

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Filosofická fakulta

Jezuitská kolej v Českém Krumlově

na přelomu 16. a 17. století.

Příspěvek k náboženským a sociálním dějinám města

Diplomová práce

Veronika Lombartová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2007

Anotace

Jezuitská kolej v Českém Krumlově na přelomu 16. a 17. století.

Příspěvek k náboženským a sociálním dějinám města

Tato diplomová práce je věnována dějinám města Český Krumlov na přelomu 16. a 17. století. Na základě studia literatury a zpracování zvolených pramenů – především opisu kroniky českokrumlovské koleje Tovaryšstva Ježíšova a trestně právní agendy českokrumlovského městského soudu – přibližuje založení jezuitské koleje v Českém Krumlově v roce 1584 a její další působení ve městě přibližně do roku 1622. Další část práce je zaměřena na vztahy jezuitů k vrchnosti a českokrumlovským měšťanům, podrobněji si všímá tří právních sporů, které tamní jezuité vedli v devadesátých letech 16. a v prvních dvou desetiletích 17. století s rožmberskou vrchností, českokrumlovskými nekatolíky i měšťany.

Abstract

Jesuit college in Český Krumlov on the turn of 16th to 17th century.

Contribution to religious and social history of the city

This dissertation is dedicated to history of the city Český Krumlov on the verge of 16th and 17th century. Based on study of relevant literature and drawing from chosen sources, especially copy of cronicle of Český Krumlov's jesuit college and criminal law agenda from the judiciary court of Český Krumlov, it reveals the establishment of jesuit college in Český Krumlov in 1584 and its further influence in the city till the year 1622. Further part of the dissertation concentrates on relationship of Jesuits to suzerains and the townsmen of Český Krumlov looking closer at three civil proceedings that local Jesuits lead in the nineties of the 16th century and first two decades of the 17th century with suzerains of Rožmberk, Krumlov's non-christians and townsmen.

Děkuji doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. za odborné a organizační vedení při zpracování této práce.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

24. července 2007

Veronika Lombartová

Obsah

I. Úvod	- 7 -
1.1 Téma diplomové práce.....	- 7 -
1.2 Literatura.....	- 11 -
II. Tovaryšstvo Ježíšovo	- 15 -
2.1 Vznik řádu.....	- 15 -
2.2 Pravidla řádu	- 17 -
2.3 Jezuitské školství	- 23 -
2.4 Jezuitské divadlo.....	- 28 -
2.5 Jezuitské stavitelství	- 30 -
2.6 Jezuitské misie	- 32 -
2.7 Příchod jezuitů do Čech.....	- 35 -
III. Náboženská situace v Českém království.....	- 37 -
IV. Český Krumlov na přelomu 16. a 17. století	- 42 -
4.1 Český Krumlov, vývoj a proměny města.....	- 42 -
4.2 Klášter klarisek a minoritů	- 51 -
4.3 Kostel svatého Víta.....	- 54 -
4.4 Kostel svatého Jošta	- 58 -
V. Dějiny jezuitské koleje v letech 1584-1600 v zrcadle řádové kroniky	- 61 -
VI. Spory koleje s městem nebo jeho obyvateli	- 89 -
6.1 Spor jezuitů s Martinem Weisem.....	- 90 -
6.2 Spor s poddanými ze vsi Otmanka	- 105 -
VII. Závěr.....	- 114 -
VIII. Seznam pramenů a literatury:	- 119 -
8.1 Prameny	- 119 -
8.2 Literatura.....	- 121 -
IX. PŘÍLOHY	- 126 -
Seznam příloh:	- 127 -

I. Úvod

1.1 Téma diplomové práce

V posledních letech vzrostl zájem historiků o dějiny města Český Krumlov. Zatímco starší práce popisovaly město v době jeho největšího rozkvětu, tedy za vlády Rožmberků, nyní se pozornost badatelů obrátila i na jeho další majitele. Historici se také odklonili od čistě politických dějin, a tak vznikly i práce zaměřené na dějiny sociální, kulturní nebo církevní.

Předložená diplomová práce je věnována sociálním a církevním dějinám města na přelomu 16. a 17. století. V této době se v Českém Krumlově vystřídali tři majitelé – Vilém z Rožmberka (1555-1592), jeho bratr Petr Vok z Rožmberka (1592-1601) a královská komora (1602-1623). Vzhledem k zaměření práce byl jako výchozí chronologický mezník zvolen rok 1584, kdy Vilém z Rožmberka pozval do Českého Krumlova jezuitu, kteří postupně převzali církevní správu téměř celého panství. Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově tedy představuje hlavní téma této diplomové práce. Jejím cílem je zejména sledovat příchod jezuitů do města a jejich sžívání se s městem a jeho obyvateli v době bezprostředně předcházející nástupu nekompromisní rekatolizace země po porážce stavovského povstání v druhém desetiletí sedmnáctého století. Časové rozmezí práce je tedy na jedné straně dáno rokem 1584 a na straně druhé přibližně rokem 1622, kdy císař Ferdinand II. daroval celé panství nejvyššímu hofmistrovovi Janu Oldřichovi z Eggenberka.

Práce je rozdělena do čtyř větších kapitol. První kapitola přibližuje vznik jezuitského řádu a jeho další osudy. Podává rovněž informace o pravidlech řádu a o oblastech, v nichž jezuité působili a jimiž významně zasáhli i do života Českého Krumlova (školství, divadlo, misie, stavitelství). Tato kapitola je uzavřena příchodem prvních členů Societatis Iesu do Českého království. Po představení Tovaryšstva Ježíšova jako takového následuje druhá část, v níž jsou popsány náboženské poměry v Evropě v 16. a 17. století a dějiny města Český Krumlov od jeho vzniku až do roku 1622. Touto kapitolou končí úvodní část práce, ve které jsem čerpala hlavně z dosavadní literatury a jejímž úkolem bylo nastínit náboženskou i politickou situaci v Evropě, v Českém království i v samotném městě Český Krumlov v době založení českokrumlovské jezuitské koleje.

Hlavní část diplomové práce tvoří kapitola třetí a čtvrtá. Třetí kapitola přibližuje dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově převyprávěné podle jezuitské kro-

nyky,¹ která představuje jedinečný pramen vypovídající o každodenním životě v českokrumlovské koleji. Originál kroniky se do dnešní doby nedochoval, a tak je historik odkázán na jeho latinský opis z 18. století, který je uložen v archivu cisterciáckého opatství ve Vyšším Brodě.² Tento opis je pouze zkrácenou verzí původních záznamů, které byly kolejním kronikářem zapisovány vždy na konci roku. Autorem opisu je Pater Stephan Hieronymus Lichtblau,³ který působil ve vyšebrodském klášteře od roku 1780 ve funkci sekretáře, knihovníka, archiváře a mistra noviců. Jako bývalý žák jezuitů se velmi zajímal o dějiny tohoto řádu, a tak se rozhodl opsat a doplnit dějiny českokrumlovské koleje. Uprostřed kroniky práci na čas pozastavil, aby mohl dokončit své dílo o obrácení heretiků (*Zpráva o boji českých jezuitů s pikarty, luterány a kališníky a o jejich novém hnutí Devotio*). Poté se k opisování jezuitské kroniky sice vrátil, ale neměl již tak velkou trpělivost, a tak záznamy po roce 1669 zkrátil jen na nejdůležitější události. Jeho přepis tedy má pouze 348 stran oproti 640 stranám originálu, přestože se věnuje celým dějinám českokrumlovské koleje Tovaryšstva Ježíšova od příchodu první misie do města v roce 1584 do roku 1728. Kroniku doplnil Pater Lichtblau jmenným rejstříkem rektorů, obyvatelů koleje a správců českokrumlovského zámku.⁴

Kronika je psána latinsky a má ustálenou podobu. Stránky jsou číslovány v pravém horním rohu⁵ a na levé straně listu je vždy ponecháno místo na několik slov vysvětlujících obsah daného odstavce. Záznamy v kronice se řídí podle jednotlivých let a začínají vždy výčtem osob žijících v koleji a jejich funkcí. Poté následuje popis činnosti jezuitů, tedy kolik v daném roce přijali zpověď, kolik udělili svátostí či kolik nekatolíků obrátili na katolickou víru.

¹ *Historia Societatis Jesu Collegii ab anno 1584 usque ad annum 1773 Crumlovii existentis.*

² Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20. (Dále jen *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*)

³ Stephan Hieronymus Lichtblau se narodil 12. dubna 1753 ve Slezsku. Po absolvování jezuitského gymnasia pokračoval ve studiích na artistické fakultě v Olomouci. V posledním ročníku filosofie (1777) z Olomouce odešel a vstoupil do cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě. V roce 1780 byl Lichtblau vysvěcen a zůstal ve Vyšším Brodě jako archivář, sekretář, knihovník a novicmistr. Později působil také jako farář ve Vyšším Brodě a v Rožmberku. Ke konci svého života byl zvolen opatem kláštera. Celý svůj život se zajímal o dějiny a společně s historikem Franzem Kurzem a spolubratrem Maxem Millauerem bádá v archívech. Zemřel 3. listopadu 1837 ve Vyšším Brodě ve věku 84 let. Více Rudolf SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte des Deutschen in Böhmen 50, 1912, s. 229-231.

⁴ Rejstříky později někdo opsal strojově a vložil do kroniky.

⁵ Kronika má i dodatečné číslování umístěné v pravém dolním rohu. Toto číslování začíná už na deskách kroniky. Vzniklo zřejmě až dodatečně jako pomůcka některého badatele, protože je psáno tužkou. Ve své práci jsem proto používala číslování původní, umístěné vpravo nahoře.

Ve svém převyprávění jsem zachovala strukturu kroniky stejně jako dikci jezuitského kronikáře a částečně také jeho hodnocení popisovaných událostí.⁶ Právě názory kronikáře nám totiž umožňují vidět události z jeho pohledu a pochopit tak lépe, jak daná věc působila na obyvatele koleje a jak velkou důležitost jí přiřkládali. Po přečtení kroniky tak můžeme zjistit, jak se jezuité sblížili s městem i jeho obyvateli a naopak jak oni přijali své nové sousedy. I když kronika vznikala pro potřeby jezuitů, nedovolil si kronikář projevit své názory naplno. Dobře věděl, že do kroniky může nahlédnout i vrchnost, a proto byl ve svých soudech velmi opatrný. Příkladem může být i jeho popis sporu mezi kolejí a Petrem Vokem z Rožmberka. Přestože poslední rožmberský vladař zastavil jezuitům důchody a chtěl jim odebrat patronátní právo nad farami, kronikář o něm mluví vždy s úctou a nazývá ho „*Nejjasnějším pánem a vladařem*“. Podrobné popsání tohoto sporu uzavírá třetí kapitolu a plynule přechází do kapitoly čtvrté, která je věnována dalším dvěma sporům jezuitské koleje, tentokrát nikoli již s vrchností, ale s vlastními úředníky a poddanými.

První spor, který se dostal až před apelační soud v Praze, vedli jezuité s důchodním písařem kostela svatého Víta v Českém Krumlově, kterého obvinili ze zpronevěry farních peněz. Ve Státním okresním archívu v Českém Krumlově⁷ se dochovaly záznamy z městského soudu, stejně jako korespondence obviněného písaře Martina Weise s jeho přáteli a rádci nebo listy městských radních zaslané apelačnímu soudu. Zatímco odpovědi Weisových přímluvců a zemských úředníků jsou zachovány vždy v originále, listy odesílané z Českého Krumlova jsou jen koncepty bez datace. Při jejich interpretaci tedy bylo nutné stanovit alespoň přibližnou dataci podle návaznosti událostí v nich popisovaných. Prameny k tomuto sporu jsou psány v češtině a němčině.

Druhá kauza popisovaná ve čtvrté kapitole se týká jezuitů nepřímo. Jedná se o spor mezi poddanými českokrumlovské fary, jejímiž kolatory byli jezuité, Vojtěchem Jonášem a Linhartem Kamarýtem a městem Český Krumlov. Patres a rektor koleje zde vystupují pouze zprostředkovaně jako vrchnost, ke které se poddaní obracejí o pomoc a zastání. Kamarýt a Jonáš se snažili vymanit se ze svých povinností vůči městu a stát se tak svobodnými. Prameny o jejich sporu jsou rovněž uloženy v Státním okresním archívu v Českém Krumlově⁸ a platí pro ně to samé jako pro prameny týkající se Martina Weise. I v tomto

⁶ Pouze v některých případech byly údaje kronikáře porovnány s dalšími prameny, zejména s edicí Jaroslava PÁNKA, *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, I-II, Praha 1985, nebo informacemi obsaženými v dostupné odborné literatuře. Viz níže.

⁷ SOKA Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 425.

⁸ Tamtéž, kart. 431.

případě byly listy psané v Českém Krumlově téměř všechny bez datace a bylo tedy obtížné seřadit je podle jejich vzniku. Jazykem těchto pramenů je téměř výhradně čeština.

Porovnáním událostí popisovaných v řádové kronice s chováním jezuitů během těchto tří sporů bych chtěla ukázat postavení koleje v rámci města. Tedy jakou vážnost jezuité ve městě měli, zda je poddaní fary uznávali jako svou vrchnost a zejména jak velký důraz těmto sporům přikládali samotní obyvatelé koleje. Největší rozruch jistě vzbudil v koleji spor s vrchností, ale záleželo řádu také na vztazích s vlastními úředníky a poddanými? Dávali přednost dobrým vztahům s vladařem nebo soužití s českokrumlovskými měšťany? Jak dané spory zachytil jezuitský kronikář?

1.2 Literatura

Tovaryšstvo Ježíšovo bývá v literatuře často spojováno s barokem, s „dobou temna“ a násilnou rekatolizací Českého království. Tento názor najdeme zejména ve starší historiografii, která členy tohoto řeholního společenství odsuzovala jako náboženské fanatiky a horlivé rekatolizátory hromadně pokřtívající každého nekatolíka. S jezuitu se spojovalo i zhoršení životní úrovně poddaných v Čechách a prosazení habsburského absolutismu po Bílé hoře. Je pravda, že jezuitský řád byl založen na obranu proti nekatolictví a jako takový byl i pozván do Českého království, ale nelze říci, že rekatolizace byla prosazována vždy násilnou formou a řád sloužil pouze jako nástroj habsburské politiky.

Jezuitský řád odsoudili zejména historici z konce 18. a 19. století, kteří ztotožňovali působení jezuitů s postupným úpadkem politického významu českých zemí a s germanizací národa. Výjimkou se stal až kněz Tomáš V. Bílek,⁹ který, přestože se netajil svými výhradami k jezuitům, předložil ve svých pracích základní fakta pro dějiny jezuitského řádu v Čechách. Jeho dílo je i přes některé věcné chyby použitelné i v dnešní době, hlavně pro svou bohatou pramennou základnu. Každodenní život v řádových domech nám osvětlují zejména práce jezuitských historiků, jako byli Joannes Schmidl¹⁰ nebo Joannes Miller.¹¹

Větší změna v bádání o Tovaryšstvu Ježíšovu nenastala ani po vzniku samostatné Československé republiky. I nadále zůstávali jezuité spojeni především se starou érou, která byla odsouzena jako doba útlaku českého národa. Přesto začal za První republiky vzrůstat zájem o české baroko a zprostředkovaně i o jezuitský řád. Do tohoto období lze zařadit například práce Václava Olivy¹², Zdeňka Kalisty¹³ nebo Josefa Vašici.¹⁴ Po nástupu komunismu v roce 1948 bádání o jezuitech téměř utichlo. Dějiny katolického řádu se nehodily ani k třídním bojům, ani k dějinám proletariátu, a tak na ně v české historiografii, až na nečetné výjimky,¹⁵ nezbylo místo.

⁹ Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*, Praha 1896 a TÝŽ, *Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů a bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*, Praha 1893.

¹⁰ Joannes. SCHMIDL, *Historiae Societatis Jesu provinciae Bohemiae I-IV*, Pragae 1749-1759.

¹¹ Joannes. MILLER, *Historia Provinciae Bohemiae S.J. ab anno D. 1555 ad annum 1723 conscripta anno 1723*, NK ČR Praha, sign. XXIII. C 104.

¹² Václav OLIVA, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Brno 1910.

¹³ Zdeněk KALISTA (ed.), *Pražské baroko*, Praha 1938; TÝŽ, *České baroko*, Praha 1941 a TÝŽ, *Cesty ve znamení kříže*, Praha 1941.

¹⁴ Josef VAŠICA (ed.), *České literární baroko*, Praha 1995.

¹⁵ K nim patří především příspěvky věnované Bohuslavu Balbínovi a jeho dílu. Např. Helena BUSINSKÁ (ed.), *Krásy a bohatství české země*, Praha 1986; Milan KOPECKÝ (ed.), *Rozprava krátká, ale pravdivá*, Praha 1988 a zejména Balbínova biografie Jana KUČERY a Jiřího RAKA, *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*, Praha 1983.

K obnovení zájmu o Tovaryšstvo Ježíšovo došlo až v devadesátých letech dvacátého století, kdy se politické poměry uvolnily a do historiografie se navrátilo mnoho témat, která byla dříve opomíjena. V roce 1995 vyšla populárně-naučná monografie Ivany Čornejové *Tovaryšstvo Ježíšovo v Čechách*.¹⁶ Přestože tuto práci nelze označit za přísně vědeckou, autorka zde předkládá základní faktografii řádu a na poměrně omezeném místě popisuje a přibližuje všechny hlavní oblasti jeho působení. Vyvážený a čtivý obraz dějin Tovaryšstva v českých zemích určený široké veřejnosti měl mj. také přispět k objasnění nepravd a legend, se kterými jezuity spojovala osvícenská, obrozenecká, národně-liberální i komunistická éra.

Po roce 1989 se objevilo rovněž hodně prací specializujících se pouze na určitou část z činnosti řádu. Někteří historici se zaměřili na katechetickou a liturgickou práci, jiní na školství nebo misie.¹⁷ Například Miloš Sládek¹⁸ sestavil edici barokních kázání, Jiří Mikulec popsal rekatolizaci Českého království po Bílé hoře či zakládání náboženských bratrstev a jejich význam.¹⁹ Posmrtně byla vydána i práce Zdeňka Kalisty o jihočeském baroku, jejíž sazbu nechala nastupující normalizace rozmetat.²⁰ Jezuitskému školství se věnovala Anna Fechtnerová, která sestavila soupis rektorů všech kolejí v Čechách, na Moravě i ve Slezsku.²¹ Ve svém seznamu uvádí osobní data rektorů, včetně různých podob jejich jména, a dobu, kdy zastávali svou funkci. Další historičkou zajímaví se o systém jezuitského školství je Kateřina Bobková-Valentová. Ve své práci *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*²² čerpala z dosud opomíjených typů pramenů, tzv. *Diária* a *Konsvetudinářů* jednotlivých kolejí, pomocí nichž zrekonstruovala, jak mohl asi probíhat

¹⁶ Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 1995. Ivana Čornejová se zabývala také dějinami pražské univerzity a českého školství. Společně s Annou Fechtnerovou vydala *Životopisný slovník pražské univerzity a dějiny pražské univerzity*. Ivana ČORNEJOVÁ – Anna FECHTNEROVÁ, *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654 -1773*, Praha 1986; Ivana ČORNEJOVÁ (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy II., 1622-1802*, Praha 1995 a TÁŽ, *Kapitoly z dějin pražské univerzity 1622-1654*, Praha 1992.

¹⁷ Josef KOLÁČEK, *Tadeáš Enis (1714-1769)*, Velehrad 1997, TÝŽ, *Bratr lékař. Jan Steinhöffer S.J. (1664-1716)*, Řím – Hradec Králové 1992, TÝŽ, *Šimon Boruhradský*, Velehrad 1997 nebo TÝŽ, *Matthias Cuculinus*, Mohelnice 1996.

¹⁸ Miloš SLÁDEK (ed.), *Malý jest člověk, aneb, Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, TÝŽ, *Vítr jest život člověka, aneb, Život a smrt v české barokní próze*, Praha 1995 a TÝŽ (ed.), *Svět je podvodný verbíř, aneb, Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*, Praha 2005.

¹⁹ Jiří MIKULEC, *31. 7. 1627. Rekatolizace šlechty v Čechách*, Praha 2005, TÝŽ, *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, Praha 1992 a TÝŽ, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.

²⁰ Zdeněk KALISTA, *Století andělů a ďáblů*, Jinočany 1994.

²¹ Anna FECHTNEROVÁ, *Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773*, Praha 1993.

²² Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006. Tímto tématem se Kateřina Bobková-Valentová zabývala již ve své diplomové práci. TÁŽ, *Klementinské gymnázium ve dvacátých letech 18. století*, diplomová práce Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 1996.

všední den v jezuitském gymnáziu. Již zmíněné Diárium sloužilo také jako hlavní pramen k dvěma diplomovým pracím obhájeným na Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Jedná se o práci Karla Černého,²³ který zpracoval Diárium klatovské jezuitské koleje, a Tomáše Drse,²⁴ který použil stejný pramen pro poznání každodenního života českokrumlovských bratrů. Dějiny další jezuitské koleje, tentokrát v Uherském Hradišti,²⁵ byly vydány z pozůstalosti Metoděje Zemka díky Pateru Josefu Koláčkovi, který je sám autorem mnoha statí o jednotlivých řádových bratrech české jezuitské provincie.²⁶ Podrobnější literatura týkající se jezuitského řádu bude citována dále v poznámkovém aparátu příslušných kapitol.

Pro dějiny města Český Krumlov dodnes neexistuje podrobná ucelená monografie a historik je tak odkázán na menší články a studie, které podávají informace alespoň o některých významných událostech dějin města. Bohužel tyto články badateli nedovolují zařadit nově získané informace do širšího kontextu a pochopit tak lépe jejich souvislosti.

Nejvíce pozornosti bylo asi věnováno renesanci v Českém Krumlově za vlády posledních Rožmberků. Do této doby můžeme zařadit práce Jaroslava Pánka,²⁷ Aloise Míky,²⁸ Františka Kavky,²⁹ Václava Bůžka,³⁰ Josefa Hrdličky,³¹ Anny Kubíkové³² nebo Jiřího Zálöhy.³³ Zdařilý pokus o moderní souhrnný přehled dějiny města s důrazem na urbanistický a architektonický vývoj představuje jedenáctý svazek *Historického atlasu měst České republiky* věnovaný právě Českému Krumlovu.³⁴

Dějiny jezuitské koleje se však tyto práce týkají pouze okrajově. Pro poznání života Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově jsou proto důležitější studie německých histori-

²³ Karel ČERNÝ, *Jezuitská kolej v Klatovech na počátku 18. století ve světle deníkových zápisů ministrů koleje*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1999.

²⁴ Tomáš DRS, *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2002.

²⁵ Metoděj ZEMEK, *Dějiny jezuitské koleje v Uherském Hradišti*, in: *Kniha o Redutě, Velehrad 2001*, s. 5-237.

²⁶ Srovnej poznámka č. 17.

²⁷ Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.

²⁸ Alois MÍKA, *Osud slavného domu*, České Budějovice 1970.

²⁹ František KAVKA, *Zlatý věk Růží*, Praha 1993.

³⁰ Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže*, Praha 1997.

³¹ Josef HRDLIČKA, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550 - 1650)*, České Budějovice 2000.

³² Anna KUBÍKOVÁ, *České mariánské bratrstvo v Českém Krumlově*, in: *Documenta Pragensia 18*, 2000, s. 57-75, TÁŽ, *Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta*, JSH 66-67, 1997-98, s. 104-111. Anna Kubíková je také spoluautorkou monografie o baroku v Českém Krumlově. Václav BŮŽEK – Anna KUBÍKOVÁ – Jiří ZÁLOHA, *Český Krumlov, Třeboň – Český Krumlov 1995*.

³³ Jiří ZÁLOHA, *Český Krumlov*, České Budějovice 1972 a TÝŽ, *Sjednocení města Český Krumlov*, JSH 41, 1972, s. 49-50.

³⁴ *Historický atlas měst České republiky, sv. 11. Český Krumlov*, Praha 2003.

ků píšících na přelomu 19. a 20. století. Mezi ně patří především Rudolf Schmidtmayer,³⁵ Rudolf Jordan³⁶ a Josef Gerstendorf.³⁷ Z českých historiků je to pak Hynek Gross³⁸ nebo Josef Dvořák,³⁹ spoluautor kulturních dějin Českého Krumlova.

³⁵ Rudolf SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte des Deutschen in Böhmen 50, 1912, s. 229 - 253, 373 - 405.

³⁶ Rudolf Jordan, *Dramatische Strebungen der Jesuiten in Krummau*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte des Deutschen in Bohmen 54, 1916, s. 141 - 189.

³⁷ Josef GERSTERNDORFER, *Geschichte des Gymnasiums in Krummau (1584-1777)*, Dreiundzwanzigster Jahresbericht des Staats - Obergymnasiums in Krummau, Krummau 1896.

³⁸ Hynek GROSS, *Účetní rejstřík o vydání, učiněném na stavbu kolleje jesuitské v Českém Krumlově od 23. dubna do 16. října 1587*, Sborník historického kroužku 17, 1916, s. 49 - 61.

³⁹ František DVOŘÁK a kol., *Český Krumlov. Jeho život a umělecký růst*, Praha 1948.

II. Tovaryšstvo Ježíšovo

2.1 Vznik řádu

Zakladatel jezuitského řádu Ignác z Loyoly⁴⁰ (vlastním jménem Iñigo Lopéz de Loyola) se narodil roku 1491 v baskické Azpeitii. Po výchově v rodině kastilského hodnostáře Juana Velasqueze de Cuellar se stal členem osobní stráže vévody z Nájery a navarrského místokrále Antonia Manriqueho de Lara. V jeho službách byl povýšen na důstojníka a zdálo se, že mu nic nebrání v dalším postupu ve vojenské kariéře. K velkému zvratu v jeho životě došlo až během obléhání pevnosti Pamplona, kdy byl zraněn dělovou koulí do nohy. Protože zranění bylo velmi vážné, byl Ignác zaopatřen svátostí umírajících. Po menším zlepšení zdravotního stavu se vrátil do rodné Loyoly, kde strávil několik měsíců upoután na lůžko. A právě během léčení u něj došlo k několika intenzivním duchovním prožitkům, díky nimž se rozhodl změnit svůj život.

Jako první skutek ve svém novém životě vykonal Ignác pouť k Matce Boží Monseratské, během níž odložil světský šat a přijal poutnické roucho. Z Monserratu pokračoval dále přes Manresu, kde začal psát svá Duchovní cvičení,⁴¹ Řím a Benátky až do Svaté země. Zpátky do vlasti se vracel již s rozhodnutím stát se knězem. Protože však neměl patřičné vzdělání, zapsal se na studium artistické fakulty v Alcalá de Henares. Po pár letech strávených v Alcalá pokračoval Ignác na univerzitě v Salamance a v roce 1528 začal navštěvovat přednášky na univerzitě v Paříži, kde získal roku 1534 titul magistra filozofie. V této době se také seznámil s šesti muži, kteří později vytvořili jádro Tovaryšstva Ježíšova. Byli to Simon Rodrigues de Osevedo, František Javier (František Xaverský), Pierre Favre (Petr Faber), Alfons Salmerón, Diego Lainez a Nicolás Alonso řečený Bobadilla. Těchto sedm mužů se společně věnovalo duchovním exerciciím a zavázalo se dodržovat sliby čistoty a chudoby. Svůj slib potvrdili slavnostně v kapli Panny Marie na Montmartru. Hned poté začali plánovat cestu do Svaté země, kde chtěli sloužit poutníkům. Jejich plány ale překazila další válka mezi Francií a Španělskem o milánské vévodství.

Počátkem roku 1538 se Ignácovi přívrženci sešli v Římě, aby požádali papeže Pavla III. o schválení svého společenství. Papež jim vyhověl a vznik nového řádu – Tovaryšstva Ježíšova - potvrdil 27. září roku 1540 bulou *Regimini militantis Ecclesiae*.⁴² O rok

⁴⁰ O životě sv. Ignáce více např. Marie KYRALOVÁ, *Ignác z Loyoly*, Praha 1992 a Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*, s. 11-15.

⁴¹ Ignác z LOYOLY, *Duchovní cvičení*, Řím-Praha 1990.

⁴² Pavel III. schválil touto bulou také základní organizační principy Tovaryšstva Ježíšova, tzv. *Formulae Instituti*.

později byl Ignác z Loyoly zvolen prvním generálem Tovaryšstva Ježíšova a začal pracovat na řádových pravidlech,⁴³ jejichž základní text dokončil roku 1552. Po několika dalších úpravách byly *Konstituce*⁴⁴ v roce 1588 přijaty na jednání generální kongregace a schváleny papežem Pavlem IV. Podle těchto pravidel se členové řádu měli věnovat školské, misijní a katechetické činnosti, neměli usilovat o církevní kariéru mimo Tovaryšstvo a museli být neustále připraveni odejít na jakékoliv místo na světě, které jim určí jejich představený nebo papež.⁴⁵

Řád se velmi rychle rozšířil a v době smrti svatého Ignáce měl již 1 000 členů, o dvacet let později 4 000 a kolem roku 1600 dosáhl počet jezuitských bratrů čísla 8 520. Během 17. století působilo v jezuitském řádu již 20 000 osob.⁴⁶ Obliba řádu začala klesat až počátkem 18. století, kdy se po celém světě začaly množit kritiky na jeho působení. K prvním otevřeným výpadům proti jezuitům došlo v Portugalsku, kde byli roku 1758 obviněni z útoku na krále Josefa I. a vykázáni ze země. O rok později byl řád vyhnán i ze zámořských kolonií Portugalska. Ve Francii nesměli jezuité od roku 1761 přijímat novice a roku 1765 Ludvík XV. řád zrušil. Ani ve Španělsku se nevedlo jezuitům lépe, byli nařčeni z činnosti proti království, zatýkáni a vypovídáni ze země. V českých zemích, stejně jako v celé střední Evropě, bylo kritizováno především jezuitské školství. Všechny tyto události vedly roku 1773 k zrušení řádu, které zveřejnil papež Kliment XIV. v breve *Dominus ac Redemptor noster*.

Období od založení řádu do jeho zrušení roku 1773 se označuje jako první Tovaryšstvo. Po tomto roce se řád udržel pouze v Rusku, Polsku a Prusku, kde působili jezuité ve třech kolejích a několika rezidencích i nadále. V roce 1804 papež Pius VII. obnovil Tovaryšstvo Ježíšovo pro Neapolské království a v roce 1814 pro celý svět. Stalo se tak bulou *Sollicitudo omnium ecclesiarum*. Od té doby se hovoří o druhém Tovaryšstvu.

⁴³ *Constitutiones et declarationes generalis Soecitatis Iesu* představují promyšlený komplex pravidel, které upravují všechny oblasti života komunity.

⁴⁴ Konstituce Tovaryšstva Ježíšova se dělí na dvě části. V první části (*Examen*) jsou shrnuty požadavky na uchazeče o vstup do noviciátu. Druhá část představuje vlastní pravidla řádu rozdělené do deseti kapitol. Konstituce podrobně rozebrala K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia*, s. 17-19.

⁴⁵ Kromě Konstitucí vydal řád ještě další soubory pravidel. Mezi tyto soubory patří *Summarium earum Constitutionum*, což je stručný výtah z Konstitucí, který byl pořízen pro každodenní život řádu. Další je již zmíněné *Institutum Societatis Iesu*, které zahrnuje nařízení sv. Ignáce (*Regulae communes, Regulae de modestia*) a výnosy generálních kongregací (*Acta congregationum generalium*). Pro českou provincii bylo Institutum vydáno roku 1705 v klementinské tiskárně a v nezměněné podobě platilo až do roku 1773. Tamtéž, s. 18.

⁴⁶ August FRANZEN, *Církevní dějiny*, Praha 1992, s. 230.

2.2 Pravidla řádu

Podle Konstitucí svatého Ignáce musel každý člen Tovaryšstva Ježíšova složit nejen tradiční sliby chudoby, čistoty a pokory, ale navíc i slib zvláštní poslušnosti papeži. Narozdíl od většiny církevních řádů se v Tovaryšstvu kladl důraz na individuální zbožnost. V každodenním životě v rámci apoštolské komunity měl každý člen dodržovat tyto zásady: sebeovládání, bratrskou lásku a upřímnost. Navíc byl každý bratr povinen bezvýhradně poslouchat svého nadřízeného. Podle hesla řádu *Omnia ad maiorem Dei gloriam*⁴⁷ bylo hlavním cílem Tovaryšstva sloužit Kristu v církvi a pracovat na vnitřní obnově církve v době reformace. Svatý Ignác se snažil, aby se lidé pod vlivem reformátorů neodvraceli od církevních úkonů jako byla zpověď, bohoslužebné obřady, přijímání svátosti, mše svatá, poutě, posty, řeholní sliby... . Zároveň odmítal reformační požadavky na výklad Písma svatého laiky. Podle něj příslušel výklad Písma pouze nejvyššímu učitelskému úřadu církve.

Základy spirituality řádu vychází, jak už bylo řečeno, z Duchovních cvičení svatého Ignáce. Tato cvičení mají každého „přivádět k opravdovému poznání Boha i sebe samého“⁴⁸. Člověk nemá o víře jen mluvit, ale má činit dobré skutky a být tak ostatním dobrým příkladem. Podle svatého Ignáce nestačí ke spasení samotná Boží milost, ale je nutné podílet se aktivně na vlastní spáse. „*Modli se tak, jako by všechno záleželo jen na Bohu, ale přičiňuj se, jako by záleželo jen na tobě, zda budeš spasen.*“⁴⁹

Činnost Tovaryšstva Ježíšova lze rozdělit do tří okruhů. Prvním byla pastorační, katechetická a liturgická práce, druhým práce misijní a třetím práce pedagogická a školská. Kněží byli tedy povinni sloužit mše, udílet svátosti a vést kázání. Zatímco mše probíhaly v latině, kázání byla vždy v národních jazycích. A právě kázání dospěla svého vrcholu v barokním období,⁵⁰ které si libovalo v honosném a patetickém vyjadřování. Kazatelé museli posluchače zaujmout, překvapit, vést je k sebezpytování a k následné nápravě. Vyučování dětí i dospělých v základech víry a poslušnosti vůči Bohu vycházelo z katechismu Petra Canisia, který vyšel roku 1555 pod názvem *Summa Doctrinae Christianae*.

Řádová pravidla nedovolovala členům Tovaryšstva Ježíšova přijímat hodnosti mimo řád. Řeholníci nemohli tak zastávat úřady biskupa a arcibiskupa. I farářské úřady zastávali velmi výjimečně zejména v době po Bílé hoře, kdy byl velký nedostatek katolických

⁴⁷ Všechno k větší slávě Boží

⁴⁸ I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, s. 37.

⁴⁹ A. FRANZEN, *Církevní dějiny*, s. 229.

⁵⁰ Soubor kázání vydal M. SLÁDEK (ed.), *Malý svět jest člověk aneb Výbor z české barokní prózy*, Praha 1995, TÝŽ, *Vítr jest život člověka aneb Život a smrt v české barokní próze*, Praha 1999 a TÝŽ (ed.), *Svět je podvodný verbíř, aneb, Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století*, Praha 2005.

kněží. Kázat a zpovídat ale mohli i ve svých řádových kostelech, pokud k tomu ovšem získali pověření.

Vnitřní uspořádání Tovaryšstva Ježíšova se řídilo podle přesných pravidel. Tato pravidla vycházela jednak z Konstitucí, jednak z *Regulae communes* a *Regulae de modestia*.⁵¹ Řád se podle znění Konstitucí dělil na tři skupiny. První skupinu představovali kněží (neboli *Otcové, Patres*), do druhé skupiny patřili scholastikové (tedy členové řádu, kteří ještě studovali) a třetí skupinu tvořili bratři laici (tzv. *coadiutores temporales*), kteří se starali o chod řádových domů, tedy např. vrátní, řemeslníci, kuchaři, lékárníci, umělci atd. První kněžská skupina se dále dělila na professy (*patres quattuor votorum*) a duchovní pomocníky (*coadiutores spirituales*). Zvláštní postavení zaujímal novicové.

Do noviciátu se hlásili většinou mladí muži ve stáří 16-17 let, výjimečně mohli být přijati i čtrnáctiletí chlapci. Do řádu vstupovali chlapci často pod vlivem svých učitelů na školách spravovaných jezuitů. Učitelé ale byli nabádáni, aby na mladíky nenaléhali a nenuťili je ke vstupu násilím. Před přijetím do noviciátu musel každý adept projít ústním pohovorem, ve kterém měl prokázat pevnost svého přesvědčení o vstupu do Tovaryšstva Ježíšova. Dále se ho *Patres* vyptali na rodinné poměry a zdravotní stav a seznámili ho s povinnostmi člena Tovaryšstva. Pokud adept tímto pohovorem prošel, strávil jako host deset dní v noviciátu, během nichž se měl sám rozhodnout, zda ve společenství zůstane či ne. Jestliže se rozhodl zůstat, přistoupil po krátkých exerciciích ke generální zpovědi. Po zpovědi a přijímání směl obléknout řádový oděv, který představoval černý talár s *cingulem*, doplněný černým kloboukem. Tímto obřadem se nový člen Tovaryšstva Ježíšova zříkal své rodiny a zároveň nacházel v *Societate* rodinu novou. Jezuité na rozdíl od jiných řádů nepřijímali po vstupu do řádu nové jméno, ale ponechávali si svá jména, a to jak jména křestní, tak rodová.

Život nového člena Tovaryšstva Ježíšova začínal v tzv. „domě první zkoušky“, kde strávil dva roky noviciátu.⁵² Během těchto dvou let se seznamoval s řádovými pravidly a oddával se duchovním cvičením, zpytování svědomí a modlitbám. Zatímco první rok věnoval novic zejména individuálním modlitbám, druhý rok už mohl vyučovat katechismus v nižších třídách gymnasia. Po celý noviciát měl novic možnost opustit řád bez zvláštních potíží. Později se už podobné rozhodnutí neobešlo bez zásahu představených. Pokud se ale novic (a později i řádný člen Tovaryšstva) nechoval podle řádových předpisů, mohl být z řádu vyloučen. Noviciát byl ukončen týdenními exerciciemi, po kterých následovala

⁵¹ Viz poznámka č. 45.

⁵² Noviciát pro českou provincii byl zřízen v Brně.

zkouška a složení tří slibů (sliby chudoby, čistoty a pokory).⁵³ Novic se tak stával plnoprávným členem řádu, pro nějž už bezvýhradně platily všechny předpisy a pravidla.

Členům řádu, kteří po složení prvních, tzv. jednoduchých slibů, pokračovali ve studiu, se říkalo *scholastici*. Ti poté studovali dva roky rétoriku, další dva roky filosofii⁵⁴ a své studium ukončili promocií. Po promoci následovalo opakování prostých slibů. Dále se scholastici mohli přihlásit na studia teologická, která trvala čtyři až šest let. Na konci tohoto studia byli většinou vysvěceni.

Zájem o další studia poté přivedl členy řádu do tzv. „domů třetí zkoušky“.⁵⁵ Po ročním pobytu naplněným duchovními cvičeními a kázáním složili jezuité třetí řádové sliby.⁵⁶ Tyto sliby byly v podstatě předstupněm do nejvyšší skupiny v rámci Tovaryšstva Ježíšova. Jen málo z těch, kteří dostoupili až sem, se nepokusilo o složení čtvrtých slibů. Pouze ten, kdo složil čtvrté sliby (kromě tří jednoduchých i slib poslušnosti k papeži) a vstoupil tak do nejvyšší třídy profesů,⁵⁷ se mohl ucházet o nejvyšší řádové hodnosti, včetně hodnosti nejvyššího představitele řádu – generála.⁵⁸

Generál Tovaryšstva Ježíšova byl volen doživotně a představoval nejvyšší výkonnou moc v řádu. Jeho nadřízeným byl už pouze papež a Bůh. Prvním generálem řádu byl zvolen Ignác z Loyoly. Generály Tovaryšstva volila generální kongregace, která zároveň představovala nejvyšší zákonodárný orgán jezuitského řádu. O jejím svolání rozhodovala kongregace prokurátorů. Generální kongregace se účastnil vždy generál, jeho asistenti, provinciálové⁵⁹ a dva profesové delegováni provinciálními kongregacemi.

Mezi povinnosti generála patřilo jmenovat vysoké řádové představené, např. asistenty⁶⁰ a Otce provinciály. Každý vyšší řádový představený spolupracoval s Otcem admo-

⁵³ Konečné zkoušce předcházelo celkem šest zkoušek, které musel novic vykonat v průběhu noviciátu. Dále měl novic povinnost sloužit v chudobincích a špitálech, pomáhat při těžkých pracích v domě, vyučovat katechismus a pomáhat při duchovní správě. Více K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia*, s. 9.

⁵⁴ Samotná artistická fakulta mohla trvat i tři roky, toto studium zahrnovalo logiku, fyziku a metafyziku. Úspěšní absolventi artistické fakulty se nazývali *scholastici approbati*. V seznamech členů Tovaryšstva Ježíšova je můžeme nalézt také pod názvem *magistri* či *professores*.

⁵⁵ Jako dům třetí zkoušky sloužil v Čechách řádový dům v Telči, dále část koleje v Jičíně a omezenou dobu byl dům třetí zkoušky umístěn i v chomutovské koleji.

⁵⁶ Tzv. *patres trium votorum*.

⁵⁷ Též *patres (professi) quatuor votorum (solemnium)*. Podrobněji Tamtéž., s. 10.

⁵⁸ Tento termín nebyl odvozen z vojenského prostředí, jak se často usuzuje. Vznikl zkrácením latinského označení „*praepositus generalis*“, tedy nejvyšší představený. Přestože byl tento úřad doživotní, mohl být generál teoreticky odvolán.

⁵⁹ Provinciálové stáli v čele vyšších správních celků zvaných provincie. Tyto provincie sdružovaly koleje a další řádové domy na určitém území. Hranice provincie byly často totožné s hranicemi státních celků. Příkladem může být provincie rakouská či česká.

⁶⁰ Tovaryšstvo Ježíšovo se dělilo na šest asistencí: italskou, španělskou, německou, francouzskou, anglickou a americkou. Každá asistence se skládala z několika provincií.

nitorem a s jedním nebo dvěma *konzultory*. Povinností *Patera admonitora* nebylo jen pobízet svého představeného k větší aktivitě, ale také podávat o něm zprávu nadřízeným. Konzultoři pak svému představenému radili a pomáhali. Další vysokou hodnost zastával tzv. *agens causarum*, který řád zastupoval u papežské kurie nebo na panovnických dvorech. O styk řádu s úřady, soudy či jinými světskými institucemi se starali prokurátoři (*procuratores*), kteří byli po jednom v každé provincii. Nejvýše stáli generální prokurátoři.

Tovaryšstvo Ježíšovo zakládalo šest druhů řádových domů. Nejvýše stály profesní domy určené pro *patres professi quattuor votorum*. Profesní dům byl vždy v provincii pouze jeden a představoval hlavní centrum řádu, ve kterém se evidovala veškerá činnost v provincii a ze kterého se vysílaly misie. V čele těchto domů stál *prepositus domus professae*, dům nesměl vlastnit žádný majetek a až na výjimky u něj nebyly zřizovány školy. Pro českou provincii byl profesní dům zřízen v Praze na Malé Straně.⁶¹

Dalším druhem řádových domů byly koleje, kterých bývalo v provincii několik. Tyto koleje se zřizovaly podle vzoru Římské koleje, která byla založena v roce 1551 v Římě. Kolej už mohla vlastnit majetek, často byla podporována různými fundátory nebo mecenáši. Pro město představovala kolej většinou velký přínos, protože zajišťovala měšťanům možnost kvalitního vzdělání. Při koleji vznikaly jednak nižší školy (gymnasia), které mohli navštěvovat jak jezuité, tak děti měšťanů či šlechty, a vyšší školy (artistická a teologická fakulta), které mohly získat i statut univerzit. V čele koleje stál *Pater rector*, volený každé tři roky. Ke kolejím mohly být připojeny i další dva druhy řádových domů, a to noviciáty a domy třetí zkoušky. První koleje v české provincii byly: kolej u svatého Klimenta v Praze ve Starém Městě (1555),⁶² kolej u Panny Marie Sněžné v Olomouci (1569), kolej Nanebevzetí Panny Marie v Brně (1569), kolej u svatého Víta v Českém Krumlově (1584), kolej u svatého Ignáce v Chomutově (1590) a kolej Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci (1594).⁶³

Pátým typem řádových domů byly rezidence. Rezidence byla většinou zřízena v blízkosti koleje, ze které přišli i její první členové. Představeným v rezidenci byl *Pater*

⁶¹ Na Moravě ani ve Slezsku profesní dům zřízen nebyl.

⁶² V závorce rok založení.

⁶³ Po roce 1600 vznikla ještě kolej u svatého Ignáce v Jičíně (1622) a v Jihlavě (1624), kolej u svatého Michala ve Znojmě (1624), kolej u svatého Jiří v Opavě (1625), kolej u svaté Barbory v Kutné Hoře (1626), kolej u svatého Mikuláše v Chebu (1627), kolej u svatého Ignáce v Praze – Novém Městě (1628), kolej Zvěstování Panny Marie v Litoměřicích (1628), kolej Nanebevzetí Panny Marie v Hradci Králové (1632), kolej v Kroměříži (1636 - 1644), kolej Neposkvrněného početí Panny Marie v Klatovech (1637), kolej u svatého Ignáce a svatého Františka Xaverského v Břežnici (1640), kolej u svatého Františka Xaverského v Uherském Hradišti (1644) a kolej Nejsvětějšího Jména Ježíš v Telči (1661). K roku 1773 (zrušení jezuitského řádu) se podle Tomáše V. Bílka v české provincii nacházelo v Čechách třináct kolejí, na Moravě šest kolejí a ve Slezsku jedna kolej.

superior. K tomuto typu řádového domu někdy přiléhaly i tzv. elementární školy, kde jezuité vyučovali základům počtů, čtení a psaní. Hlavním úkolem rezidence byla pastorační činnost. První rezidence v Českém království vznikly v Plzni (1561), v Třeboni (1566),⁶⁴ v Borovanech (1566)⁶⁵ a u Nejsvětější Trojice v Krupce (1587).⁶⁶

Nejníže z řádových domů stály misijní domy. Tyto domy byly často stavěny v místě, kde žila větší skupina nekatolíků, nebo kde hrozilo ovlivnění katolického obyvatelstva ze strany nekatolických predikantů. Někdy představovaly misie také jakýsi předvoj, po kterém se misie mohla rozrůst v rezidenci či kolej. V misijním domě působilo často jen pár členů řádu.

Aby vnější činnost řádového domu byla úspěšná, musela být skvěle zorganizována i práce uvnitř domu.⁶⁷ V každém řádovém domě existovalo několik důležitých funkcí, které

⁶⁴ V roce 1367 založili v Třeboni Rožmberkové augustiánský klášter, kterému připsali ve fundační listině rozsáhlý majetek na Třeboňsku. Nadále zůstali jeho patrony a ovlivňovali tak jeho vývoj v dalších stoletích. V 16. století se obyvatelé kláštera dostali pro své nevhodné chování do sporu s Vilémem z Rožmberka. Protože se kázeň kanovníků přes jeho napomenutí nezlepšila a klášter začal navíc upadat do dluhů, Vilém v roce 1566 kanonii zrušil a nabídl její budovy Tovaryšstvu Ježíšovu. Pro řád byla již připravena nadační listina, podle které mělo najít ve městě nový domov 25 kněží. První členové dorazili do města už roku 1571. Jezuité se ale v Třeboni necítili dobře a postupně si vymohli přemístění koleje do Českého Krumlova. Dle J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, Praha 1985, s. 694-95 a Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 674-675.

⁶⁵ Augustiánská kanonie byla v Borovanech založena v roce 1451 díky fundaci českobudějovického měšťana Petra z Lindy a z Hluboké, po jehož smrti přešly všechny povinnosti a práva patrona na vladaře rožmberského panství. Nejprve pobývalo v Borovanech pouze šest řeholníků a probošt, kteří byli povoláni z Třeboně. Kanonie vlastnila poměrně malý majetek, který po hospodářské krizi ve dvacátých letech 16. století stěží pokryl výdaje rostoucího počtu kanovníků. V padesátých a šedesátých letech 16. století poté vymřeli téměř všichni obyvatelé kláštera na mor. Protože zemřel i probošt Šimon a nového probošta nebylo možné kvůli malému počtu kanovníků zvolit, přešla pravomoc nad celou kanonií do rukou světské vrchnosti, tedy Viléma z Rožmberka. Rožmberský vladař poslal do Borovan urychleně zámeckého úředníka Jiřího Romhapa se čtyřmi pomocníky, kteří dohlédli na uložení ústavních cenností a inventáře. Správy borovanského majetku se poté ujal kněz Jeroným. V roce 1559 ale stanovil Vilém z Rožmberka probošta nového, a to opata benediktského kláštera svatého Prokopa Matěje Kozku z Rynárce. Učinil tak přes protesty svatovítské kapituly, která poukazovala na odlišnou řeholi Matěje Kozky stejně jako na jeho skandální život. Spor mezi kapitulou a rožmberským vladařem trval až do roku 1564, kdy byl Matěj Kozka ze své funkce odvolán, částečně pro své špatné hospodaření. Téhož roku se Vilém z Rožmberka zmocnil majetku kanonie včetně jejího statku a důchodů a podřídl ho správě úředníků třeboňského panství. O dva roky později dorazila do Borovan jezuitská misie. Dle Oldřich ŠEDA, *Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiánské kanonie v šedesátých letech 16. století*, JSH 37, 1968, s. 87-97, 133-143 a 225-237 nebo P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 181-182.

⁶⁶ Po roce 1600 byly založeny tyto rezidence: u svaté Anny v Holešově (1615), u Sedmibolestné Panny Marie v Bohosudově (1618), v Žirči (1620), u svatého Víta v Tuchoměřicích (1621), v Římově (1626), svatého Františka Xaverského v Opařanech (1627), Nanebevzetí Panny Marie v Úštěku (1630), na Svaté Hoře u Příbrami (1647), v Golčově Jeníkově (1652), v Střelských Hořticích u Strakonice (1654), Panny Marie ve Staré Boleslavi (1658), u svatého Bartoloměje v Praze – Staré Město (1660), Zvěstování Panny Marie v Tuřanech (1666), Panny Marie Pomocné v Chlumku u Luže (1668), ve Vrchlabí (1668) a u svaté Anny v Doupově (1770). V době zrušení řádu bylo na území české provincie celkem dvanáct rezidencí, z toho devět rezidencí v Čechách, jedna na Moravě a dvě rezidence ve Slezsku. Více T. V. BÍLEK, *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*, s. 534-535.

⁶⁷ Jednotlivé řádové domy se kromě obecných pravidel platných pro celé Tovaryšstvo Ježíšovo řídily tzv. konsvetudináři (*Consuetudines*). Tyto konsvetudináře zahrnovaly zvláštní instrukce týkající se záležitostí, jejichž provádění záviselo na obyčejích oblasti, ve které se řádový dům nacházel. Konsvetudináře tak vznikaly

umožňovaly jeho plynulý chod. Na tato důležitá místa byli jezuité voleni podle svých osobních schopností.⁶⁸ Jeden člen mohl vykonávat najednou i více funkcí. Tyto posty však nebyly doživotní, jejich vykonavatelé se často střídali. Odvolání z funkce mohlo znamenat mimo postupu v řádovém domě i změnu řádového domu samotného. Jezuité tak často přecházeli z jednoho domu do jiného, podle toho kam je jejich představený poslal.

V každém řádovém domě musel být katecheta, který vyučoval základy víry, kazatel a zpovědník. Kazatelů bývalo vždy několik a dělili se podle jazyka, v němž kázali. V českých zemích to byla čeština a němčina pro laiky, latina pro členy řádu a studenty. Výukou noviců byl pověřen *instructor* nebo *magister*, v terciátu pak působil *instructor patrum tertiae probationis*. Ke studentům promlouval *exhortator*. Označení prefekt se používalo pro několik funkcí – studijní prefekt byl školským představeným v koleji, duchovní prefekt radil řádovým představeným v duchovních záležitostech, *praefectus ecclesiae* se staral o chod kostela, *praefectus bibliothecae* spravoval knihovnu, *praefectus typographiae* dohlížel na tiskárnu, *praefectus fabricae* řídil stavební práce během výstavby řádových domů a chrámu, *praefectus musicae (regens chori)* pečoval o hudební život koleje. Poněvadž řádový dům často spravoval velké hospodářství, vznikla i pro tuto činnost zvláštní funkce. O výnosy a výdaje domu se staral otec ministr, kterému pomáhal ekonom.

V rámci koleje měli své pevné postavení i bratři laici. Na rozdíl od jezuitských kněží zůstávali skoro celý život v jednom řádovém domě a také jejich funkce uvnitř tohoto domu byla stálá. Bratři laici měli na starost přímý dohled nad tiskárnami, vařili ostatním bratrům v koleji a zastávali místa vrátných, fortnýřů, sklepmistrů nebo správců spíže. Zvláštní postavení v rámci koleje měl lékárník, který se staral o zdravotní stav všech obyvatel koleje. V případě smrti některého člena řádu učinil lékárník záznam do interních dokumentů, ve kterém uvedl i příčinu smrti. Jiný z otců řádového domu pak zaznamenával důležité události v životě společenstva, evidoval počet zpovědí, křtů, biřmování, uzavření sňatku i udělení posledního pomazání. Každoročně pak tento otec sestavoval výroční zprávy,⁶⁹ ve kterých mimo výše uvedenou evidenci vypsál i personální obsazení řádových domů.

ly pro jednotlivé asistence či provincie. Konsvetudinářům se podrobně věnovala K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia.*, s. 21-53.

⁶⁸ O každém členovi jezuitského řádu vedli jejich představení přehledné tabulky, kde zaznamenávali jejich schopnosti.

⁶⁹ Tzv. *Litterae annuae* zaslané z různých domů shromáždil provinciál, nechal pořídit jejich opis a zaslal ho generálovi řádu, který tak měl přehled o všem, co se děje i ve vzdálených provinciích. *Litterae annuae* jsou uloženy v NK ČR Praha, *Litterae annuae provinciae Bohemiae Societatis Iesu (1608-1772)*. Pro českokrumlovskou kolej se dochovalo také *Diarium* vedené ekonomem koleje, které je uloženo rovněž v NK ČR Praha, *Diarium rectoris collegii s. Viti S. I. Crumlovii*, 1655 - 1686, sign. XXIII. D 170. *Diarium* i *Litterae annuae*

2.3 Jezuitské školství

Jak už bylo řečeno, mezi hlavní povinnosti řádu patřila pedagogická činnost. Téměř při každé koleji tak vzniklo gymnasium, někde dokonce byly budovy gymnasia dostavěny dříve než samotný řádový dům. Výuka na všech školách vedených jezuitu se řídila podle studijního řádu schváleného roku 1599.⁷⁰ Základ vyučování spočíval v jazykovém vzdělání, důraz se kladl na jazyk latinský. Po hodině přednášek, ve kterých se vykládala příslušná látka, následovalo opakování (*repetitio*) a prostor pro dotazy studentů. Studenti byli k lepším studijním výsledkům motivováni různými soutěžemi, které se často odehrávaly před veřejností. Pro veřejnost byly také určeny nejrůznější deklamace a divadelní představení.

Jezuité se snažili rozvíjet nejen ducha studentů, ale také jejich tělesnou zdatnost. Hodiny učení se střídaly s hodinami „tělesné výchovy“. Studentům byly doporučovány zejména procházky, hry s míčem, cvičení v jízdě na dřevěných koních, kuželky nebo střelba do terče.⁷¹ Někdy se ale dobrá fyzická kondice studentů projevila i mimo dohled školy, a to v četných studentských výtržnostech. Následky těchto pouličních bitek, soubojů či narušování nočního klidu se často řešily až na radnici za přítomnosti představených škol a městského úředníka. Je nutno říci, že jezuité se svých studentů většinou zastávali a brali je v ochranu. Cti rozpustilých studentů může sloužit, že z těchto bitek vycházeli většinou jako vítězi.

Jezuitské školství bylo trojstupňové. Základní studia (gymnasium) trvala pět až šest let, na ně poté navazovala artistická fakulta,⁷² kde studenti strávili tři roky. Nejvýše stála čtyřletá fakulta teologická. Do gymnasia se hlásili chlapci ve věku šest až osm let,

pro českokrumlovskou kolej použil ve své diplomové práci T. DRS, *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské university v Českých Budějovicích, České Budějovice 2002.

⁷⁰ První návrh školního řádu sestavil již svatý Ignác. Tento řád však počítal pouze s výukou členů Tovaryšstva Ježíšova. Až školní plán Jacoba Laíneze z roku 1559 se zaměřil na výuku v kolejích. Během následujících sedmnácti let vzniklo několik řádů platících vždy jen pro určitou kolej. Snahy o unifikaci školního řádu pro celé Tovaryšstvo Ježíšovo vyvrcholily v roce 1586, kdy byla zřízena komise pro vznik *Ratio studiorum*. Nový školní plán, vypracovaný touto komisí, byl zkonzultován se všemi otci provinciály. Na podkladě takto získaných připomínek bylo poté v Římě vypracováno jeho konečné znění, které generální kongregace schválila 8. ledna 1599 pod názvem *Ratio studiorum atque Institutiones scholasticae Societatis Iesu*. Srovnej K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia.*, s. 19-21 a I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, s. 66-67.

⁷¹ Tamtéž, s. 64.

⁷² Na filosofické fakultě se vyučovala logika, metafyzika a fyzika. Při výkladu těchto předmětů vycházeli vyučující zejména z děl Aristotela a Tomáše Akvinského. Dle I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, s. 66 a 68-70.

v čtrnácti až šestnácti letech pak přestupovali na artistickou fakultu a nejméně sedmnáctiletí až osmnáctiletí pokračovali ve studiu teologickém.⁷³

Podle předpisů Tovaryšstva Ježíšova prošli učitelstvím všichni jezuité. Poprvé po absolvování artistických studií a podruhé po promoci na fakultě teologické. Čas povinně strávený výukou chápali tak někteří učitelé pouze jako přípravu na další studium nebo složení slibů. Tato skutečnost mohla poznamenat i kvalitu jejich výuky. Navíc před žáky předstupovali mladí a nezkušení lidé, kteří nemuseli mít vůbec žádné vlohy pro pedagogickou činnost. Jezuitští učitelé nepůsobili na jednom gymnasiu většinou dlouho. Nejvíce míst prošli učitelé působící na nižších studiích a na artistické fakultě. Jedinými, kdo vyučoval delší čas na jednom místě, byli profesori matematiky a rétoriky. Dokonce ani profesor vyučující na fakultě nezůstával celý život na jedné škole. Po dosažení určitého věku odcházeli tito profesori do „důchodu“. Někteří poté získali místo regenta semináře nebo konviktu.

Gymnasia

Přípravná třída základních studií se označovala jako *parva (rudimenta)*. Po absolvování učiva této třídy pokračovali žáci ve třech třídách gramatikálních (*principie, gramatika a syntaxe*). Pátá třída byla poetika a šestá rétorika.⁷⁴ V kolejích navštěvovaných méně žáky se často první dvě třídy sloučily pod vedením jediného učitele a počet tříd se tak zmenšil. Naopak se mohl počet tříd i zvětšit. Podmínkou k tomuto zvětšení byl zejména velký počet žáků v jedné třídě. K zavedení paralelní výuky ve dvou třídách muselo být v jednom ročníku více než osmdesát žáků. Ve větších kolejích měla každá třída svého vlastního učitele.⁷⁵ Na ryze řádových školách směli učit pouze členové řádu.

Hlavní dozor nad studiem měl *praefectus scholarum*, dnes bychom řekli ředitel, který dohlížel na kázeň během výuky i mimo ni. Dalším úkolem prefekta bylo po poradě s rektorem koleje přijímat nové studenty a vést gymnazijní katalog. Úřad školního prefekta patřil mezi nižší funkce v řádu. Stal se jím obvykle zkušený učitel rétoriky, který tento úřad zastával po dlouholetém působení za učitelskou katedrou. Tzv. *praefectura scholarum* byla totiž, zejména v menších kolejích, méně náročná než vyučování žáků a mohl ji tak zastávat i ten učitel, kterému už síly spíše ubývaly, než přibývaly.

⁷³ Na teologické fakultě studovali často i starší jezuité. Přednášela se zde morální, polemická a dogmatická teologie. Velký důraz byl kladen na výklad Písma svatého a nadaní lingvisté se dále specializovali na studium hebrejštiny.

⁷⁴ V pramenech nalezneme latinská označení tříd – *principia, grammatica, syntaxis, poetica a rhetorica*. Počty tříd a zejména jejich názvy se mohly v jednotlivých provinciích lišit. Jednotně byla označována jen poslední třída gymnasia – *rhetorica*. K struktuře jezuitského nižšího školství více K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia*, s. 53-57.

⁷⁵ Vyučující na gymnasiu se nazývali *magistri* či *professores*.

Studentem gymnasia se mohl stát každý chlapec, který už prošel alespoň elementární školou. Základním předpokladem přijetí na gymnasium bylo úspěšné složení přijímací zkoušky, která se skládala z ústní a písemné části. V ústní části se zkoušející ptal chlapce na jeho dosavadní studia, v části písemné pak chlapci předložil krátké cvičení. Na závěr zkoušky se ještě prefekt informoval o chlapcově chování, a pokud i to bylo výborné, byl chlapec zapsán do seznamu studujících.⁷⁶ Až do roku 1618 přijímaly školy v české provincii i nekatolické studenty. Tito studenti se účastnili výuky stejně jako ostatní, pouze byli osvobozeni od katolické katecheze. Výuka na gymnasiu byla bezplatná.

Rozvrh hodin byl přesně stanoven. V rétorice se učilo dopoledne dvě hodiny (od půl osmé do půl desáté) a odpoledne tři hodiny (od jedné do čtyř hodin). Mezi výukou se studenti rétoriky účastnili školní mše svaté, kterou měli povinnou i studenti nižších ročníků. Ti začínali s dopolední výukou již v sedm hodin, odpoledne se učili od půl druhé do čtyř hodin.⁷⁷ Studenti se měli v gymnasiu naučit plynně psát i mluvit latinsky a obstojně měli zvládnout i řečtinu. Podle Ratio studiorum se měla řečtina vyučovat půl hodiny denně, ale v českých kolejích bylo její vyučování zkráceno na jednu hodinu týdně. Žáci si svojí znalost jazyka procvičovali v četbě starých klasiků (např. Cicero, Vergilius, Ovidius, Horatius), během níž se přiučili i dobrým mravům a zvykům. Četbou zároveň získávali základní znalosti práva a dějin. Novicové a scholastikové se měli navíc naučit i zemský jazyk,⁷⁸ ale v kolejích se zemské jazyky spíše zanedbávaly. Na gymnasiu se tak začínalo co nejdříve s latinou, která byla srozumitelná pro všechny studenty. Náboženství byly vyhrazeny poslední tři čtvrtě hodiny dopolední páteční výuky. Vyučovalo se podle Canisiova katechismu a žáci byli rozděleni podle tříd do tří skupin. Ve dvou nižších skupinách byla vyučujícím jazykem čeština, v poslední nejvyšší skupině se vyučovalo latinsky.

Školní rok měl 220 až 224 dnů. Vyučovalo se pět dní v týdnu. Volným dnem byla neděle a ve středu či ve čtvrtek odpadala odpolední výuka. V české provincii začínaly hlavní prázdniny pro rétoriku 21. září, pro nižší třídy 28. září a trvaly do 18. října. Další čtyři volné dny měli studenti okolo Vánoc⁷⁹ a od Masopustní neděle do Popeleční středy dopoledne. O Velikonocích nemuseli studenti do školy od středy před Zeleným čtvrtkem

⁷⁶ V tomto seznamu se udávalo jméno, příjmení, místo původu, věk žáka a datum, kdy byl žák do gymnasia přijat. Forma zápisu do seznamu nebyla jednotná, někde se zapisovalo pouze příjmení žáka a jeho věk, jinde byl seznam rozšířen i o jména rodičů či pěstounů.

⁷⁷ Začátek a konec vyučování byl upřesňován pro každou kolej v konsvetudináři. Přesné časové údaje, které uvádím výše, nařizoval konsvetudinář pro českou provincii.

⁷⁸ Pro českou provincii byla zemským jazykem čeština i němčina, scholastikové a novicové tak měli ovládat oba tyto jazyky.

⁷⁹ Studenti vyšších tříd měli volno od Narození Páně do Nového roku, studenti nižších tříd se do školy vraceli už po dni Mláďátek (28.12.).

do úterý po svátcích. Nevyučovalo se ani na Svatodušní neděli a pondělí, odpoledne před Božím Tělem a dopoledne na den Dušiček.⁸⁰ Kromě toho bývaly ještě tzv. „vedrové prázdniny“ od 24. června do 25. července. V tyto dny se sice chodilo do školy stejně jako během roku, ale odpolední výuka byla zkrácena o první hodinu. Na školní výuku v českých zemích měly spíše než velká vedra vliv lednové mrazy. Často se stávalo, že gymnasium nemohlo být pro nedostatek dřeva vytopeno, a výuka tak musela být zkrácena.

Na konci školního roku čekaly na studenty zkoušky, za které úspěšní studenti získávali vyznamenání nebo nějakou odměnu. Zkoušky byly ústní a písemné a dohlížel na ně prefekt studií. Studenti nižších tříd gramatiky měli za úkol písemný překlad z mateřštiny do latiny a řečtiny, žáci vyšších tříd museli dokázat svoji znalost latiny v próze i v řeči. Školní rok byl ukončen společnými děkovnými bohoslužbami a divadlem, které si připravili sami studenti a na jehož konci dostali premianti odměny za své znalosti.⁸¹

Do systému jezuitského školství patřily kromě samotných škol také semináře a konvikty⁸² určené hlavně pro chudé studenty, kterým poskytovaly bezplatné ubytování a materiální zabezpečení. První seminář pro chudé vznikl v českých zemích roku 1559 v Praze u Klementina díky Petru Canisiovi.⁸³

Většina jezuitských studentů se také přihlásila do některého náboženského bratrstva.⁸⁴ Jezuité byli mezi prvními, kteří pochopili výhody těchto bratrstev a začlenili je do svého systému výchovy. První sodalita vznikla už v roce 1563 u římské koleje Tovaryšstva Ježíšova⁸⁵ a brzy po ní následovaly další. Téměř všechny jezuitské sodality byly zasvěceny Panně Marii. Kromě studentských družin vznikaly i družiny šlechtické, měšťanské a později dokonce i venkovské.⁸⁶ První česká sodalita byla založena roku 1575 u pražského Klementina a už v roce 1592 je doložena latinská sodalita u koleje v Českém Krumlově.⁸⁷ Jezuitské družiny se od ostatních bratrstev lišily především přísným řádem a propracovanou organizovaností. Každý spolubratr měl přímo povinnost působit na ostatní dobrým příkladem. Student měl proto vynikat svou pílí a horlivostí ve studiu.

⁸⁰ Viz T. V. BÍLEK, *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště*, s. 37.

⁸¹ Dle M. ZEMEK, *Dějiny jesuitské koleje v Uherském Hradišti*, s. 104-107.

⁸² V pramenech též jako bursa nebo domus pauperum.

⁸³ Více I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 71.

⁸⁴ V pramenech nalezneme označení jako zbožné bratrstvo, veleslavné bratrstvo. V němčině se pak bratrstva nejčastěji nazývala Bruderschaft, v latině pia confraternitas, congregatio, confoederatio či sodalitas. J. MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva*, s. 8.

⁸⁵ Tamtéž, s. 11.

⁸⁶ Venkovské družiny byly většinou zasvěcovány svatému Isidorovi.

⁸⁷ Jedná se o bratrstvo Zvěstování Panny Marie, jehož členy byli kromě studentů vyšších tříd jezuitského gymnázia vzdělanci a duchovní z města, panství i širšího okolí. Viz Miroslav NOVOTNÝ, *Mariánské družiny na jihu Čech od konce 16. do počátku 20. století*, JSH 71, 2002, s. 12.

Každý člen mariánské družiny se musel účastnit pravidelných schůzek, na kterých sodalita kromě pěstování úcty k Panně Marii organizovala různé dobročinné akce nebo oslavy výročních svátků. Spolubratři se dále společně zpovídali, přijímali a konali duchovní cvičení. Jezuitské družiny mohly také díky privilegii, které získala první družina založená v Římě, udílet svým členům odpustky.

2.4 Jezuitské divadlo

Významnou úlohu v jezuitském školství mělo i školní divadlo. Jezuitské divadlo se postupně vyvinulo z pravidelných týdenních deklamací, v nichž studenti předváděli své řečnické schopnosti před spolužáky nebo před veřejností. Texty těchto deklamací ve formě monologu, dialogu nebo kratších dramatických scén si připravovali studenti sami. Kromě týdenních deklamací probíhaly ještě měsíční deklamace rétorů a poetů, kterým naslouchali i studenti filosofie. Během školního roku se poté konaly tři akademie, z nichž jedna byla zřejmě určena pro rodiče studentů. Akademie často představovala slavnostní zahájení či ukončení školního roku.

První zmínky o poslání školních her najdeme už v *Ratio studiorum*. Podle tohoto řádu nesloužilo divadlo jen pro zábavu a poučení, ale žáci si měli na divadle vyzkoušet vše, co se naučili v školních lavicích. Učením divadelních textů si student měl posilovat paměť, a velký důraz byl dáván i na samotný herecký projev. Student se musel naučit v praxi stát, chodit a mluvit. Hrál se převážně latinsky, aby se studenti v tomto jazyce procvičili, pochopili různá gramatická spojení a sami se naučili v latině tvořit kratší texty nebo básně. Mezihrý či hry určené pro veřejnost se často hrály i českém jazyku, přestože to školský řád zakazoval.

Nařízení v *Ratio studiorum* upravovala hlavně náměty her.⁸⁸ Protože hlavním účelem hry bylo mravní poučení studentů i publika, byly doporučovány zejména hry s náboženskými nebo historickými náměty. Omezen byl i charakter a počet postav, které ve hře vystupovaly. Hrdiny školních dramát se tak často stávali světci, mučedníci nebo poustevníci, kteří přemohli neřesti svého těla a vydali se na cestu duševní čistoty. Velkému zájmu se i těšili místní patroni. Mimo náboženské a historické náměty se v baroku začaly více objevovat i různé alegorie vyjadřující symbolický vztah mezi světem pozemským a nadzemským.

Od první poloviny 18. století měly jezuitské školní hry ustálenou strukturu. Začínalo se vždy předehrou, po které následovaly dvě až tři jednání oddělená mezihrami. Hru ukončoval epilog, který měl diváka napomenout a poučit. V mezihrách studenti tančili a zpívali. Existují dokonce nařízení, která zakazovala provozování hudby na úkor samotného obsahu her. Hudbu i zpěv obstarávali jezuitští seminaristé. Na divadle vystupovali všichni

⁸⁸ Kateřina Bobková-Valentová použila jiné kritérium dělení jezuitských her, a to podle námětu. Repertoár jezuitského divadla rozděluje do čtyř kategorií. V první jsou hry zaměřené na osobní vztahy člověka, druhá skupina obsahuje hry povzbuzující k pěstování osobních ctností. Do třetí skupiny zahrnuje hry, které rozvíjí náboženské cítění a do poslední skupiny hry ukazující vlastnosti, které by měl mít vladař. Srovnej K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia*, s. 104-118.

žáci gymnasia nebo třídy. Nadaní hráli hlavní role, méně dovední se uplatňovali ve velkých davových scénách nebo pracovali jako statisté.

Autory her byli vždy třídní učitelé, kteří měli za povinnost napsat každého roku novou hru. Školská hra se měla totiž předvádět jen jednou, při příležitosti, pro kterou byla napsána. S dalšími reprízami se nepočítalo. Námět hry dával učitel ke schválení poradnímu sboru ústavu, který určil, zda je či není vhodná pro veřejnou prezentaci. Teprve poté mohl učitel začít pracovat na textu hry. Na jeho práci dohlížel ještě školský prefekt, který především kontroval, zda je text přiměřený znalostem a věku žáků. Po dokončení textu ekonom koleje spočítal, jestli hra není pro kolej finančně náročná. Poslední, kdo rozhodoval o uvedení hry, byl provinciál či dokonce generál řádu. Pokud i oni hru schválili, mohlo se začít se zkouškami, které obvykle probíhaly odpoledne po vyučování. Dva nebo tři dny před premiérou byla generální zkouška, které se účastnil i rektor, školský prefekt a další učitelé.

Školní řád zakazoval provozování divadla v kostele, a proto byl v gymnasiu pro divadelní představení vyhrazen vždy jeden sál. Hrál se na jednoduchém jevišti doplněném oponou a posuvnými kulisami. Prostor, kde se mělo představení odehrát, přibližoval v pozadí umístěný malovaný prospekt. Základní dějová prostředí namalovaná na prospektu byly les, ulice, vězení, interiér budovy či kostela. Stejně jako divadelní výprava byly i kostýmy používané při představení skromné. Předpisy doporučovaly půjčovat si část kostýmů i rekvizit⁸⁹ a raději nezapojovat do děje osoby s exotickým oděvem. Nejčastěji sloužil jako kostým běžný oděv, který byl upraven tak, aby jednoznačně vykresloval charakter postavy.

Jezuité si dobře uvědomovali působení divadla na diváky a snažili se je zaujmout jak vybraným námětem, tak jeho ztvárněním. Divadlo pro ně představovalo jakési médium, kterým se mohli obracet na světskou veřejnost a kterým se také před veřejností prezentovali.⁹⁰

⁸⁹ Např. od městské rady si mohli vypůjčit pláště, halapartny nebo štíty, od šlechtických mecenášů součásti oděvů pro postavy krále nebo rytíře.

⁹⁰ O školním divadle více Tamtéž, s. 86-118.

2.5 Jezuitské stavitelství

S šířením jezuitského řádu do dalších měst souvisela vždy i stavba koleje, chrámu případně gymnasia. Jezuité se málokdy spokojili s pobytem ve starším domě, téměř vždy se snažili vystavět si budovy nové. Vedením nákladné stavby býval pověřen praefectus fabricae, občas byl na řízení stavby najat i architekt světský. Povinností praefecta fabricae bylo i vybrat vhodné místo pro stavbu. Jezuité umísťovali své stavby nejraději na hlavním náměstí, na co nejvíce dominantní a frekventovaná místa. Jezuitská kolej se seminářem tak často zaujímal celou jednu stranu náměstí. Díky této poloze se postupně vyvinul i zvláštní půdorys kolejí, které byly tvořeny jen jedním dlouhým dvoupatrovým křídlem.

Přestože si jezuité někdy na stavbu najímali i cizího architekta, hlavní podobu koleje určovali vždy sami. Architekt byl povinen předložit před zahájením stavby její plán rektorovi a jmenovanému řediteli stavby. Plán měl obsahovat i architektonický řád a detaily výzdoby, aby si stavebníci nemohli na poslední chvíli připojit nějaké nepatřičné ozdoby a „proviňovat se tak proti svaté chudobě“.⁹¹ Poslední, kdo plány schvaloval, byl sám římský generalát.⁹² Po schválení stavebních plánů v Římě neměl být již projekt měněn.

První pravidla pro stavbu jezuitských chrámů a kolejí sestavil Claudius Aquaviva. Tyto pravidla byly později jen mírně upraveny roku 1666 generálem řádu Olivou a používány až do zrušení řádu. Stavby se měly budovat jednoduché a zdravé. Důležitá byla funkčnost stavby, materiál a styl nehrál velkou roli. Jezuitská architektura tak měla být jednotná. Největším vzorem pro jezuitské architekty byl kostel Il Gesu a vedle něj ležící profesní dům, kde sídlil římský generalát. V českých zemích však úspěšné napodobení chrámu ani profesního domu nenalezneme. Vnější fasády staveb se řídily spíše po vzoru fasády pražského Klementina. Do mnoha českých měst se tak šířilo barokní členění fasády, v němž převažují výrazné vertikální linie tvořené pilastry kolosálního řádu a okny s typickým propojením suprafenester a parapetů.

Mezi první jezuitské stavby v Čechách patří kostel svatého Salvátora v pražském Klementinu a kostel svatého Františka Xaverského v Březnici. Architektem obou staveb byl Carlo Lurago, kterému byly poté svěřeny i další zakázky na stavbu kolejního chrámu v Hradci Králové a v Klatovech. Mezi další významné architekty pracující v Čechách pro

⁹¹ Více P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 76.

⁹² Povinnost předkládat projekt nové stavby nejvyšším představeným řádu stanovila 2. generální kongregace z roku 1565. Od roku 1613 se do Říma musely posílat vždy dvě kopie návrhů. První návrh byl po schválení generálem poslán zpět do provincie, druhý návrh byl založen do generalátního archívu. Viz K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia*, s. 71.

jezuity patří Baldassar Maggi, který navrhl kolej v Českém Krumlově. Tato kolej se začala stavět roku 1585 v renesančním slohu.

Jezuitské stavby měly přesně vypracovaný komunikační systém, který představovaly dlouhé chodby, které procházely celou stavbou a umožňovaly tak i průhled celou kolejí. Pokud kolej stála v místě tržišť či hlavních cest, vedla chodba po jejím vnějším obvodu. Protože kolej přijímala nezřídka i vzácné návštěvy, dbalo se i na reprezentativnost jejího interiéru. Dlouhé chodby byly bohatě vymalovány a do druhého patra vedla rozměrná trojramenná či čtyřramenná schodiště. Nejvíce vyzdobený byl pak refektář, kde nechyběly fresky či rozměrná plátna. Do refektáře se vstupovalo přes předsíň s lavabem, která mohla být také zdobena. Díky tomu že prostor refektáře mohl dosáhnout až šířky 11 m a délky 45 m, nebylo možné refektář v zimě vytopit. Některé řádové domy si proto nechaly vystavět menší zimní jídelny.

Bratři byli ubytováni v celách, které se nalézaly už v přízemí a často byly soustředěny do jednoho křídla. Oproti vžitě představě malé vlhké místnosti byly tyto cely dost velké a byly vždy vytápěné. Často měly i klenuté stropy a byly zdobeny štukem nebo výmalbou. Cely soustředěné do jednoho či dvou křídel umožňovaly vytvoření klausurní části koleje, kde mohl být umístěn i noviciát nebo seminář.

Školní budovy měly být zcela odděleny od prostor, které sloužily pouze pro řádové členy Tovaryšstva Ježíšova. Ve školách bylo tak třeba vybudovat vlastní schodiště a atrium, aby se cizí lidé, kteří sem vstupovali, nemohli dostat do vnitřních částí koleje. Prostory pro gymnasium byly většinou skromné. Pro samotnou výuku stačilo šest tříd, navíc mělo gymnasium sál pro deklamace a školní divadlo. Třídy musely být větší než dnes, protože podle Ratio studiorum mohlo být v jedné třídě až 80 žáků.⁹³ Aby se žáci mohli při výuce dobře soustředit, doporučoval školní řád, aby okna tříd nevedla na rušné ulice nebo do parků.⁹⁴

⁹³ Jeden z projektů pro stavbu Klementina počítal s třídami širokými 9 m.

⁹⁴O pravidlech uplatňovaných při stavbě jezuitských gymnasií více K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnasia*, s. 71-76.

2.6 Jezuitské misie

„V Konstitucích Tovaryšstva Ježíšova se praví: „Zaměření a cíl, k němuž tato Societas směřuje, je chodit po různých krajích světa a hlásat slovo Boží, zpovídat a duchovně pomáhat lidem milostí Boží a všemi dostupnými prostředky a činit vše v poslušnosti vůči nejvyššímu náměstkovi Krista, Pána našeho (tj. papeži), anebo představenému Societatis.“⁹⁵

Jezuité chtěli svými misemi navázat přímo na práci prvních apoštolů. Podle řádových pravidel byl misionář zcela podřízen svému představenému, který sám rozhodoval, kde bude misionáře nejvíce třeba a kam ho tedy pošle.

Tovaryšstvo Ježíšovo rozlišovalo dva druhy misí – vnitřní a vnější. Misie vnitřní nepřesáhly okruh provincie a jejich hlavním úkolem bylo obracet nekatolické obyvatelstvo na pravou víru. I tam, kde misionáři už vymítali všechny kacíře, byla jejich přítomnost nutná. Jezuité pravidelně vyučovali o víře, kázali, zpovídali, zabavovali nekatolické knihy, pomáhali sociálně slabším a dohlíželi na život svých oveček vůbec. Asi nejznámějším českým misionářem, který se věnoval domácím misiím a který byl úzce spjat s českokrumlovskou jezuitskou kolejí i s regionem jihozápadních Čech, byl Albrecht Chanovský.⁹⁶ Tento jezuita putoval po většinu svého života po Čechách a snažil se navrátit katolickou víru do míst, kde ji lidé dosud odmítali. Albrecht Chanovský byl vždy proti násilné rekatolizaci vynucované u obyvatelstva vojensky, díky čemuž se později stal skutečným vzorem barokního misionáře, který nedbá na nepohodlí, mráz ani překážky a podřizuje všechny své činy službě Bohu. Jediné, čemu se Otec Chanovský nevyhýbal, bylo zabavování a pálení nekatolických knih.

Vnější misie probíhaly vždy podle podobného schématu. Už při svém příchodu se misionář snažil získat si pozornost obyvatel vesnice či městečka. Nejčastěji k tomu používal zvuku zvonečku, kterým k sobě přivábil zejména děti. Zatímco jim rozdával svaté obrázky, rozmlouval vlídně s dospělými a pobízel je k návštěvě kostela, kde jim poté vyložil základy křesťanské nauky. Pokud to bylo nutné, založili jezuité v daném městě nebo vesnici i řádový dům, odkud podnikali misie do okolí. Ve svém řádovém domě často také otevřeli školu pro děti, ve které je učili číst, psát a vykládali jim katechismus. Ne každý člen

⁹⁵ I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 120.

⁹⁶ První životopis Albrechta Chanovského sepsal jeho žák a řádový druh Jan Tanner - J. VAŠICA (ed.), *Jan Tanner, Život a ctnosti P. Albrechta Chanovského*, Praha 1932. Jeho osudy se nechal inspirovat také Jiří Šotola ve svém románu *Tovaryšstvo Ježíšovo* – Jiří ŠOTOLA, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, Praha 1989. Mezi další známé misionáře patří Adam Kravařský nebo Matěj Burnatius. Více I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 124-129.

řádu byl ale s takovýmto úkolem spokojen, řada jich toužila odejít do dalekých krajín, kde by šířili slovo Boží mezi pohany i za cenu obětování vlastního života.⁹⁷

Vnější misie směřovaly do vzdálené Ameriky, Asie, Afriky, do pravoslavných zemí východní Evropy či protestantských regionů Skandinávie.⁹⁸ Na vnější misi nebyl poslán každý, kdo o to požádal. Při výběru misionáře se bral ohled na jeho vědomosti a schopnosti. Dobrý misionář musel být výborným kazatelem a zpovědníkem, musel mít vlohy pro jazyky, nesměl se bát poznávat nové krajiny a navíc musel být i dobrým hospodářem, stavitel, obstojným kuchařem a společníkem sebe samotného. Tito lidé přicházeli totiž často do neznámých a nepřátelských zemí, kde si byli dlouho sami sobě jediným pomocníkem i přítelem. Kromě christianizace domorodců se misionáři snažili i pozvednout jejich životní úroveň. Zakládali nové osady, učili domorodce pěstovat nové plodiny, chovat domácí zvířectvo a zaváděli nová řemesla.⁹⁹

První misionáři vycházeli na své cesty ze Španělska, Portugalska a Itálie. Z české provincie vyšli první dobrovolníci roku 1678.¹⁰⁰ Dobrodružství pro misionáře však začínalo už během samotné cesty do misie. Od přidělení do misie do příjezdu na místo určení mohlo uběhnout i několik roků. Během nich putoval misionář po souši i po vodě, žil v nepohodě a často i v nemoci. Na konci cesty ho čekalo setkání s neznámým národem, který mluvil cizí řečí, uznával pohanské bůžky a žil ve světě pro Evropana plném nesrozumitelných gest a symbolů. V prvé řadě se musel misionář naučit místní jazyk nebo nářečí, aby mohl domorodcům porozumět a ozřejmit jim základy katolické víry v Nejsvětější Trojici, Pannu Marii a svaté. K svržení pohanského božstva a nastolení vlády jediného křesťanského Boha nemělo docházet použitím násilí, ale zvolna přizpůsobením se, splynutím starých zvyklostí

⁹⁷ Toto přání se splnilo např. Augustinu Strobachovi, který byl zabit při povstání domorodců na Mariánských ostrovech roku 1684, nebo Jindřichu Václavu Richterovi zabitému v roce 1696 indiány z vlastní misie na horním toku Maranonu. Z. KALISTA, *Cesty ve znamení kříže*, s. 55-98 a Simona BINKOVÁ – Josef POLIŠENSKÝ, *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*, Praha 1989, s. 422-436.

⁹⁸ Šířit katolictví v neznámých krajínách nebyl úkol pouze jezuitů. Na vnější misie se vydávali i františkáni, kapucíni, augustiáni nebo donimikáni. Františkáni mířili hlavně do severní Afriky, Japonska, do Ameriky a na Filipíny. Dominikáni byli úspěšní ve střední Africe a Arménii. Kapucíni pronikali do Přední Asie, Konga, Guineje a do Tibetu a augustiáni působili především ve Střední Americe. Podrobněji Z. KALISTA, *Cesty ve znamení kříže*, s. 15-20.

⁹⁹ Jezuitským misiím se více věnovali S. BINKOVÁ – J. POLIŠENSKÝ, *Česká touha cestovatelská*, Praha 1989, Z. KALISTA, *Cesty ve znamení kříže*, Praha 1941 nebo J. KOLÁČEK, *Tadeáš Enis (1714-1769)*, Velehrad 1997, TÝŽ, *Bratr lékař. Jan Steinhöffer S.J. (1664-1716)*, Řím – Hradec Králové 1992 nebo TÝŽ, *Matthias Cuculinus*, Mohelnice 1996. Nejnověji též Markéta KRÍŽOVÁ, *Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe*, Praha 2007.

¹⁰⁰ Ve skupině prvních českých misionářů byl i Šimon Boruhradský, který se vydal roku 1678 z Čech přes Janov do Španělska a odtud dále až do Mexika, kde působil v hlavním městě místokrálovství Nové Španělsko jako sakristán a hospodář. Viz S. BINKOVÁ – J. POLIŠENSKÝ, *Česká touha cestovatelská*, s. 477-483. Tři listy Šimona Boruhradského vydal i Zdeněk Kalista – Z. KALISTA, *Cesty ve znamení kříže*, s. 45-54. Více se tomuto misionáři věnoval J. KOLÁČEK, *Šimon Boruhradský*, Velehrad 1997.

s novými. Jezuité tak například nerušili staré zažité svátky, ale nahrazovali je novými svátky k počtě křesťanských světců a mučedníků. Pro domorodce tak bylo snazší přijmout novou víru.¹⁰¹

Misionáři měli povinnost pravidelně informovat o své činnosti jak přímé nadřízené v zámořské provincii, tak představené v provincii mateřské. Dále často psali svým řádovým druhům a přátelům. Jejich dopisy se četly veřejně pro všechny obyvatele řádového domu, a mohly tak motivovat další řeholníky k rozhodnutí odjet na misii.

Většina vyprávění misionářů začíná cestou z mateřské provincie do Španělska nebo Portugalska, kde se nalodili na některou loď plující přes oceán k vzdáleným zemím. Pro většinu těchto jezuitů, kteří pocházeli obvykle z vnitrozemských zemí, byla velkým zážitkem už samotná plavba po moři. Ve svých dopisech líčí průběh plavby, neznámé mořské ryby a živočichy, velké bouře,¹⁰² které na moři prožili, i mořskou nemoc, kterou neznámka onemocněli. Další cesta je vedla vnitrozemím neznámého kontinentu až do místa jejich misie. Zde se misionáři seznamovali s novým prostředím a způsobem života. Ve svých dopisech domů popisují zvyky a rituály místních obyvatel, složení jejich společnosti nebo jejich dějiny. Všímají si také, jakým způsobem se tyto lidé živí, co pěstují, zda chovají dobytek a jak se tato společnost mění pod vlivem Evropanů. Misionáři tak často zachytili a popsali poslední zbytky kultur mimoevropských národů.¹⁰³

¹⁰¹Takovýto způsob přizpůsobení se nazývá akomodace. Kněz přihlíží k znalostem svých posluchačů a vysvětluje jim jen to, co jsou schopni sami pochopit.

¹⁰²Bouře na moři byla velkým zážitkem pro každého cestovatele, nejenom pro misionáře. Zachoval se nám např. popis bouře, kterou prožil Jan Amos Komenský na plavbě do Anglie roku 1641. Komenský svůj zážitek vydal v druhém rozšířeném vydání Labyrintu světa. Viz S. BINKOVÁ – J. POLÍŠENSKÝ, *Česká touha cestovatelská*, s. 201-205.

¹⁰³Díky tomu, že misionáři obhospodařovali vždy více vesnic, které mohly být od sebe dosti vzdálené, poznali dobře i místní kraj. Někteří z nich sestavili jako první podrobné mapy dosud neznámých krajů a pomohli tak zaplnit bílá místa na mapě světa. Např. Pater Samuel Fritz přispěl svou mapou amazonského povodí k poznání jednoho z nejméně přístupných území Jižní Ameriky. Tamtéž, s. 453-477.

2.7 Příchod jezuitů do Čech

Česká metropolitní kapitula¹⁰⁴ zahájila jednání o pozvání jezuitů do Českého království již v roce 1554, tedy pouhých čtrnáct let po vzniku řádu. Od Tovaryšstva Ježíšova se očekávala zejména pomoc s obnovou katolického náboženství v zemi, kde si dosud drželi významné místo kališníci (staroutrakvisté a novoutrakvisté) a členové oficiálně neuznané Jednoty bratrské.¹⁰⁵ Ostatně české země byly v Evropě považovány za kacířské už od dob husitství.¹⁰⁶ V první polovině 16. století začaly navíc do Českého království pronikat myšlenky luteránství a kalvinismu, arcibiskupský stolec nebyl delší dobu obsazen a některé kláštery pouze živořily. K upevnění katolické víry v zemi bylo tedy nutné jednat rychle.

Císař Ferdinand I. se proto obrátil s žádostí o vyslání misie na vídeňskou kolej, kterou podporoval již od jejího vzniku v roce 1551. Představení koleje jeho žádosti vyhověli a roku 1555 se do Prahy vypravil sám představený koleje Petr Canisius, aby dojednal všechny podmínky vzniku nového řádového domu. Jako první budoucí sídlo Tovaryšstva v Čechách vybral dominikánský klášter¹⁰⁷ u svatého Klimenta, kde jezuité sídlili až do roku 1773.

Dvanáct nových obyvatel koleje dorazilo pod vedením Ursmara Goissona z Lutychu do Prahy už v dubnu následujícího roku. Většina řeholníků pocházela ze Španělského Nizozemí, někteří byli z německých zemí Říše a ze Středomoří. Všichni byli vybráni díky své znalosti německého jazyka a podle řádových pravidel se měli naučit v brzké době i česky. Zpočátku se jezuité zaměřili hlavně na školství a výchovu mládeže. U koleje vzniklo ještě roku 1556 gymnasium, kde mohli zájemci o kněžské povolání navštěvovat přednášky z filosofie a teologie. Od roku 1562 měla kolej právo udílet hodnost doktora teologie, čímž dosáhla úrovně univerzity. Při koleji byl dále zřízen konvikt pro šlechtice a svatováclavský seminář pro sociálně slabší žáky. Pro každý ústav byla vybudována nová prostorná budova, vyučování bylo bezplatné a vyučovací řečí se stala latina.

¹⁰⁴Mezi přední stoupence myšlenky přivedení Tovaryšstva Ježíšova do Čech patřil budoucí arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice, probošt Písek, představení klášterů břevnovského a strahovského, velmistr českého řádu křižovníků s červenou hvězdou a zástupci předních panských rodů - páni z Lobkovic, Vartenberka, Hradce, Kolovrat a další. S příchodem jezuitů souhlasil i císař Ferdinand I. Dle I. ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 32.

¹⁰⁵Viz kapitola III. Náboženská situace v Českém království.

¹⁰⁶Podle Roberta J. W. Evanse bylo v roce 1576 pouze 10 % obyvatelstva českých zemí katolického vyznání. Více Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, s. 57.

¹⁰⁷Členové dominikánského řádu, kteří v klášteře dosud zůstávali, se přestěhovali do bývalého kláštera klarišek Na Františku. Zde ale dlouho nezůstali, už roku 1625 se přesunuli k svatému Jiljí.

Hned po příchodu do Čech začali jezuité také kázat. Nejprve kázali latinsky a německy, až po příchodu prvních českých příslušníků řádu¹⁰⁸ probíhala kázání i v češtině. Díky větší znalosti českého jazyka v řádu bylo pak snadnější zakládat nové řádové domy i v dalších koutech království. Jedna z nejstarších kolejí vznikla díky Vilémovi z Rožmberka v Českém Krumlově (1586). Za podpory Kateřiny z Montfortu¹⁰⁹ se jezuité usídlili v Jindřichově Hradci (1594) a na pozvání Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic v Chomutově (1598). Na Moravě se jezuitský řád usadil díky biskupovi Vilému Prusinovskému, a to v roce 1566 v Olomouci a v roce 1563 v Brně. První řádové domy patřily ještě pod rakouskou provincii, avšak roku 1623 vznikla samostatná provincie česká, která zahrnovala Čechy, Moravu a Slezsko.

¹⁰⁸ Tito členové řádu byli na svůj úkol pečlivě připravováni v Římě samotným svatým Ignácem. Byli to Valentin Vojt, Ondřej Pěšíň, Maria a Řehoř Volfgangovi, Václav Šturm a Baltazar Hostounský. Podrobněji Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha 1991, s. 35 a J. KOLÁČEK, *První z Čech*, Velehrad 1999.

¹⁰⁹ Kateřina z Montfortu byla manželkou Adama II. z Hradce.

III. Náboženská situace v Českém království

Od počátku 16. století dochází v Evropě k velkým změnám. Celý dosavadní svět jakoby se zvětšil. Jsou objeveny nové světadíly a do Evropy se dostávají nové potraviny, koření, zvířata, barviva.... Společně s objevem nového světa geografického nacházejí lidé i nový svět náboženský. Stále častěji se ozývají kritiky učení římskokatolické církve a způsobu života některých jejích hodnostářů, kteří se svým životem vzdálili prvotnímu ideálu pokory a chudoby. Lidé proto začínají požadovat návrat k původnímu učení. Tento proces, nazývaný reformace, nevzniká najednou v 16. století. Jeho počátky sahají do středověku. Avšak teprve začátkem 16. století sílí volání po změně a reformace se plně rozvíjí.

Jako první vystoupil roku 1517 v městě Wittenbergu Martin Luther, který sepsal 95 kritických tezí proti poměrům v římskokatolické církvi. Martin Luther doufal, že církevní hodnostáři jeho kritiku přijmou a chyby napraví. Místo toho byl obviněn z kacířství a v roce 1521 vyloučen z katolické církve. Přesto ale získal mnoho následovníků, zejména v Německu a ve Švýcarsku. Později dokonce založil vlastní luteránskou církev. Ve Švýcarsku se stal vůdcem reformace Ulrich Zwingli a Jan Kalvín, který získal přívržence i ve Francii, Německu a Nizozemí. Jeho vliv sahal až do Skotska, kde ovlivnil např. Johna Knoxe. Většina těchto reformátorů odmítala zprostředkující funkci církve a věřila, že člověk může být spasen jen vírou v Ježíše Krista. Dále reformátoři prosazovali kázání v místních jazycích, kterým by rozuměli i prostí lidé.

Na kritiku musela nutně reagovat i římskokatolická církev. Změny upravující poměry uvnitř církve byly zahájeny za pontifikátu Pavla III. v roce 1534. Papež Pavel III. se snažil zabránit dalšímu šíření protestantismu a obnovit původní postavení a roli římskokatolické církve v Evropě. Podporoval kázání a misionářskou činnost a v roce 1540 povolil vznik nového řádu Tovaryšstva Ježíšova. Očekával, že jezuité zastaví další šíření reformace a rekatolizují země, kde se už nová víra ujala. Aby skutečně došlo k nápravě poměrů uvnitř církve, svolal papež Pavel III. roku 1545 Tridentský koncil, který měl vypracovat plán církevní obnovy.

Avšak ani Tridentský koncil a jím navržené změny nezabránily šíření reformace zejména na severu Evropy a ta se tak rozdělila na dvě části – na severu převažovali protestanti, zatímco jih zůstal z velké části katolický. Evropou v této době neotřásaly jen nepokoje náboženské, ale i politické, které vedly roku 1618 k vypuknutí Třicetileté války.

Německá reformace silně zapůsobila i na dění v českých zemích. Utrakvisté i čeští bratři se již brzo seznámili s jejími myšlenkami a pozorně sledovali její vývoj. K přijetí

myšlenek reformace přispělo i to, že Luther znal spisy Jana Husa a dokonce prohlásil, že jejich učení se velmi podobají. Není proto divu, že Lutherovy myšlenky zaujaly zejména obyvatelé česko-německého pohraničí. Protože v zemi byla dovolena jen víra katolická a kališnická, podřídili se oficiálně luteránští kněží dolní konsistoři u Panny Marie před Týnem. Přesto se ale snažili omezit dohled konsistoře nad tím, co a jak kážou, jak slouží bohoslužby a zda dodržují celibát. Aby se tito noví členové kališnické církve odlišili od starších, začalo se jim říkat novoutrakvisté, narozdíl od staroutrakvistů, kteří se postupně sblížovali s umírněnými katolíky.

Luteránské učení o možnosti získat spasení jen pouhou vírou ovlivnilo nejen utrakvisty, ale také členy Jednoty bratrské. Pod vlivem biskupa Jana Augusty se Jednota přechodně sblížila s myšlenkami luteránství a pozměnila podle něj mnohé ze svého učení. Zejména přestala být dodržována zásada nehromadění majetku a do Jednoty bratrské byla přijímána i šlechta.

V roce 1547 došlo k prvnímu odboji českých stavů proti Ferdinandu I., který po nich žádal svolání zemské hotovosti na pomoc svému bratrovi císaři Karlovi V. v bojích Šmalkaldské války. Čeští stavové jeho žádosti nevyhověli, protože zemská hotovost sloužila vždy pouze na obranu vlastní země a ne pro boj mimo ni. Poté, co císař Karel V. válku vyhrál i bez jejich pomoci, byli vzbouřenci tvrdě potrestáni. Hněvu panovníka se nevyhnula ani Jednota bratrská, jejíž někteří členové se přidali k odbojným stavům. Ferdinand I. nechal její představené uvěznit a obnovil proti Jednotě Vladislavský mandát z roku 1508. Mandát neplatil na území Moravy, která se do vzpoury proti císaři nezapojila, a díky tomu se poté stala útočištěm mnohých českých bratrů. Na Moravě stoupal také vliv Zwingliho, jehož stoupenci se pod vedením Jana Dubčanského spojili do tzv. Jednoty lulečské nebo habrovanské. Významné místo zde zastávali i příslušníci další víry, novokřtění, kteří stáli často pod ochranou jihomoravských šlechticů, pro něž pracovali. Centrem novokřtěnců se stalo město Mikulov.¹¹⁰

Náboženská roztržičnost země velmi znepokojovala císaře Ferdinanda I. I když po svém nástupu na trůn slíbil, že bude zachovávat basilejská kompaktáta, podporoval později sjednocení katolíků a utrakvistů. Stejně smýšlel i papežský legát Giovanni Moronne. Jejich naděje zmařil až sjezd utrakvistů, který se v prosinci roku 1549 postavil rozhodně proti sjednocení. Císař se ani poté nevzdal a snažil se alespoň zvětšit svůj vliv na dolní konsistoř. Prvního úspěchu dosáhl už v roce 1554, kdy získal právo ustanovovat defensory círk-

¹¹⁰ J. KADLEC, *Církevní dějiny III. Od vrcholného středověku k reformaci*, s. 149-150.

ve. Toto malé vítězství na úkor stavů císaři ale nestačilo. Napříště chtěl ovlivňovat i jmenování administrátora a ostatních členů konsistoře, což se mu podařilo v roce 1562, kdy nepotvrdil administrátory zvolené stavy a jmenoval své vlastní.¹¹¹

Pro obnovu katolické víry v zemi podnikl Ferdinand I. i další kroky. V roce 1554 pozval do země členy řádu Tovaryšstva Ježíšova, od nichž si sliboval rychlou rekatolizaci svých poddaných. Zároveň se postaral o znovuobsazení arcibiskupského stolce, který byl v Čechách už delší dobu bez svého pána. Novým arcibiskupem byl zvolen Antonín Brus z Mohelnice, který se úřadu ujal 26. září roku 1562.

Antonín Brus se snažil zejména urovnat náboženskou situaci v zemi. Hned po svém zvolení se proto vypravil na právě probíhající Tridentský koncil, aby zde získal ústupky, které by mu takové urovnání umožnily. Společně s císařem Ferdinandem se shodli na následné koncepci: Nejvyšší duchovní pravomoc by si podržel pražský arcibiskup, a to tak že by získal právo světit utrakvistické žáky, kteří by naopak jemu složili slib poslušnosti. Ve sporných záležitostech týkajících se pouze jedné strany by se arcibiskup radil s metropolitní kapitulou nebo s konsistoří podobojí. Kněží katolictví a utrakvistictví by měli mít právo podávat svátost oltární buď podjednou nebo podobojí podle přání věřících. Koncil však ponechal otázku kalicha otevřenou a rozhodnutí svěřil papeži. Papež Pius IV. poté povolil 16. dubna roku 1564 fakultativní přijímání podobojí.¹¹² Breve bylo slavnostně vyhlášeno 23. července 1564 ve Svatovítské katedrále. Sám arcibiskup podával u svatého Víta podobojí a jezuité činili stejně u postranního oltáře v kostele svatého Salvátora.

Evangelickou část země vyburcoval příchod jezuitů k společné aktivitě. Výsledkem této aktivity bylo vypracování programu *České konfese*, který měl nahradit stará kompaktáta. Program představoval kompromis mezi požadavky zástupců všech evangelíků v zemi. Vedle luteránských zásad se v něm objevily i prvky učení Jednoty bratrské nebo články husitské teologie. V době, kdy celou Evropou cloumaly náboženské nepokoje, představovala Česká konfese nabídku na rovnocenné soužití nekatolických vyznání v zemi. Základem vzniku nové nekatolické zemské církve se mělo stát zřízení církevního řádu. Podle tohoto návrhu by veškerá moc nad správou nekatolického duchovenstva i věřících přešla do rukou kališnických stavů. Tyto stavy by pak jako jediné měly právo volit představenstvo církve a stavovské defensory, kteří by církev chránili. Tím by se stavy staly v náboženských otázkách zcela nezávislými na panovníkovi. Důsledkem České konfese by

¹¹¹ Podrobněji J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin* 2, s. 16-22.

¹¹² Tamtéž, s. 39.

také bylo oslabení dosavadních pozic katolictví a postupný pád staroutraktivismu. Není proto divu, že program odmítali jak katolíci, tak staroutraktivisté.

Česká konfese byla předložena císaři Maxmiliánovi II. 18. května roku 1575. Po dlouhých sněmovních jednáních císař program konfese nakonec odmítl. Protože si ale uvědomoval, že úplné odmítnutí by mohlo zkomplikovat korunovací jeho syna Rudolfa českým králem, slíbil deseti předním novoutraktivistům, že nebude bránit nekatolické šlechtě v jejich víře a že jí dovolí zvolit si defensory církve. Ze strachu z reakce katolíků a kališníků odmítl císař svůj slib potvrdit písemně. Jednání o České konfesi se tak odložilo na dalších 34 let. Teprve v roce 1609 vydal císař Rudolf II. Majestát potvrzující její program.

K vydání Majestátu vedly Rudolfa obavy o trůn. Jeho bratr Matyáš totiž přesvědčil rakouské, uherské a moravské stavy, aby se proti svému císaři postavily. Jako jediné odolaly Matyášovým slibům stavy české, a právě jejich loajálnost si chtěl Rudolf Majestátem zachovat. Majestát platil pro šlechtu, královská města i poddané, kterým zajišťoval úplnou svobodu vyznání. Sporné otázky vztahu mezi jednotlivými vyznáními se měly řešit podle tzv. Porovnání, které císař vydal současně s Majestátem. K ochraně nekatolických vyznání vznikl sbor třiceti defensorů.¹¹³

Vydáním Majestátu se situace v Čechách uklidnila a císař se rozhodl postavit se proti Matyášovým snahám získat trůn. O pomoc požádal pasovského biskupa Leopolda. V lednu roku 1611 vtrhla jeho vojska se souhlasem Rudolfa II. do jižních Čech,¹¹⁴ odkud táhla na Prahu. Celou jejich cestu doprovázelo rabování a pustošení, které vyvrcholilo v Praze na Malé Straně. Vpád Pasovských pobouřil obyvatele Čech i samotného arciknížete Matyáše. Rudolf II. byl poté donucen odstoupit ve prospěch svého bratra. Rovněž musel slíbit, že podpoří volbu Matyáše římským císařem.

Rudolfův Majestát však nebyl dodržován, např. v Broumově katolíci uzavřeli evangelický kostel a v Hrobech ho dokonce zbořili. Na začátku roku 1618 odmítly nekatolické stavy snášet neustálé porušování svých svobod. Svolaly proto v březnu téhož roku sjezd, na kterém sepsaly společnou stížnost císaři. Matyáš nejenomže jejich stížnost nepřijal, dokonce zakázal konání dalšího sjezdu plánovaného na květen roku 1618. To popudilo některé nekatolické šlechtice natolik, že se po tajné schůzce rozhodli řešit situaci radikálně. Třináctého května roku 1618 se dostavili do místodržitelské kanceláře na Pražském hradě,

¹¹³ Sbor mělo tvořit deset pánů, deset rytířů a deset měšťanů. Obdobný Majestát byl přijat v srpnu 1609 ve Slezsku. Více J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 57-61 nebo Josef SALABA, *Český náboženský mír z roku 1609 a rožmberské dědictví*, SHK 24, 1923, s. 110-116.

¹¹⁴ Vojska pasovského biskupa vpadly i do Českého Krumlova. Viz kapitola 4.1 Český Krumlov na přelomu 16. a 17. století.

kde po bouřlivé diskusi vyhodili z oken přítomné místodržitele Jaroslava Bořitu z Martinic, Viléma Slavatu z Chlumu a Košumberka a písaře Fabricia. O den později vznikla nová zemská vláda třiceti direktorů, v jejímž čele stanul Václav Vilém z Roupova. Vrchním velitelem vojsk se stal Jindřich Matyáš Thurn. K českým povstalcům se přidala Lužice i Slezsko, Morava však zůstala neutrální. Zatímco se ve Vídni připravovalo vojenské potlačení povstání, Čechy doufaly v pomoc evropských protestantských zemí. Doufaly ale marně, nakonec se jim dostalo jen malé podpory z Anglie a Nizozemí. Opuštěné české stavy byly nakonec poraženy 8. listopadu 1620 v bitvě na Bílé hoře.

Už 23. listopadu byl Rudolfův Majestát prohlášen za neplatný a v zemi byla zahájena rekatolizace.¹¹⁵ Nejprve byli v březnu roku 1622 vypovězeni ze země kalvinističtí a českobratrští kněží a v prosinci téhož roku zrušil papež výsadu kalicha pro Čechy. Z kostelů postupně zmizely protestantské nápisy a obrazy, nesměl se slavit svátek Jana Husa a katolíci dokonce zničili ostatky Jana Rokycany. Největší zásluhu na rekatolizaci země měli jezuité, kteří téhož roku převzali pražskou univerzitu. Dále získali dohled nad školstvím a cenzurou knih.

V září roku 1622 byli ze země vypovězeni novokřtění a na začátku roku 1624 vstoupil v platnost patent, podle kterého se museli všichni nekatoličtí měšťané zřít své víry. Kdo neuposlechl, měl být z měšťanského stavu vyloučen. A nátlak na nekatolíky stále sílil. V letech 1627-28 začala platit stejná pravidla i pro šlechtu. Od 31. července roku 1627 v Čechách a od 9. března roku 1628 na Moravě nesměl zůstat nikdo, kdo by nevyznával katolickou víru.¹¹⁶ Příslušníci stavu panského a rytířského mohli prodat své majetky a odejít ze země. Jediní kdo neměli na výběr, byli venkované. Po zlém či po dobrém se museli vždy hlásit ke stejné víře jako jejich vrchnost. A nakonec se pro ně často nic nezměnilo, chodili stále do stejného kostela a většinu z nich teologické spory jednotlivých církví ani nezajímaly.

¹¹⁵ J. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, s. 71-77.

¹¹⁶ Vydání Obnoveného zřízení zemského a příčiny, které k němu vedly, podrobně popsal J. MIKULEC, *31. 7. 1627. Rekatolizace šlechty v Čechách*, Praha 2005. Jiří Mikulec se věnoval rekatolizaci v Čechách i obecně. TÝŽ, *Pobělohorská rekatolizace v českých zemích*, Praha 1992.

IV. Český Krumlov na přelomu 16. a 17. století

4.1 Český Krumlov, vývoj a proměny města¹¹⁷

První zmínka o městě Český Krumlov pochází z listiny rakouského a štyrského vévody Otakara I.¹¹⁸ z 1. dubna 1253, na které je mezi svědky uveden také Vítek „de Chrumbenowe“, tedy Vítek z Krumlova.¹¹⁹ Samotné město Český Krumlov vznikalo ve dvou etapách. První část vznikla jako podhradí hradu. Nazývala se Latrán a osídlili ji většinou lidé, kteří se starali o hospodářský chod hradu. Druhá část města vyrostla tzv. na zeleném drnu. Jejím centrem se stalo čtvercové náměstí, z jehož rohů vedly cesty směřující k městským hradbám. Obyvatelstvo tohoto „starého města“ tvořili Češi, Němci a dokonce i Italové. Latrán a staré město spojoval dřevěný most vybudovaný pod hradní věží. Obyvatelé obou městských částí jsou v pramenech uváděni vždy odděleně, jako Krumlovští a Latránští. Sami sebe pak nazývají – „*My, starší a všecka obec Latránská*“ a „*město a obec Krumlovská*“.¹²⁰ Mezi Latránskými a Krumlovskými vznikaly četné spory o výsady a privilegia, jako bylo např. právo vaření bílého pšeničného piva, placení příspěvků na udržování fary, kostela, mostu, obecního pastýře a posla.¹²¹

Roku 1302 krumlovská větev Vítkovců vymřela. Díky tomu, že se král Václav II. vzdal práva odúmrti, ujala se panství další větev Vítkovců, a to páni z Rožmberka.¹²² Ti si posléze vybrali Krumlov za své hlavní sídlo a díky jejich podpoře se město i hrad v dalších stoletích překotně rozvíjely. Roku 1347 Petr I. z Rožmberka přiznal městská práva i obyvatelům starého města a obě městské části Českého Krumlova podřídil městské radě. Každá část města tak měla vlastního rychtáře a zastoupení v radě. Tento vladař také založil kostel svatého Víta, špitál s kostelem svatého Jošta na Latránu, povolal do města klarisky a františkány a nechal na hradě vystavět kapli svatého Jiří.

¹¹⁷ Viz *Historický atlas měst České republiky, svazek 11. Český Krumlov*, Praha 2003. Kvalitní jsou rovněž webové stránky města - <http://www.ckrumlov.info/docs/cz/mesto.xml>

¹¹⁸ Budoucí český král Přemysl Otakar II.

¹¹⁹ Jeho prapředkem byl Vítek z Prčic. Podle legendy měl tento Vítek čtyři syny, mezi které před svou smrtí rozdělil celé panství. Každý takto nově vzniklý rod dostal do znamení pětlistou růži jiné barvy. Zlatou růží v modrém poli získali pánové z Hradce, červenou na stříbrném poli Rožmberkové, stříbrnou na červeném poli páni z Landštejna, modrou růží ve zlatém poli rytíři ze Stráže a černou užívali potomci Vítkova levobočka Sezima. Páni z Krumlova v dělení růží chybí, domníváme se proto, že převzali původní erb Vítků, tedy růži zelenou na stříbrném poli. Rozdělení panství na pět dílů zachycuje obraz Dělení růží, jehož originál se nachází na zámku v Telči. Jeho kopii vlastní ale i zámek Český Krumlov a Jindřichův Hradec. Legendu naleznete na http://www.ckrumlov.cz/cz1250/zamek/3nadvori/i_deleni.htm

¹²⁰ J. ZÁLOHA, *Sjednocení města Český Krumlov*, JSH 41, s. 49.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Šlechtickému rodu Rožmberků věnovalo svou pozornost mnoho historiků. Např. A. MÍKA, *Osud slavného domu*, České Budějovice 1970, J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989, V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže*, Praha 1997.

Koncem 15. století byla měšťanům usedlým v Českém Krumlově rozšířena městská práva. Město získalo povolení ke konání pravidelných týdenních a výročních trhů. Měšťané z Krumlova tak mohli obchodovat s městy v Čechách a v Horním Rakousku. Na počátku století šestnáctého vypukl nový spor o právo vařit pivo. Krumlovští si stěžovali Petrovi z Rožmberka, že Latránští neoprávněně vaří pivo a navíc nepřispívají na opravy mostů. Vladař jejich stížnosti vyhověl, podle jeho rozhodnutí směli vařit bílé pšeničné pivo jen Krumlovští, a až oni přestanou, mohou i Latránští. V otázce příspěvků na opravu mostů se odvolal na privilegia z 14. srpna 1347 a 27. září 1459, podle kterých měli Krumlovští platit opravy mostů a obecního posla a Latránští dostali na starost kostel, faru a obecního pastýře.

V době hlavních dějů popisovaných v této práci změnilo panství Český Krumlov čtyřikrát svého majitele. Prvním z nich byl Vilém z Rožmberka, který převzal správu panství v roce 1551. Rožmberské panství zahrnovalo v této době město Český Krumlov, Třeboň, Nové Hrady, Rožmberk, Helfenburk, Choustník, Miličín, Drslavice, Lhenice a Prachatice s vesnicemi, dále klášter minoritů a klarisek v Českém Krumlově, klášter zlatokorunský, vyšebrodský, třeboňský a borovanský, statky patřící krumlovské faře a panství vimperské.¹²³ Panství Český Krumlov bylo z celého rožmberského dominia největší – mělo 3 209 usedlých. Ke krumlovskému zámku patřilo šest poplužních dvorů, další výnosy získával jeho vladař z panských mlýnů, pivovarů, rybníků, ovčínů, obor, cel a mýt vybíraných v panství.

Brzy po převzetí panství reformoval Vilém úřednickou správu celého dominia. Do čela panství postavil regenta, kterému pomáhal hejtman. Hejtman pak dohlížel na důchodní a sirotčí písaře, purkrabí, kaplana, lovčího, lesmistra s lesními a hajnými, měřiče, fišmistry, pojezdné, hofmistry, fraucimor, kuchmistry, klíčníky, maštalíře, pacholata, hradní řemeslníky a dvorskou čeleď.

Vilém z Rožmberka se postaral i o sídelní město svého dominia, Český Krumlov. Už 14. srpna roku 1555 spojil dosud samostatné městské části Latránu a starého města v jeden celek. Celé město podřídil jediné městské radě, která se skládala z dvanácti konšelů, rychtáře a purkmistra. Za konšely mohli být zvoleni čtyři, tři nebo dva obyvatelé Latránu, kteří se mohli stát i purkmistrem či rychtářem.¹²⁴

¹²³ V celém dominiu žilo tehdy 70 000 poddaných. Viz Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberk*, Praha 1996, s. 42.

¹²⁴ J. ZÁLOHA, *Sjednocení města Český Krumlov*, s. 50.

Vilém se také zasloužil o renesanční přestavbu hradu i celého města, díky níž získalo město během jeho čtyřicetileté vlády jednotný vzhled. Měšťané opravili omítky svých domů a vyzdobili je sgrafity, ve městě vyrostly nové domy i celé ulice.¹²⁵ Na místě menších gotických domků, které podlehly roku 1538 požáru, vznikly četné stavby rožmberské, a to zejména budovy nového pivovaru, jezuitské koleje a prelatury. Díky těmto velkolepým přestavbám do města přicházelo množství řemeslníků. Nově příchozí se usazovali zejména na předměstí Plešivec, v Rybářské ulici a dokonce i pod Šibeničním vrchem za Horní bránou. Na druhé straně řeky se rozšířilo území Latránu o Budějovické předměstí, jehož brána byla dostavěna roku 1598 za finanční podpory Petra Voka. Před bránou byl nově vytesán umělý příkop, který byl překlenut padacím mostem.¹²⁶ Opevnění města ale za dalších pánů chátralo. Hradby se neopravovaly, předměstí osídlila městská chudina a opevnění tak postupně ztratilo svojí funkci.

Za vlády Viléma z Rožmberka město posílilo i hospodářsky. Počet cechů se rozmnožil o cech hrnčářský, bednářský a truhlářský, zámečnický, puškařský a ostružnický. Do městského rozpočtu přibyly výnosy z důlní těžby v okolí¹²⁷ a z obchodu ze solí, který obci povolil roku 1577 Rudolf II.¹²⁸ V roce 1556 daroval Vilém obci mlýn pod hradem a mlýn pod kostelem. Mlýn ležící pod kostelem byl následujícího roku přebudován na papírnu a roku 1579 ho zakoupilo město. Dále nechal Vilém rozšířit hřbitov u chrámu svatého Víta. Když později hřbitov potřebám města nestačil, dal ho Vilém přenést od chrámu ke kapli svatého Martina na Plešivci, kam byl také částečně přemístěn špitál a chudobinec svaté Alžběty.¹²⁹

Aby zajistil všemu obyvatelstvu dobrou duchovní péči, začal Vilém¹³⁰ jednat o příchodu jezuitského řádu do Českého Krumlova. Sedmnáctého března roku 1584 dorazili do

¹²⁵ Například ulice Široká.

¹²⁶ F. DVOŘÁK a kol., *Český Krumlov*, s. 108.

¹²⁷ Již roku 1526 udělil král Ludvík horníkům vlastní znak a pečeť. Roku 1540 koupila linecká důlní společnost dům č.p. 8 na náměstí. V tomto domě se později našly důlní účty z let 1524-26. Tamtéž.

¹²⁸ Listina Rudolfa II. vydaná v pondělí po postní neděli Latare roku 1577 potvrzuje stará privilegia, výsady, milosti, obdarování a svobody města Českého Krumlova, které mu byly dány od Oldřicha z Rožmberka roku 1456, krále Vladislava roku 1481 a 1492, Voka, Oldřicha a Petra z Rožmberka roku 1494, Viléma z Rožmberka roku 1555 a Maxmiliána II. roku 1570. Výslovně pak potvrzuje právo koňského a dobytčího trhu v době od čtvrtka po Obrácení svatého Pavla až do svatého Jakuba. Dále přidává právo nakládat a vozit sůl každého dne, tedy i mimo dny trhu, ale musí to být sůl z Čech a ne odjinud. Viz SOKA Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 114.

¹²⁹ Špitál a chudobinec svaté Alžběty vznikl koncem 14. století na Budějovickém předměstí. Více F. DVOŘÁK a kol., *Český Krumlov*, s. 44.

¹³⁰ Vilém je kronikáři líčen vždy jako tolerantní spíše umírněný katolík, který byl dokonce nakloněn některým myšlenkám reformace. Uznával zejména požadavek na ovládnutí církevního majetku a podřízení duchovních světské vrchnosti, které sám nakonec uvedl v praxi v klášteře v Borovanech a ve Zlaté Koruně. Ke stárí se však Vilém přiklonil spíše k radikálnějšímu křídlu katolíků. Díky jeho osobnímu zásahu byla např.

města první členové tohoto řádu – Lukáš Perger a Václav Šturm s dvěma laickými bratry. Ihned po svém příchodu zahájili kázání.¹³¹ Stejněho roku v tzv. psích dnech propukla ve městě a jeho blízkosti epidemie moru, a protože na mor zemřelo hodně kněží z okolních vesnic, nahradili je jezuité a podávali ve vesnicích i ve městě poslední svátost.¹³²

Roku 1590 vystrašilo obyvatele rožmberského dominia zemětřesení.¹³³ V Českém Krumlově sice nedošlo k žádným větším škodám, ale brzy po zemětřesení se zvýšily ceny potravin a obilí. Toto zdražení postihlo zejména chudé. Pomáhali jim jezuité i bohatší měšťané, kteří jim přinášeli jídlo a pití.¹³⁴

Vilém z Rožmberka zemřel roku 1592 a správy dominia se ujal jeho mladší bratr Petr Vok, poslední z rodu Rožmberků. Katoličtí obyvatelé dominia se tohoto nového vladaře obávali. Narozdíl od katolíka Viléma se Petr Vok¹³⁵ hlásil k Jednotě bratrské, a tak mnozí věřili, že bude chtít zavést svoji víru na celém panství. Jejich obavy však byly zbytečné. Petr Vok byl vždy nábožensky smířlivý a uznával svobodné právo lidí na volbu vyznání. Po převzetí dominia potvrdil stará privilegia klášterům cisterciáků, minoritů i klarišek a i nadále je podle svých možností hmotně podporoval. K vážnějšímu sporu došlo ale mezi ním a českokrumlovskými jezuity, kteří jako kolatoři¹³⁶ celé farnosti upírali Petru Vokovi právo dosazovat místní duchovenstvo. Petr Vok se snažil dosáhnout u zemského soudu odvolání Vilémova privilegia. Tvrdil, že Vilém neměl právo vzdát se patronátu bez jeho souhlasu. Díky tomu, že se za jezuitskou kolej postavil arcibiskup i někteří císařští

odmítnuta Česká konfese. O náboženském smýšlení Viléma z Rožmberka více J. PÁNEK, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1989, kap. Meze tolerance.

¹³¹ O uvedení jezuitů do Českého Krumlova a stavbě jejich koleje viz kapitola V. Dějiny jezuitské koleje v letech 1584-1602 v zrcadle kroniky.

¹³² Srovnej R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 232 a *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 2.

¹³³ J. PÁNEK ve svém díle *Poslední Rožmberk* uvádí na straně 125: „*Altengbašské zemětřesení, jak bylo pojmenováno podle svého epicentra v Horních Rakousích, bylo patrně nejsilnějším zemětřesením ve střední Evropě od roku 1348.*“

¹³⁴ Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 13 a R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 233.

¹³⁵ Petr Vok z Rožmberka se vzdal katolicismu již v mládí pod vlivem kněze Jiřího Arnošta hraběte z Henneberka, kdy přestoupil k luteránům. Počátkem 80. let 16. století se poté přiklonil k Jednotě bratrské, kam vstoupil 30. listopadu 1582. Brzy poté přijal na Bechyni nového kazatele Jindřicha Švarce ze Semanína a nadále podporoval Jednotu v Mladé Boleslavi. Díky svému přestupu a následné orientaci na evangelickou opozici se dokonce rozešel se svým bratrem Vilémem. Jeho víra mu také zkomplikovala politickou kariéru na dvoře Rudolfa II. Podrobněji J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 659, TÝŽ, *Poslední Rožmberk*, kap. Odpadlík nebo Josef SALABA, *K politicko-náboženské činnosti Petra Voka z Rožmberka*, JSH 13, 1940, s. 109-118.

¹³⁶ Právo kolatury nad krumlovskou farou udělil jezuitské koleji Vilém z Rožmberka roku 1591. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 22. Opis darovací listiny se nachází v SOkA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 14.

dvořané, Petr Vok nakonec od sporu ustoupil. Svého vlivu na kolej se ale nevzdal a roku 1600 pověřil Václava Březana dohledem nad kolejí.¹³⁷

Smírný postoj ke katolíkům v dominiu neznamenal, že by Petr Vok nepodporoval i přívržence své víry. Zřejmě na jeho pozvání se na začátku roku 1595 usadil v Českém Krumlově luteránský kněz.¹³⁸ O jeho příchodu do města nás podrobně informuje jezuitský kronikář. Nikdy ho ale nenazývá jménem, hanlivě mu říká „*lupus*“ nebo „*pestiser Lutherano*“. Tento muž byl podle jezuitů vlk v rouše beránčím a ve městě šířil jen otravu.¹³⁹

Spory mezi luteránem a jezuitu se táhly až do roku 1600, kdy byl luteránský kněz na císařův příkaz z Českého Krumlova odvolán. Následující den po jeho odvolání byl kotel svaté Trojice,¹⁴⁰ který luteráni užívali od roku 1598, podle císařského ediktu uzavřen a zapečetěn. Kostel posléze získala jezuitská kolej, která ho původně, tj. před příchodem luterána, vlastnila. Jezuité nadále kostel využívali pro německé bohoslužby, české bohoslužby sloužili ve farním kostele svatého Víta.

V červnu roku 1598 se do města vrátil opět mor. Jezuitská škola byla zavřena a také někteří zámožní páni, kteří ji podporovali, zemřeli. Jakoby nestačilo jediné neštěstí, ještě toho roku postihly město velké záplavy. Řeka Vltava opustila své koryto a zaplavila most i zahradu u jezuitské koleje. Nakonec most tlak vody nevydržel a utrhl se. Další rok musel být proto postaven nový.¹⁴¹ Stavba nového mostu stála 260 tolarů a schválil ji společně s městskými konsuly, primasem Melichiolem Helderlem i opat zlatokorunského kláštera. Tesaři vyměnili části mostu hrozící spadnutím a zvláště zpevnili kameny základy mostu vyčnívající z řeky. Na stavbu použili dřevo z lesa patřící koleji, což jí přineslo velký užitek.

Roku 1601 prodal Petr Vok krumlovský zámek, město i celé panství císaři Rudolfovi II.,¹⁴² aby penězi z prodeje alespoň částečně uhradil dluhy, které se za vlády posledních Rožmberků povážlivě nakupily. Český Krumlov tak patřil na dalších 22 let císařské

¹³⁷Viz J. PÁNEK, *Poslední Rožmberk*, s. 133-134. O sporu jezuitů a Petra Voka bude ještě pojednáno podrobněji níže v kapitole V. Dějiny jezuitské koleje v letech 1584-1602 v zrcadle kroniky.

¹³⁸Více v kapitole V. Dějiny jezuitské koleje v letech 1584-1602 v zrcadle kroniky.

¹³⁹Nekatoličtí duchovní (predikanti) byli v katolické terminologii tradičně označováni jako lidé zlí a škodliví, nebezpeční a neposlušní. Jejich víra pak představovala pro katolíky bludy (případně sektářské bludy), falešné učení nebo kacířství. Viz J. MIKULEC, *31. 7. 1327*, s. 99-100.

¹⁴⁰Kostel svaté Trojice vznikl přestavbou malé kaple patřící ke špitálu svatého Jošta. Viz kapitola 4.4 Kostel svatého Jošta.

¹⁴¹R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 236.

¹⁴²Více A. KUBÍKOVÁ, *K prodeji českokrumlovského panství Rudolfovi II.*, JSH 48, 1979, s. 308-316.

komoře.¹⁴³ Do města byli dosazeni vojenští správcové a roku 1605 sem Rudolf II. načas usídlil svého levobočka Dona Julia d'Austria.¹⁴⁴

Během císařské vlády získalo město právo popravý. Do roku 1607 patřilo toto právo vrchnosti, která za něj platila z důchodů panství. Poté co se českokrumlovští radní zavázali platit stejné důchody, převedl císař privilegium na město. Měštští soudci nemohli ale ani tak popravít, koho se jim zalíbilo. Jejich rozsudek musel vždy schválit hejtman či správce panství. Pokud s rozsudkem městského soudu nesouhlasil, odeslal hejtman či správce celý soudní spis na českou komoru, jejíž rozhodnutí bylo konečné.¹⁴⁵

I když město patřilo královské komoře, neuniklo v roce 1611 vpádu pasovských vojsk, která z něj mohla snadno sledovat dění na Zlaté stezce spojující jižní Čechy a Pasov. Ve městě pobýval dokonce i Leopold Pasovský s hlavním velitelem vojsk plukovníkem Raméem. Většina vojáků byla ubytována v domech českokrumlovských měšťanů. Jejich pobyt se však nemile dotýkal i ostatních obyvatel panství, kteří museli císaři poskytnout půjčky na jejich vydržování. Vracení těchto půjček se poté protáhlo až do roku 1613.¹⁴⁶ Za škody napáchané Pasovskými požadovali proto českokrumlovští měšťané od vrchnosti nové výsady. Jako odškodnění nakonec od císaře získali roční plat 30 kop grošů z důchodu za mýto a hájek řečený Vyhlídka se všemi platy a rejty. Dále jim císař postoupil plat z podruhů a nařídil hejtmanu krumlovského panství vydat měšťanům ze zámecké obročnice 1 000 strychů žita.¹⁴⁷

¹⁴³ Každodennímu životu v českokrumlovském zámku v letech 1602-1622 jsou věnovány dvě diplomové práce obhájené na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity –srov. Martin JAKAB, *Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci v letech 1602-1610*, diplomová práce, katedra historie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994 a Pavel KRÁL, *Život v českokrumlovské zámecké rezidenci mezi léty 1612-1622*, diplomová práce, katedra historie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1996.

¹⁴⁴ Don Julius d'Austria se narodil zřejmě v roce 1584 nebo 1586 jako nejstarší levoboček císaře Rudolfa II. a jeho milenkyně Kateřiny Stradové. Asi v roce 1607 se v Českém Krumlově sblížil s dcerou českokrumlovského lazebníka Markétou Pichlerovou. Po krátkém čase stráveném spolu se na dívku rozzlobil, v hněvu ji pobodal a vyhodil ze zámeckého okna. Nebohá dívka pád přežila a před svým bývalým milencem se skrývala. Když ale Julius přišel na to, že dívka žije, vynutil si její příchod. V pondělí 18. března 1608 v záchvatu Markétu zavraždil. Po vraždě se jeho duševní choroba začala zhoršovat. Julius odmítal jíst, mýt se a holit a přestal vycházet ze svého pokoje, jehož zařízení zcela zdemoloval. Služebnictvo se ho začalo bát a neodvažovalo se vejít do jeho místností. Don Julius zemřel osamocený 25. 6. 1609. Osudy Dona Julia d'Austria se zabývala např. A. KUBÍKOVÁ, *Příspěvek k otazníkům okolo dona Julia de Austria*, Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, 1987, s. 32-34, J. ZÁLOHA, *Ještě jednou o donu Juliovi d'Austria*, Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, 1985, s. 293-296 nebo A. BLASCHEK, *Das Schicksal Don Julius de Austria*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 70, 1932, s. 220-255.

¹⁴⁵ Podle dopisu císaře Rudolfa II. purkmistrovi a konšelům Českého Krumlova odeslaném z Prahy v pátek po svatém Martinovi (16.11) 1607. Více SOKA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 114.

¹⁴⁶ Více P. Král, *Český Krumlov za habsburské komorní správy*, Opera historica 5, 1996, s. 403.

¹⁴⁷ Z listu císaře Zikmundovi Turnovskému z Turštejna, hejtmanu krumlovského panství, z úterý po svatém Vojtěchovi (29. 4.) 1614. SOKA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 114.

Do dějin města zasáhly i události roku 1618, po pražské defenestraci byly totiž zrušeny jezuitské domy na celém území Čech.¹⁴⁸ Z Českého Krumlova odešli jezuité 7. června téhož roku do Pasova, ale již 9. srpna roku 1619 se do své domovské koleje vrátili. Jejich návrat si prý přáli jak obyvatelé Krumlova, tak i jeho dočasný správce hrabě Karel Bonaventura Buquoy, který pro ně do Pasova poslal.¹⁴⁹

V roce 1623 daroval císař Český Krumlov společně s vimperským panstvím nejvyššímu hofmistrovi Janu Oldřichovi z Eggenberga za to, že ho finančně podporoval během České války. Jan Oldřich poté připojil k panství Chýnovsko, Blanicko, Římov, Zvíkov¹⁵⁰ a panství prachatické a netolické. O pět let později bylo českokrumlovské panství povýšeno na knížectví a Jan Oldřich Eggenberg získal titul krumlovský vévoda.

Třicetiletá válka zasáhla do dějin města jen málo. Na začátku roku 1624 se v okolí města objevili neblaze proslulí bavorští rytíři,¹⁵¹ kteří už v prosinci předešlého roku obsadili a vydrancovali téměř celý prácheňský kraj. Krumlovští se proti nim postavili a nenechali je proniknout za městské hradby. Rytíři poté vydrancovali alespoň předměstí Českého Krumlova. V tomto okamžiku dostali jezuité příležitost učinit něco pro blaho města. Nikdo totiž neměl odvalu jednat s vojáky, neboť i Krumlovští věděli, jak rytíři naložili s prachatickým vyjednavatelem. Nešťastného měšťana nechal vůdce rytířů vysadit na zeď a hrozil mu, že ho pověsí, jestliže Prachatičtí hned neotevrou městskou bránu. Českokrumlovští jezuité se odhodlali jako jediní sejít se s Bavyry a jejich schůzka dopadla nakonec úspěšně. Vůdce Bavorů vydal rozkaz, aby všichni vrátili kořist uloupenou na předměstí, a celá skupina rytířů se stáhla na dvě míle od města.¹⁵²

Stejného roku veliké lijáky málem zničily celou sklizeň, ale naštěstí „pomohly“ modlitby jezuitů i měšťanů a déšť přece jen ustal. Podobný účinek měly mít i modlitby za odvrácení velké povodně, když se Vltava na jaře opět rozlila ze svých břehů. Zázrak, který se stal díky modlitbám vedeným jezuitou, se rychle rozkřikl. Pochvala přišla dokonce i od generála Tillyho, který právě prodléval v Českém Krumlově. Generál i jeho další komisaři říkali, že nic podobného nikdy nezažili, ani neviděli, a šířili chválu koleje dál, což jí velmi prospělo.

¹⁴⁸ V této době byly v Čechách čtyři řádové domy - kolej u svatého Klimenta v Praze na Starém Městě (zal. 1555), kolej u svatého Víta v Českém Krumlově (1584), kolej u svatého Ignáce v Chomutově (1590) a kolej Nanebevzetí Panny Marie v Jindřichově Hradci (1594).

¹⁴⁹ Srovnej R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 241-247.

¹⁵⁰ Většinu těchto území koupil levně jako konfiskát po šlechticích, kteří se postavili proti císaři.

¹⁵¹ Snad bavorská vojska generála Tillyho.

¹⁵² Příhodu s bavorskými rytíři líčí R. Schmidtmayer. Tamtéž, s. 248.

Na konci roku 1625 se v Českém Krumlově objevily první příznaky moru. Jako první zemřel Pater Joannis Janus¹⁵³ a po něm další člen jezuitské koleje. Nebezpečí infekce trvalo celý rok a město proto přijalo bezpečnostní opatření: účast na pohřbech se omezila, podezřelí z nákazy byli v kostele odděleni zvláštní lavicí, lékaři nesměli navštěvovat jiné nemocné, veřejně domů nemocných byly označeny městskou pečetí a nikomu nebylo dovoleno do domů vstupovat nebo z nich odcházet.

V roce 1626 chodilo na německá kázání tolik lidí, že se ani nemohli vejít do kostela. Němečtí obyvatelé Českého Krumlova proto začali jednat s Čechy, kterých bylo méně, o výměně kostelů. Chtěli, aby se německé bohoslužby přesunuly do většího kostela svatého Víta a české do svatého Jošta. Na žádost rektora jezuitské koleje Johannida Víta¹⁵⁴ se zvala městská rada českou i německou obec 7. prosince na veřejnou poradu. Čechům se ale tato výměna moc výhodná nezdála, byli jednomyslně proti. Poukazovali na to, že do kostela přichází každoročně na svátek svatého Víta a o Zlaté sobotě množství českých poutníků, kteří by se nemohli účastnit modliteb v německém jazyce. V kostele se také nikdy německy nekázalo, a proto ani nyní neshledali důvod, proč by se tak mělo dít. Protože česká obec svůj názor nezměnila ani po další poradě, k výměně bohoslužeb nakonec nedošlo.¹⁵⁵

V letech 1550-1630 prošel Český Krumlov velkolepým vzestupem i pozvolným pádem. Za vlády Rožmberků se změnil v renesanční velmožskou residenci, která hostila množství vzácných pánů i rytířů. Pořádaly se zde velkolepé bály, hostiny a hony, město získalo novou tvář a celé panství se hospodářsky povzneslo. Ve městě se usadili jezuité, kteří dohlíželi nad správou celé farnosti, a žili zde společně měšťané české, německé a dokonce i italské národnosti. Město postihly sice i velké pohromy – zemětřesení roku 1590, mor v letech 1584 a 1598, záplavy stejného roku - ale dokázalo se z nich vždy vzpamatovat. Své místo na slunci ztratil o na přelomu století. Z velmožské residence se stalo provinčním městem. V roce 1611 a 1624 mu navíc hrozilo vydrancování od vojsk,

¹⁵³ Jméno tohoto patera je známé také v české podobě – Jan Ján. Páter Jan Ján dobrovolně opustil kolej, aby tak mohl snáze pomáhat nemocným morem. Svojí obětavostí se stal známým v celém okolí města, a proto se jeho pohřeb stal mohutnou smuteční slavností, na kterou přišlo mnoho lidí z města i okolí. Viz Z. KALISTA, *Století andělů a d'áblů*, s. 94.

¹⁵⁴ Psán též Joaniddus Vitus. Narodil se přibližně v roce 1577 a zemřel v Praze 12. srpna 1627. Místo rektora zastával v Českém Krumlově od 21. 8. 1625 do 12. 8. 1627. Více A. FECHTNEROVÁ, *Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773*, I, s. 76.

¹⁵⁵ V SOkA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 446 se dochovala listina z 9. prosince 1626, ve které informuje purkmistr a městská rada hejtmana Českokrumlovského panství o výsledku veřejné porady.

kteřá putovala po okolním kraji a loupila. Město bylo zanedbáváno až do druhé poloviny 17. století, kdy se vlády ujal Jan Kristián I. z Eggenbergu.

Od svého příchodu v roce 1584 zůstávali jezuité spjati s dějinami města. Byli přítomni u každé důležité události a vždy se snažili pomoci. Ať už šlo o podporu v době morových epidemií nebo živelných katastrof. Město a jeho obyvatelé se snažili ochránit, jako jediní se dokonce odvážili jednat s vojáky. A jako jezuité pomáhali městu, tak měšťané pomohli nakonec jezuitům, když si po roce 1619 vyžádali jejich návrat.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Alespoň takto líčí celou událost jezuitský kronikář. Bohužel se jeho tvrzení nepodařilo doložit ale ani vyvrátit v jiných pramenech.

4.2 Klášter klarisek a minoritů¹⁵⁷

V době kolonizace ve 13. -14. století se v jižních Čechách objevily různé náboženské sekty. Nejvýznamnější z těchto sekt byli valdenští, kteří získávali své příznivce hlavně mezi obyvatelstvem podhradí a městskou chudinou. Tato sekta byla úspěšná zejména v Jindřichově Hradci. Aby vladař zabránil jejímu vlivu, povolal do města řád menších bratří svatého Františka. Stejně se zachoval i Petr z Rožmberka, který pozval minority do Českého Krumlova, aby mu pomohli vymýtit kacíře z města i z jeho okolí. Oprávněnost jejich obav z kacířů dosvědčuje nařízení papeže Jana XXII., kterým zřídil inkvizici k vyhlazení kacířů v zemích Království českého už v roce 1318.

K církevnímu potvrzení Petrova úmyslu došlo až po jeho smrti, kdy na Krumlově vládli jeho synové Petr, Jošt, Oldřich a Jan. Ti podali v roce 1358 žádost o založení nového kláštera k papežské kurii v Avignonu.¹⁵⁸ Šlo však spíše o formální záležitost, neboť základní kámen kláštera byl položen již 1. května roku 1350.¹⁵⁹ První řeholníci dorazili do Krumlova v roce 1357¹⁶⁰ a už roku 1359 klášter vysvětil biskup Albert ke cti Božího Těla a Panny Marie. K původně zamýšlenému mužskému klášteru minoritů byl později přidružen klášter klarisek,¹⁶¹ který se stal posledním útočištěm pro neprovdané nebo ovdovělé rožmberské šlechtičny. Naposledy se klášter rozšířil na konci 14. století, kdy k oběma konventům přibyl řeholní dům bekyň.¹⁶²

Jako první se začal stavět kostel, který představoval střed celého klášterního komplexu. Kostel byl pouze jednolodní, a jak bylo v této době u minoritů zvykem, neměl věž. Protože kostel sloužil klariskám i minoritům, jeho chór byl rozdělen na dvě části.¹⁶³ První

¹⁵⁷ Prameny týkající se spojeného kláštera minoritů a klarisek se nachází v SOkA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 444.

¹⁵⁸ Privilegium papeže Innocence VI. z 6. dubna roku 1358 povoluje příchod dvanácti řeholníkům. Tento papež podpořil klášter v jeho počátcích, a to vydáním odpustků všem, kdo každoročně kajícím navštíví klášter o svátku Narození Páně, Obřezání Páně, Zjevení Páně, Vzkříšení Páně, Nanebevstoupení Páně, na Letnici, Boží tělo, čtyři hlavní svátky Panny Marie, svatého Jana, na svátky Všech svatých a na svátek posvěcení kostela. Odpustky měly platit na jeden rok a čtyřicet dní. Viz Jiřina PSÍKOVÁ, *Nově nalezené listiny fondu Minorité Český Krumlov*, JSH 47, 1978, s. 195-200.

¹⁵⁹ Viz P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 206.

¹⁶⁰ Více F. DVORÁK a kol., *Český Krumlov*, s. 25.

¹⁶¹ Zakladatelkou řádu klarisek je svatá Klára (1194-1253), která v roce 1212 vstoupila do řádu menších bratří. Roku 1215 se svatá Klára stala abatyší první komunity sester. Zprvu byl tento řád označován jako chudé dámy (vzhledem k výsadě chudoby) nebo damianitky (podle mateřského konventu svatého Damiána poblíž Assisi). Svatá Klára je i autorkou řeholních pravidel, která schválil v roce 1253 papež Inocenc IV. Představenou konventu je abatyše. Sestry se dělí na chórové a laické, které se starají o běžný chod kláštera. Klarisky kladou důraz na život v chudobě a dodržují přísnou klausuru. První konvent v Čechách založila svatá Anežka v Praze na Starém městě roku 1282. Více P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 133-134.

¹⁶² Donátorkou tohoto řeholního domu byla Anna, vdova po Jindřichu z Lipé.

¹⁶³ Chór osvětlovala dvě obdélná okna umístěná na jižní stěně, k severní straně přiléhala sakristie, jejíž křížová klenba s hruškovými žebry se dosud jako jeden z mála architektonických prvků původního kostela zachoval.

obytné i hospodářské budovy kláštera představovala zřejmě dlouho hrázděná provizoria, jejichž stavba byla dokončena až v 15. století.¹⁶⁴ Důvodem přerušení stavebních prací byly husitské bouře, během nichž husité poškodili klášterní areál.¹⁶⁵ K posledním opravám, které skončily v roce 1605 znovuvysvěcením kostela, došlo na přelomu 16. a 17. století díky odkazu Petra Voka z Rožmberka. Teprve v roce 1616 byla dokončena pozdně gotická věž.¹⁶⁶

Brzy po příchodu prvních řeholníků začal klášter plnit svoji funkci, což se nelíbilo farářům kostela svatého Víta. Ti si dokonce dvakrát stěžovali, že lidé chodí raději na bohoslužby do kláštera než do jejich kostela, kterému tak chybí důchody plynoucí od pobožného lidu. Jako odškodnění kostela svatého Víta se roku 1358 snížil počet vikářů a v roce 1372 dostal kostel nové lány polností, jejichž výnosy měly nahradit ztráty způsobené menší návštěvností bohoslužeb. Mezitím se už klášterní komplex rozrostl o hřbitov ležící před západním průčelím klášterního kostela, kde byli pochováni první zesnulí bratři a sestry.¹⁶⁷

Od začátku 16. století význam kláštera klesal. Mezi klášterem a nově vzniklou jezuitskou kolejí nedošlo proto k žádným konkurenčním bojům. Spíše naopak, všechny tři řády spolupracovaly ve vzájemné shodě. Příkladem této spolupráce mohou být modlitby za zesnulého Viléma z Rožmberka, které se uskutečnily 17. října roku 1592 v klášteře minoritů. Za duši Viléma se společně modlili minorité, jezuité i cisterciáci.

Rožmberkové podporovali klášter od jeho počátků až do konce své vlády. Již 18. srpna roku 1389 odkázal Jan z Rožmberka klášteru 40 kop pražských grošů na stavbu nezbytných budov. Na počátku 16. století¹⁶⁸ potvrdil Petr IV. z Rožmberka klášteru roční plat 8 kop českých grošů, který minoritům odkázali bratři Mikuláš a Jetřich ze Stradova roku 1506. Ani Vilém z Rožmberka nezůstal svými předky zahanben. Podle jeho nařízení z 10. ledna 1588 dostávali minorité ze zámku každé dva týdny jeden sud piva, týdně jedno vědro piva a ročně 40 sáhů dřeva. Zámecká pekárna pak přispívala na obživu sedmi osob kláštera 120 páry chleba a ze zámeckého sklepa byl do kláštera denně odváděn jeden máz vína. Na

vala. Díky tomu, že v 15. století byl kostel přestavěn podle požadavků soudobé gotiky, neznáme dnes přesně podobu ostatních klášterních budov.

¹⁶⁴ K obdobné situaci došlo i v Jindřichově Hradci, kde minorité stačili ve 14. století dokončit také jen vlastní kostel. Celý klášterní areál byl hotov až na konci 15. století.

¹⁶⁵ Pevné zdi kláštera a jeho zahrady nahradily totiž původní starou hradbu. Bohužel se ji pevností nevyrovnaly. Město se tak stalo v této části nejzranitelnější a husité tudíž mohli snadno proniknout do města.

¹⁶⁶ O stavebním vývoji kláštera více P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 206-208.

¹⁶⁷ Zde byl pochován i Don Julio d'Austria a jeho oběť Markéta Pichlerová. Neví se však, kde přesně se jejich hroby nachází. Více Karel VESELÝ, *Kde v Českém Krumlově byl pohřben don Julius de Austria*, Výběr z prací členů historického kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, 1983, s. 48-52.

¹⁶⁸ 26. ledna 1507

klášter nezapomněl ani poslední Rožmberk Petr Vok, který klášteru přiznal naturální dávky z treboňského panství ještě v roce 1611, kdy už mu Krumlov nepatřil.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Více J. PSÍKOVÁ, *Nově nalezené listiny fondu Minorité Český Krumlov*, s. 195-200.

4.3 Kostel svatého Víta

Základní kámen kostela svatého Víta¹⁷⁰ v Českém Krumlově byl položen za vlády Petra z Rožmberka v první polovině 14. století.¹⁷¹ Jeho prvním stavitelem se stal Linhart z Aldenberku. Stavba kostela byla financována mimo jiné i z veřejných sbírek, které podnikl krumlovský farář Hostislav. Na jeho přímluvu povolil v roce 1402 papež Bonifác IX. sbírky v celé pražské diecézi na dobu deseti let, a se stavbou kostela se tak mohlo začít. Za pět let byl už hotový presbytář až na klenutí a část zdiva v chrámové lodi. Poté stavební práce na čas ustaly a kostel zůstal bez dveří a oken. V roce 1407 uzavřel farář Hostislav novou smlouvu na dokončení kostela s Janem, synovcem mistra Staňka. Mistr Jan vypracoval i plán zamýšlené stavby, v němž se zavázal do tří let kostel dostavět. Zřejmě ale došlo k nečekaným potížím a stavba kostela se protáhla na dalších téměř třicet let.

Základy nového kostela a přiléhající fary byly položeny na ostrohu nad náměstím. Jako první se postavil vysoký presbytář a velká severní sakristie. Poté následovalo zaklenutí trojlodního prostoru kostela rozděleného osmi sloupy síťovou klenbou parléřovského typu.¹⁷² Poslední práce – stavba osmiboké věže – byla dokončena až v roce 1439, kdy kostel vysvětil pasovský biskup Mikuláš. Jak bylo zvykem, ke kostelu přiléhal malý hřbitov. Krumlovským měšťanům sloužil až do druhé poloviny 16. století, kdy vznikl nový větší hřbitov u kaple svatého Martina na Plešivci.

Kolem roku 1500 byla na severní straně kostela přistavěna nová kaple. Zároveň vznikla i velká západní kruchta, kterou nadále využívalo krumlovské literátské bratrstvo. Na stavbě kruchty se zřejmě podílela huť Petra Gezingera.¹⁷³ Během příštích staletí se objevili četní donátoři, kteří kostelu darovali obrazy, sochy, mešní roucha či peněžní dary na vybavení jeho interiéru.

Již ve 14. století byla ke kostelu připojena škola. Zřejmě se tak stalo už před rokem 1380, protože tohoto roku se zavázali probošt, převor a konvent třeboňského kláštera odvádět každoročně z odkazu Petra II. a Jana I. z Rožmberka pět kop grošů na šedé sukno pro chudé žáky v Třeboni, Rožmberku a Českém Krumlově. V roce 1384 pak přiznali titíž

¹⁷⁰ Prameny ke kostelu svatého Víta v Českém Krumlově se nachází v SOkA Český Krumlov, Purkmistrovský úřad Český Krumlov, kart. 427-435 a kart. 80, kde jsou uloženy inventáře kostela. Dějinami kostela svatého Víta v 17. a 18. století se věnovala ve své diplomové práci i Jarmila Hansová – Jarmila HANSOVÁ, *Českokrumlovský kostel svatého Víta v 17. a 18. století*, diplomová práce, Historický ústav Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1997.

¹⁷¹ Podrobněji Josef HEJNIC, *K zakládací listině českokrumlovského kostela*, JSH 37, 1968, s. 187-194.

¹⁷² Tuto novinku přinesl z Prahy mistr Jan Staněk.

¹⁷³ Vznik této hutě povolil roku 1497 Petr z Rožmberka. Viz F. DVOŘÁK a kol., *Český Krumlov*, s. 72.

rožmberští vladaři rektorovi školy roční plat 20 kop grošů a kantorovi 10 kop grošů. Žáci měli dostávat týdně jeden groš. Všechny platy plynuly z krumlovských důchodů.¹⁷⁴

Podle prvních zpráv sídlila škola nejprve v dřevěné budově v sousedství kostela, odkud se počátkem 15. století přestěhovala díky daru krumlovského rychtáře Veclína z Cipína do kamenného domu. V roce 1410 osvobodil Jindřich III. z Rožmberka školu od platů a dalších povinností vůči městu. Na počátku 15. století škola dostávala navíc důchody z fary, a to 10 kop grošů ročně pro žáky, choralisty a školního mistra. Fara samotná vlastnila v této době majetky v osmnácti vesnicích, z nichž měla příjem 100 kop grošů ročně.

Za vlády Jošta III. a Petra V. Kulhavého z Rožmberka se kostel ani škola nerozvíjely. Důkazem může být skutečnost, že Petr V. zde nenechal studovat své synovce Viléma a Petra Voka. Vilém studoval v Pasově a Petra Voka se ujali domácí učitelé Garbriel Svěchin z Paumberka a Jan Aquarius-Makovský. Reforma školy i fary čekala tedy na Viléma.

Nejprve nařídil Vilém opravit a přestavět budovy školy. Kromě nutných oprav, jako bylo zasklení oken nebo spravení střechy, financoval Vilém i stavbu nových místností. Ve škole tak po přestavbě mohl bydlet školmistr, bakalář i kantor. Škole nechyběla ani kuchyně a nové místnosti sloužily i jako učebny a ubytovny žáků. Další Vilémova reforma se týkala školních platů. Zatímco doposud přispívala na platy fara společně s městským úřadem, nyní je vyplácela přímo rožmberská komora. Tímto nařízením snížil Vilém závislost školy na faře a zároveň tak škole zajistil pevný příjem. Výuka ve škole se měla řídit podle humanistické koncepce vzdělání Matouše Hirsche.¹⁷⁵ I přes všechny Vilémovy snahy nebyla reforma školy úspěšná. Způsobila to zejména velká fluktuace žáků i učitelů, stejně jako nevázanost zpěváků, které živily farní důchody. Navíc mnoho učitelů, kteří na škole působili, bylo luteránského vyznání. Vilém se proto rozhodl povolat členy řádu Tovaryšstva Ježíšova, aby se ujali školní i církevní správy celého panství. Jezuité založili ve městě gymnasium a postupně převzali i vedení městské školy.

První čtyřlenná misie dorazila do města roku 1584 a ubytovala se v kaplanském domě. Zpočátku Vilém jezuitům sliboval, že jim postaví vlastní chrám pro bohoslužby. Ale

¹⁷⁴ Více Josef HEJNIC, *Českokrumlovská latinská škola v době Rožmberků*, Praha 1972, s. 12-13.

¹⁷⁵ V rámci tzv. nižšího vzdělání se žáci naučili číst a psát. Poté zpracovávali úkoly zaměřené na procvičení paměti a výuku jazyků. Vyšší vzdělání představovalo základy logiky, gramatiky a rétoriky. Opravdu výborní studenti mohli pokračovat studiem řečtiny, jejíž ovládnutí bylo nezbytností pro teologickou či lékařskou kariéru. Tamtéž s. 27.

jeho stavba se tak dlouho odkládala, až se od ní upustilo nadobro.¹⁷⁶ Místo nového chrámu nechal Vilém jezuitům vybudovat cestu, která spojovala kolej přímo s kostelem svatého Víta. Tato cesta vedla středem areálu koleje na velký dvůr mezi kolejí a zdi. Poté pokračovala přes zahrádku faráře přímo před kostel. Aby farní zdi zůstaly neporušené a zároveň aby se členové konventu na cestě do chrámu nepotkávali se studenty, nařídil Vilém postavit ve farní zahrádce dvoupatrovou budovu. Horním patrem této budovy chodili do chrámu členové Tovaryšstva Ježíšova a dolním patrem studenti. Střecha celé chodby byla svrchu pobita před nepřízní počasí. Jezuité tak měli zajištěný pohodlný přístup do kostela odděleně od brány, kterou přicházeli na bohoslužby obyčejní lidé.¹⁷⁷ Zprvu končila spojovací chodba bránou ústící před kostel, v roce 1589 však byla prodloužena skrz farní dům. Celou stavbu vedl architekt Baltasar.¹⁷⁸ Se souhlasem zakladatele Viléma z Rožmberka i krumlovského děkana Urbana Suchodema nařídil Baltasar zbořit zeď v rohu kolejní knihovny a vzniklý prostor napojit na krytou chodbu. Napříč celou chodbou vedly poté železné řetězy, na kterých visel zvoneček. Hlas tohoto zvonečku svolával jezuitské kněze do kostela k modlitbám a ke zpovědím.¹⁷⁹

V roce 1591 daroval Vilém z Rožmberka koleji patronátní právo nad krumlovskou farou a kaplankou. Aby jejich právo platilo na věčné časy, nechal dar česky zapsat do desk zemských. Za svou osobu i své dědice se vzdal veškerého práva ovlivňovat nějakým způsobem chod fary. Vymínil si pouze právo zasahovat do výběru nových farářů a kaplanů.¹⁸⁰ Právo jezuitů na faru a kaplanku potvrdil v následujících letech císař Rudolf II. i jeho nástupce Matyáš I.

O tom, že byl Vilém z Rožmberka štedrým podporovatelem a příznivcem kostela svatého Víta, svědčí i to, že si kostel zvolil jako místo posledního odpočinku. Po smrti spochinul podle svého přání v kostelní hrobce vedle své třetí ženy Anny Marie Bádenské. V letech 1593-1597 nechal Petr Vok postavit nad jejich hrobkou velkolepý pomník

¹⁷⁶ Na stavbu kolejního chrámu vznikl dokonce i stavební plán, který se bohužel do dnešních dnů nedochoval. Známý je až pozdější barokní plán představující velkolepou chrámovou stavbu, jejímž vzorem byl římský kostel Il Gesù. Více P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 209.

¹⁷⁷ Podrobněji *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 7.

¹⁷⁸ Zřejmě je míněn Baldassare Maggi, italský architekt, který pracoval pro Rožmberky.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 11-12.

¹⁸⁰ Autor kroniky jezuitské koleje uvádí zápis daru do desk zemských přeložený do latiny. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 17. Český opis donace se nachází v SOkA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 14. Patronátní právo jezuitů na faru zpochybnil Petr Vok poté, co se ujal rodového dominia. Viz výše kapitola 4.1 Český Krumlov na přelomu staletí.

s jezdeckou sochou. Avšak rožmberský jezdec nehlídal hrob Viléma dlouho, už v letech 1612-14 byla socha odstraněna.¹⁸¹

¹⁸¹ Vlastní mauzoleum zůstalo v kostele až do 1784, kdy bylo rozebráno. Ve stejné době byla také otevřena hrobka pod náhrobkem, ze které byly vyňaty cínové rakve Viléma i jeho manželky. Rakve byly poté prodány cínaři na rozlití. Řád zlatého rouna, který měl Vilém na krku, společně s malou soškou klečícího Viléma byl předán do úschovy do kláštera ve Vyšším Brodě. Náhrobní mramorové desky obou manželů byly zapuštěny do dlažby v presbytáři. V roce 1846 změnily desky své místo naposledy. Byly zasazeny do zdí v chrámové lodi u hlavního vchodu, kde se nachází dodnes. Více J. ZÁLOHA, *Český Krumlov*, České Budějovice 1972 nebo A. KUBÍKOVÁ, *Rožmberský náhrobek v českokrumlovském kostele svatého Víta*, *Opera historica* 3, 1993, s. 387-391.

4.4 Kostel svatého Jošta¹⁸²

První zmínku o špitále s kaplí svatého Jošta nalezneme v listině řezenského biskupa Mikuláše z roku 1334.¹⁸³ Touto listinou uděluje biskup odpustky všem, kdo navštíví či jinak podpoří kapli svatého Jiří na českokrumlovském hradě a kapli svatého Jošta ležící na Latráně. Stavba špitálu zřejmě musela být v této době dokončována, protože stejného roku uděluje návštěvníkům kaple svatého Jiří a špitálu svatého Jošta odpustky také pražský biskup Jan IV. z Dražic a biskup ze Satorie. Podle jejich odpustkových listin dal kapli svatého Jiří i špitál svatého Jošta zbudovat na vlastní náklady Petr z Rožmberka. Z listiny pražského biskupa se dozvídáme i polohu nově založeného špitálu, který se nalézal „*pod hradem Krumlovem před městem*“.¹⁸⁴

Roku 1347 vydal Petr I. z Rožmberka listinu potvrzující špitální nemovitý majetek, podle níž patřily špitálu výnosy ze dvora v Zahradce a vsi Jamné. Dále měl špitál nárok na podíly z mýtného ve Frymburku, Dolním Dvořišti a Studánkách. Takto zaopatřený mohl špitál poskytnout útulek až třinácti chudým osobám. Listina z roku 1347 také stanovovala, kolik a jaké jídlo a pití mají obyvatelé špitálu dostávat. Dále určovala výši ročního přídělů plátů a sukna pro nemocné.¹⁸⁵ Špitál se staral nejenom o materiální výživu chudých, ale nezanedbával ani péči o jejich duše. V určité dny přicházel proto do špitálu plebán kostela svatého Víta, aby sloužil mši v kapli svatého Jošta.

Počet lůžek pro nemocné a chudé se zvýšil poprvé v roce 1354, kdy paní Kateřina z Rožmberka¹⁸⁶ darovala špitálu některé nemovitosti u vsi Podolí poblíž Příběnic. Ve špitále tak mohlo přebývat až šestnáct chovanců. K dalšímu rozšíření lůžek došlo v roce 1364, kdy synové Kateřiny a Petra I. z Rožmberka, Petr, Jošt, Jan a Oldřich, věnovali špitálu pozemky ve vsi Homole u Českých Budějovic. Z výnosů z těchto pozemků získal špitál prostředky na péči o další osobu. Špitál svatého Jošta nepodporovali jen příslušníci rodu Rožmberků, ale také českokrumlovští měšťané. Příkladem může být rožmberská služebnice Kredle, která špitálu odkázala dva dvory u vsi Přibyslavov. V roce 1384 vzrostl počet lůžek ve špitále na dvacet, a to díky donaci Petra II., Jana I., a Oldřicha I. z Rožmberka, kteří špitálu nechali připsat pozemky u Vrábče a Soběnova. Na konci 14. století tak byl špitál už plně zabezpečen a zařízen. Útulek zde mohlo najít dvacet chudých lidí, kterým špitál poskytoval stravu a ošacení. O chovance se staraly tři služebné osoby.

¹⁸² Prameny týkající se kostela svatého Jošta se nachází v SOkA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 436.

¹⁸³ Viz F. DVOŘÁK a kol., *Český Krumlov*, s. 25.

¹⁸⁴ Podrobněji A. KUBÍKOVÁ, *Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta*, s. 104-111.

¹⁸⁵ Roční účty se měly skládat přímo Petrovi z Rožmberka.

¹⁸⁶ Vdova po Petru I. z Rožmberka.

Po roce 1546 přešel kostel svatého Jošta, v nějž se původní malá kaple během 15. století rozrostla, zřejmě pod patronát Anny Rožmberské z Rogendorfu¹⁸⁷ a po její smrti roku 1562 Vilém z Rožmberka kostel i s důchodem špitálu již nevrátil. Kostel svatého Jošta zaujal posledního Rožmberka Petra Voka natolik, že se rozhodl vystavět si v kostele hrobku pro sebe a pro svou manželku Kateřinu z Ludanic. Přestavbou kostela a špitálu pověřil Dominika Benedikta Comettu z Eckthurnu, který ji vedl až do jejího skončení v roce 1600. Nejprve byly zbourány zdi staré kaple. Na uprázdněném místě poté vyrostly zdi nového kostela, ke kterému přibyla v roce 1596 věž. Po dokončení stavebních prací byl kostel zasvěcen Nejsvětější Trojici a první bohoslužby se v něm konaly 15. listopadu roku 1598 pod vedením evangelického kněze Andrea Baudisia. Poté Petr Vok věnoval kostel svatého Jošta českokrumlovským protestantům.¹⁸⁸

Kostel ale v rukou protestantů dlouho nezůstal. Po prodeji Českého Krumlova české královské komoře¹⁸⁹ připadl kostel i špitál českokrumlovské jezuitské koleji. Jezuité do kostela přesunuli bohoslužby v německém jazyce a kostelu se začalo říkat „německý“. V roce 1621 byl kostel znovuzasvěcen svatému Joštu.¹⁹⁰ Špitál sloužil beze změn dál, jen počet chovanců se snížil. V letech 1603-1614 a 1623-1631 v něm žilo jen 12 chudých lidí.

Další přestavba špitálu se uskutečnila na počátku 18. století, již za vlády Eggenberků, a to Jana Kristiána I. z Eggenberku a jeho ženy Marie Arnoštky ze Schwarzenberku. Špitál mohl nyní pojmout 13 mužů a 11 žen, na jejichž výživu dostával 10 000 zlatých. Z této částky se také kupoval otop a polovina potravin, další část potravin plynula špitálu ze zámeckých zásob. Přednostně byli do špitálu přijímáni vysloužilí nebo nemocní knížecí zaměstnanci. Revizi účtů prováděl čtyřikrát ročně zámecký hejtman, purkrabí a hospodářský písař.

Kostel svatého Jošta byl zrušen v roce 1788 a o dva roky později koupil jeho budovy českokrumlovský provazník Kašpar Koutný, který celý kostel rekonstruoval.¹⁹¹ Touto

¹⁸⁷ Matka Viléma a Petra Voka z Rožmberka.

¹⁸⁸ Petr Vok z Rožmberka chtěl být se svou manželkou pohřben v kostele Nejsvětější Trojice ještě v roce 1600, kdy už zahájil s Rudolfem II. jednání o prodeji Českého Krumlova. V korespondenci s císařskými úředníky se snažil získat slib, že kostel zůstane i nadále protestantský. Nakonec však nebyl pohřben v Českém Krumlově Petr Vok ani Kateřina z Ludanic. Jejich těla spočinula vedle předků ve vyšebrodské rodinné hrobce. Viz A. KUBÍKOVÁ, *Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta*, s. 105.

¹⁸⁹ Prodej se uskutečnil 24. 10. 1601.

¹⁹⁰ Světící akt provedl pražský arcibiskup Jan Lohelius.

¹⁹¹ Kašpar Koutný nechal zbořit presbytář, na jehož místě byl pak zbudován trakt nástupní chodby. Dále byly nově vyhloubeny sklepy a zvednuty podlahy přízemí. Roku 1802 koupil dům Karel Neumüller a přestavěl ho na kasino s výčepem a tanečním sálem v patře. Od počátku 20. století byl dům využíván jako obytný. V roce 1920 si zde zřídila prodejnu firma Baťa a roku 1938 byl na straně k řece vybudován sklad pro obchod jízdními koly a motocykly. Viz http://www.ckrumlov.cz/cz1250/mesto/histor/i_kosjos.htm

přestavbou vznikl obytný dům o dvou patrech. Špitál však zůstal zachován až do první poloviny 20. století.

V. Dějiny jezuitské koleje v letech 1584-1600 v zrcadle řádové kroniky

Rychlé počestění pražské koleje umožnilo Tovaryšstvu Ježíšovu šířit se do dalších koutů české země. Mezi prvními, kdo by rád uvítal tento řád na svém panství, byl Vilém z Rožmberka, který čekal pouze na vhodnou příležitost, aby mohl jezuitu pozvat na své panství. K takovéto příležitosti došlo v roce 1566, kdy zemřel opat třeboňského augustiniánského kláštera a Vilém z Rožmberka se rozhodl klášter dále nepodporovat. Nejprve oznámil své rozhodnutí pražskému arcibiskupovi Antonínovi a císaři Maxmiliánovi, a teprve s jejich souhlasem nabídl jezuitům založit ve městě kolej. Jezuitům se ale Třeboň zdála příliš malým městem, více se jim líbilo sídelní město rožmberského panství Český Krumlov, který svojí výhodnou polohou sliboval dostatek možností pro užití řádového domu, a rovněž se očekávalo, že zájem studentů o výuku zde bude veliký. O následné schůzce zástupce řádu Patera Alexandra Voita a Viléma z Rožmberka nás informuje rožmberský archivář Václav Březan: „24. Augusti s paterem Alexandrem jesuitou pan vladař radu držel u přítomnosti Krčína v příčině collegium Krumlovského, kterak by stavěno býti mělo.“¹⁹²

První obyvatelé budoucí koleje dorazili do Krumlova již 16. května roku 1584. Na žádost Viléma vyslal otec Jindřich Blysemius z rakouské provincie Tovaryšstva Ježíšova kněze Václava Šturma a Lukáše Pergera společně s dvěma laickými bratry, Stanislavem Polonem a Bartolomeem Scholzem. Jezuité měli v Českém Krumlově vyučovat literním uměním, kázat a udělovat svátosti ve všech městech, městečkách a vsích patřících k panství. Protože kolej ještě nestála, ubytovali se jezuité v domě sousedícím s farou, který jim uvolnili duchovní Českého Krumlova.¹⁹³

Hned zpočátku navázali s jezuitu spojení cisterciáci z kláštera ve Zlaté Koruně a ve Vyšším Brodě. Opati obou klášterů podporovali jezuitu jak hmotně (darovali jim nějaké luštěniny a výnosy z vinohradu), tak duchovně (nabídl jim spolupráci a společné duchovní cvičení). Přestože jezuité neměli v Krumlově ještě pevné zázemí v podobě vlastního řádového domu nebo chrámu, začali neprodleně po svém příchodu kázat, udělovat svátosti a obracet českokrumlovské obyvatelstvo na katolickou víru.¹⁹⁴

¹⁹² J. DOSTÁL (ed.), *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 150-151.

¹⁹³ Na příkaz českokrumlovského děkana Paula Camilla se duchovní přestěhovali do fary a přilehlých budov. V domě sousedícím s farou zůstal z jistých příčin pouze staříčkový kněz Sebastian. Kronikář nám ale zatajil, jaké příčiny to vlastně byly. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 1.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 1-2.

Roku 1584 propukl v okolí města mor, kterému podlehl i několik farářů a kněží z okolních vesnic. Jezuité tedy převzali jejich povinnosti a docházeli za nemocnými a umírajícími. Svých návštěv využívali také k upevňování víry v rodině nemocného. Ale i jinak podporovali obyvatele Českého Krumlova v boji proti zlé nemoci. Každodenně svolávali lid velkým zvonem na společnou mši a společně se modlili za odvrácení Božího hněvu od města.¹⁹⁵ Tímto svým působením si jezuité brzo získali přízeň lidí i vladaře a usnadnili si tak počátky ve svém novém domově.

Na počátku roku 1586 povolil jezuitský generál Claudius Aquaviva Vilémovi z Rožmberka založit v Českém Krumlově kolej. Vilém se však musel zaručit, že bude kolej v příštích pěti letech hmotně podporovat, a to i v případě, že se krumlovskému panství nepovede dobře. Ihned poté, co souhlas se stavbou koleje dorazil do Českého Krumlova, požádal Vilém jezuitu, aby se ujali krumlovské školy, popř. aby založili školu vlastní. Dále chtěl, aby ho jezuité co nejdříve informovali o pravidlech školství Tovaryšstva Ježíšova. Jezuité vděčně přijali vladařovu nabídku a převzali správu nad krumlovskou školou. Na její podporu povolali pak z Prahy tři vzdělané mladíky a čtrnáct nižších studentů.¹⁹⁶ První, aby v Českém Krumlově vyučovali syny měšťanů psaní a čtení, druhé, aby ve škole studovali. Díky darům měšťanů byla brzy otevřena jak samotná škola, tak *domus pauperum*, takže škola mohla koncem roku přijmout své první žáky.¹⁹⁷

Mezitím bylo vybráno vhodné místo pro stavbu koleje.¹⁹⁸ Čtyři domy,¹⁹⁹ které na tomto místě stály, vykoupil Vilém od jejich majitelů a určil k demolici. Na výkup pozemků

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 3.

¹⁹⁶ Tito studenti pocházeli z ústavu chudých při pražské koleji. Začátky v novém domově jim usnadnil Jiřík Stučavský, který jim opatřil vše potřebné. Hynek GROSS, *Bursa antiqua a brusa nova Rosensis v Čes. Krumlově*, SHK 24, 1923, s. 121.

¹⁹⁷ *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 4. Českokrumlovská partikulární škola vznikla již roku 1554 díky Vilémovi z Rožmberka, který chtěl své poddané skrze školství upevnit v katolické víře. Společně se školou založil také *domus pauperum*, v němž mohlo najít ubytování dvanáct chlapců, jejichž povinností bylo zpívat při bohoslužbách. Když ale po nich požadoval Vilém větší kázeň, chlapci se rozutekli. Vilém poté převedl důchody určené tomuto konviktu na nový jezuitský seminář, k jehož zřízení věnoval jezuitům i budovy bývalého konviktu. Když v roce 1590 otevřeli Patres šestou gymnasijsní třídu, zvýšil rožmberský vladař důchody semináře. Více H. GROSS, *Bursa antiqua a brusa nova Rosensis v Čes. Krumlově*, s. 121-123.

¹⁹⁸ Pro stavbu své koleje vybrali jezuité skalní hřbet nad řekou Vltavou opevněný Horní branou.

¹⁹⁹ Krumlovský topograf Urban z Urbanstadtu usoudil na základě srovnání knihovnických zápisů s listinami z konce 16. století, že na místě koleje stálo původně osm domů. Jeho zjištění však budí nedůvěru. Prostor, na kterém byla kolej postavena, není dostatečně široký pro průčelí osmi domů. Jezuitský kronikář se zmiňuje doslovně o čtyřech domech, které byly vykoupeny a následně zbourány. „*tandem destinatus est perquam commodus prope portam Altam, quaternis aedibus, quae illum occupabavit, redemptis, liberaliterque citra cujusquam dispendium persolutis.*“ V jiném zápise z roku 1590 popisuje jezuitský kronikář koupi dalších domů, jejichž popis se shoduje s domy 5-8 uváděnými i Urbanem z Urbanstadtu. Krumlovský topograf tedy zřejmě udělal chybu a připsal k tomuto roku nákup domů, který se uskutečnil až o několik let později. Podle porovnání údajů jezuitského kronikáře a Urbana z Urbanstadtu vyplývá, že čtyři domy, které Vilém z Rožmberka odkoupil roku 1586 a nechal zbourat, jsou pravděpodobně tyto: dům Jiřího Rožďalovského, dva domy

postoupil částku, kterou mu jménem odúmrti dlužila obec. První plán na stavbu nové koleje vypracoval rektor Klementina Otec Alexandr Voit již roku 1585. Koncem téhož roku se dohodl krumlovský regent Jakub Krčín s Vilémem z Rožmberka, že napíše mistru Balcarovi, „aby na Krumlov sjel a podle vyrýsování patris Alexandri to stavení nové kolleje rozdělil, a kde potřeba by byla, práznil; nebo přes zimu volně všecko spraveno a vyprázdněno býti může.“²⁰⁰ Václav Březan označuje dokonce Otce Voita jako předního baumistra koleje.²⁰¹ Zmíněný Balcar byl jistě Baldassare Maggi, oblíbený rožmberský stavitel, který souhlasil, že povede stavbu koleje za plat 1 600 kop míšeňských. Dále byl sjednán mistr kameník Antonín, který dostal za svou práci na osazení oken a dveří tesaným kamenem přes 500 kop míšeňských.²⁰²

Základní kámen koleje byl položen 19. března roku 1586, tedy dva roky po příchodu jezuitů do města. I tato slavnostní událost neušla Václavu Březanovi, který si zaznamenal, že: „19. Martii, t.j. devatenáctého dne měsíce března, Krumlovská kolej jest založena a grundfešt začat v hodinu devátou, při přítomnosti ctihodných kněží, kněze Václava Šturma, doktora, a kněze Pavla a kněze Lukáše Vita Jesu, též kněze Urbana Suchodem, faráře Krumlovského a kněze Šebastiana, kazatele německého. Při tom jsou také byli pan Jetřich Latinský ze Slatinky, toho času hejtmán Krumlovský, pan Jindřich z Písnice obojích práv doktor a kancléř na Krumlově, pan Jan Albín z Helfenburku.“²⁰³

Stavba pokračovala velmi rychle, takže do září roku 1586 stálo celé západní křídlo až po střechu. Z popisu jezuitského kronikáře se dozvídáme, na jakém místě kolej stála a jak vypadaly její budovy. Podle něj měla kolej zvlášť výhodnou polohu, protože zde proudil jižní i východní vítr a kolem koleje se stáčela řeka Vltava oplývající rybami. Samotná stavba se skládala ze tří pater.²⁰⁴ Spodní dvě patra měla velkou klenbu s výjimkou několika světnic a umývárén. Horní patro sloužilo především jako ložnice. Naproti ložnici se nacházela prostorná místnost vhodná pro promoce scholastiků či pro konání soukromých modli-

Jakuba Neumeistra a dům řezníka MartinaTanzla. Srovnej *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 4 a Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, *Stavebně historický průzkum – Český Krumlov*, Horní ul. čp. 154, hotel Růže, Praha 1967, s. 1-3. (Dále jen SHP)

²⁰⁰ Podle J. DOSTÁL (ed.), *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 151.

²⁰¹ Viz P. VLČEK – P. SOMMER – D. FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 209.

²⁰² Celá stavba stála nakonec 920 kop 19 grošů 4 denáry míšeňské. Dle H. GROSS, *Účetní rejstřík o vydání na stavbu kolleje jezuitské v Českém Krumlově od 23. 4. do 16. 10. 1587*, SHK 17, 1916, s. 49-61.

²⁰³ Dle J. DOSTÁL (ed.), *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 153.

Obdobně popsal položení základního kamene i jezuitský kronikář: „*Primus lapis fundamenti Collegii iactus 19. Martii anni 86. praesentibus R. D. Urbano Suchodem Decano Crumloviensi, D. Sebastiano Beneficiato Parochiae ejusdem, cleroque toto. Domino item Henrico a Pisznitz Cancellario Illustri Dni Rosensis, Dno Slatinsky Capiteo arcis, duobus praeterea viris nobilibus ex regimine ad id deputatis;*“ Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 4.

²⁰⁴ Podrobněji SHP, s. 6.

teb. K jižní straně koleje přiléhala malá zahrádka, která se táhla po celé její délce, podél městských zdí a řeky. Větší zahrada, osázená ovocnými stromy, ležela vně městských hradeb „*ad jactum Sagithae*“, ²⁰⁵ tedy na dostřel šípu.

Vilém z Rožmberka daroval jezuitům také dům k zřízení kostela, zahradu nad Horní bránou pod dvorem Suchovským a les na panství Vítkova hrádku, ze kterého mohli jezuité brát dřevo na stavbu koleje a posléze i na otop. Dále měla mít kolej k dispozici haltěř v městském příkopě a haltěř na ryby. Voda se do koleje přiváděla obecními troubami, jejichž stavbu financovala obec. Díky štedré fundaci Viléma z Rožmberka měla kolej každoročně dostávat 1 300 kop míšeňských z prachatických důchodů, a to rozděleně polovinu na svatého Jiří a polovinu na svatého Havla. Z obročí krumlovského jí bylo ročně vyměřeno 120 strychů žita, 60 strychů pšenice, 35 strychů ječmene, 30 strychů hrachu a 20 strychů ovsa. ²⁰⁶ Přestože základní kámen koleje byl položen v březnu roku 1586, Vilém přiznal koleji výše popsanou fundaci až 24. března roku 1588, kdy byla také zapsána do desk zemských a potvrzena císařem Rudolfem II.

V roce 1587 byla stavba koleje takřka dokončena, ²⁰⁷ a tak ji mohli jezuité v květnu roku 1588 slavnostně převzít. Otcové přivítali ukončení stavby koleje s velkou radostí, jak svědčí zápis v jejich kronice: „*Šťastný je tento rok 1588, kdy se misie krumlovská přemístila konečně 16. května do koleje pod patronátem nejslavnější Panny Marie, v jejíž svátek Nanebevzetí uplynul právě jeden rok od založení koleje.*“ ²⁰⁸ Tuto významnou událost si nenechalo ujít mnoho významných mužů Českého království. Pozvání na slavnost přijal arcibiskup a papežský vyslanec Antonín Brus z Mohelnice, prezident apelační komory Českého království Jiří ml. Popel z Lobkovic, nejvyšší sudí Adam Šternberk, opat vyšebrodského kláštera Jiří Taxer, ²⁰⁹ opat zlatokorunského kláštera Michael, ²¹⁰ primas Českého Krumlova Melchior Helderle, rakouský provinciál Tovaryšstva Ježíšova Georg Ba-

²⁰⁵ Srovnej *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 5.

²⁰⁶ Opis fundace se nachází v SOA Třeboň, Pobočka Český Krumlov, Jezuité, sign. I. 3K2.

²⁰⁷ V listině o předání koleje z 16. 5. 1588 se praví, že kolej je ještě ve výstavbě. Zápisy jezuitského kronikáře z dalších let však o žádné dostavbě koleje nemluví. Podrobněji SHP, s. 6.

²⁰⁸ „*Felicio est his annis 1588 caeteris, quo Missio Crumloviensis tandem in Collegium 16. Maji sub Patronio gloriosissimae Virginis Mariae transiit, cujus Annunciationis dies, eidem Collegio foundationis annumeratus est.*“ Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 9.

²⁰⁹ Jiří Taxer byl 13. ledna roku 1568 jmenován opatem ve Svaté (Zlaté) Koruně. Z tamního kláštera ale roku 1576 odešel do Vyššího Brodu, kde působil rovněž jako opat. Více Jaroslav KADLEC, *Dějiny Svaté Koruny*, Praha 1949, s. 242.

²¹⁰ V posloupnosti zlatokorunských opatů sestavené Jaroslavem Kadlecem se jméno tohoto opata neobjevuje. Podle jeho záznamů neměla Zlatá Koruna po odchodu Jiřího Taxera opata až do roku 1592, kdy jím byl zvolen Melichar Hölderle. Podrobněji Tamtéž, s. 241-242.

ders a jeho pomocník, krumlovský superior Bernardus Cochius²¹¹ a Otec Václav Šturm s ostatními Otcí a bratry.

Slavnost začala okolo deváté hodiny večer, kdy se všichni hosté shromáždili společně s fundátorem Vilémem z Rožmberka a jeho chotí Polyxenou v prostorách koleje. Nejprve vystoupil rožmberský kancléř Jindřich z Písnice²¹² s latinským proslovem, v němž vyjádřil lásku a obdiv Viléma z Rožmberka k Tovaryšstvu Ježíšovu. Po proslovu zakladatel koleje podepsal a zapečetil přede všemi zakládací listiny koleje²¹³ a spolu s klíči od koleje je předal provinciálovi Georgu Badersovi. Tím přešla symbolicky celá kolej i se všemi náležejícími věcmi do vlastnictví českokrumlovských jezuitů. Další část slavnosti se odehrála ve farním chrámu, v němž celebroid arcibiskup u hlavního oltáře slavnostní mši. Po skončení mše se všichni vrátili do koleje, kde už byla na příkaz Viléma z Rožmberka připravena snídaně. Zatímco se všichni občerstvovali, odříkával Pater Johan Rotarius latinskou modlitbu. Na konci slavnosti uvedli jezuité komedii Euripidus, která všechny velmi pobavila.

Ihned po předání koleje zahájili jezuité výuku v gymnáziu. Celkem přijali sto padesát čtyři žáků, které rozdělili do pěti tříd. Povinností těchto žáků bylo pečovat o blaho nejbližších a svým příkladem povzbuzovat ostatní k častějšímu přijímání. Samozřejmě i zahájení studia se neobešlo bez přítomnosti zakladatele Viléma z Rožmberka a jeho ženy Polyxeny, kteří vyslechli společně se všemi bratry řeckou a latinskou modlitbu. Pro tuto zvláštní příležitost si studenti připravili i první dialog, jehož námět kronikář bohužel neuvedl.

Ještě téhož roku získali jezuité první úspěchy ve své rekatolizační činnosti, když v kapli kostela svatého Víta přijali zpět do lůna katolické církve šest odpadlíků. Stejně úspěšní byli i v konání veřejných modliteb, kterých se účastnilo stále více lidí.

V roce 1589 pobývalo v koleji už dvacet čtyři mužů. Kronikář uvádí, že zde působilo sedm kněží, čtyři vychovatelé,²¹⁴ jeden profesor řečtiny, sedm koadjutorů a pět žáků. Do Tovaryšstva Ježíšova vstoupil jeden muž. Duchovní koleje přijali v hlavním chrámu čtyři-

²¹¹ Psán též jako Koch či Kochius. Rektorem koleje byl od jejího slavnostního otevření 16. května 1588 až do roku 1591. Více A. FECHTNEROVÁ, *Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773*, s. 73.

²¹² Jindřich Domináček z Písnice a na Hertenberku, rytíř a doktor práv zastával funkci rožmberského kancléře v letech 1582-87. Od roku 1593 do roku 1601 působil jako královský prokurátor a v letech 1601-1608 jako místokancléř Českého království. Viz Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 791.

²¹³ Zakládací listiny potvrdil přivěšením své pečeti Jiří st. z Lobkovic, Adam z Hradce, Jiří Martinic, Jáchym z Kolovrat, Adam Šternberk a Wolfgang z Kolovrat. Podrobný popis slavnosti předání koleje jezuitům sepsal jejich kronikář. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 9-10.

²¹⁴ Kronikář je označil jako praeceptores bez bližšího určení jejich vzdělání. Nevíme tedy, zda to byli magistři, zda již složili třetí či dokonce čtvrté sliby, tedy patres trium votorum nebo patres quattuor votorum. Viz kapitola 2.2 Pravidla řádu.

cet jedna hlavních zpovědí a deset odpadlíků. Bohužel, jak si sám kronikář povzdychl, zůstalo ve městě ještě hodně heretiků odporujících katolické víře.²¹⁵

Život v koleji ovlivnily tohoto roku tři velmi důležité události. Zaprvé došlo k prodloužení kryté chodby z koleje do kostela svatého Víta.²¹⁶ Zadruhé získali bratři snadnější přístup k řece, odkud čerpali vodu pro kolej. I přestože se jezuité předem domluvili s městskou radou o stavbě kanálu spojující řeku s kolejí, objevil se náhle problém. Tímto problémem byla kaplička, která stála přímo v místě, kudy měly vést trubky. Po dlouhém jednání povolila krumlovská rada Otcům kapličku zbourat, ale vymínila si na nich, že postaví na vlastní náklady kapličku novou, což se také stalo. Poslední novinkou pro obyvatele koleje byla stavba nové cesty, kterou se do koleje dováželo dřevo k vytápění všech jejích budov.

Ačkoliv byli jezuité v Českém Krumlově teprve pět let, měli v okolí města díky svým úspěchům v obracení jinověrců na katolickou víru dobrou pověst, alespoň podle mínění jezuitského kronikáře. Důkazem této pověsti byla i prosba vyšebrodského opata Johana Harzia.²¹⁷ Jak sám uvedl, jeho dosavadní snahy podřídit heretiky na svém panství katolické víře nebyly úspěšné. Nepomáhalo zbožné napomínání ani tresty. Proto se opat obrátil na českokrumlovské jezuitu, kteří mu ochotně přislíbili svou pomoc. Po několika dnech soukromých rozhovorů a veřejných zpěvů dosáhla jezuitská misie velkého úspěchu. Než jezuité opustili opatství, pokřtili celkem 720 luteránů.²¹⁸

Následující rok počet obyvatel koleje stoupal.²¹⁹ V koleji pobývalo třiatdvacet bratrů, tj. osm kněží, šest magistrů,²²⁰ čtyři scholastici a pět koadjutorů. Scholastici odešli do Olomouce, kde pokračovali ve studiu rétoriky. Novými členy koleje v Českém Krumlově se stali dva koadjunktory – Otec Laurenz Hermann a Lukáš Perger ze Štýrska. Z luteránů tohoto roku přistoupilo ke katolické víře čtrnáct osob, z utrakvistů osm. Jezuité přijali v hlavním chrámu 1 150 zpovědí, z nichž 29 bylo zpověďmi hlavními.

²¹⁵ Události roku 1589 jsou v kronice popsány na stranách 11 a 12. Dle *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 11-12.

²¹⁶ Viz kapitola 4.4 Kostel svatého Víta.

²¹⁷ Jezuitský kronikář se v tomto zápise spletl a mylně uvedl, že Johan Harzius je opat zlatokorunského kláštera. Ve skutečnosti ale Johan Harzius nikdy opatem ve Zlaté Koruně nebyl. Ve Vyšším Brodě zastával funkci opata pouze krátce od začátku roku 1588 do 30. října téhož roku, kdy zemřel. Dle Dominik KOIDL, *Geschichte des Stiftes Hohenfurth in Böhmen*, Český Krumlov 1930, s. 263.

²¹⁸ Podrobněji *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 12. – Lze předpokládat, že kronikář nadsadil počet obrácených luteránů, aby tak zvětšil úspěchy a pověst jezuitů. Podobná čísla ovšem uvádí i J. FRIDRICH, *Protireformace na zboží vyšebrodského kláštera roku 1588*, *Acta regionalia* 1966-1967, s. 130-140.

²¹⁹ Roku 1590 věnoval kronikář strany 12-15 své kroniky. Tamtéž, s. 12-15.

²²⁰ Nyní už kronikář píše přesně „6 magistri“. Tamtéž, s. 12.

Zemětřesení,²²¹ ke kterému došlo tohoto roku, napomohlo jezuitům v jejich práci. Zvýšil se jak počet lidí přistupujících k hlavní zpovědi, tak počet přijímajících. Pod vlivem jezuitů se ke katolické víře přiklonili i dva vězni, jejichž úkolem bylo pomáhat chudým lidem v době velké drahoty obilí.

Roku 1590 se objevuje v kronice poprvé zmínka o jezuitské knihovně. A to přímo o daru nových knih od Viléma z Rožmberka. Jako poděkování za drahé knihy pozvali jezuité Viléma s jeho chotí a dalšími šlechtici na hru svých studentů. Ti tentokrát nastudovali tragédii o svatém Vítu, patronovi Českého Krumlova. Podle svědectví jezuitského kronikáře se hra všem velmi líbila. Možná i proto se Vilém z Rožmberka rozhodl kolej znovu podpořit. Ze své vlastní pokladny určil 500 tolarů ročně na zřízení rétoriky v jezuitské škole. Fundaci dosvědčil pokladník pana Viléma Mathias Tuchius. Pověst školy se poté zvýšila natolik, že ředitel městské školy, který dosud opovrhoval katechismem otce Canisia, se rozhodl přivést do školy své chlapce, aby poznali pravidla jezuitského školství.

Vilém z Rožmberka navštívil kolej tohoto roku ještě několikrát. Během jeho jedné návštěvy, byla to opět společná snídaně, došlo k výtržnostem. Když na konci snídaň vystoupil spolu s dvěma Otci do knihovny, zaslechl zpěv a dokonce i smích studentů, kteří se vykláněli z oken a tlachali s kolemjdoucími ženami.²²² Rozčlil se a zábavu ihned zarazil. Aby k podobným nepříjemnostem už nedošlo, zakázal prefekt žákům otvírat okna ložnice, ze kterých pozorovali dění na ulici a pokřikovali na lidi po ní jdoucí.

Koncem roku 1590 zahájili jezuité jednání s městskou radou o odkoupení dalších pozemků, zahrad i domů v Českém Krumlově.²²³ O nákup nemovitostí a dokonce i o placení se postaral Vilém z Rožmberka. A šlo vskutku o velký obchod. Jezuité získali postupně zahradu a zahrádku od starosty města Jiřího Fürsta za 260 tolarů, zahrádku od Pavla Finkenauera²²⁴ za 350 tolarů, dům a část zahrady od regenta Viléma z Rožmberka Jiřího Svěrázského²²⁵ celkem za 1 210 tolarů, dvě zahrady a stáje od Tomáše Husky za 600 tolarů

²²¹ Viz kapitola 4.1 Český Krumlov, vývoj a proměny města, s. 44.

²²² Slovo žena/y se objevuje v kronice na tomto místě poprvé, a hned hanlivě. Kronikář totiž píše přímo, že studenti mluvili s jakýmisi drbnami. Ještě téhož roku zasáhly ženy do dějin koleje znovu. Českokrumlovské měšťanky si totiž zvykly bělit a sušit látky na lukách a zahradách ležících pod řekou Vltavou, kam bylo vidět z oken koleje. Pro obyvatele koleje se tak staly tyto prostory nebezpečné, (kronikář použil slovo *permolesti*, tedy zhoubné, škodlivé), a proto tam jezuité raději přestali chodit. Podrobněji Tamtéž, s. 14.

²²³ Prostředníky v jednání mezi jezuitou a městskou radou byli Theodor Slatinský, kronikářem označený jako *capitaneus arcis*, rožmberský kancléř Jindřich z Písnice, maršálek Jáchym Mettych a purkrabí krumlovského hradu Mikuláš Schreibersdorf. Tamtéž, s. 15.

²²⁴ Pavel Finkenaur sloužil na rožmberském dvoře. Roku 1582 se oženil s vdovou Pauluskou. Jeho druhou ženou se v roce 1606 stala děvečka Anička z fraucimoru Marie Magdaleny Zrinské z Kolovrat, manželky synovce Petra Voka. Dle J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 309 a 578.

²²⁵ Jiřík Svěrázský z Nydrav zemřel 27. července v Českém Krumlově. Podle Václava Březana býval služebníkem a německým sekretářem Viléma z Rožmberka a poté spoluradním v kanceláři. Tamtéž, s. 528.

a louku a část pole od krejčího Jobsta za 350 tolarů. V téže době nechal Vilém zapsat do jakési knihy uchovávané na faře²²⁶ další majetek koleje. Šlo o několik domů²²⁷ v Českém Krumlově a jednu vesnici. A jezuité v nákupech pokračovali. Do začátku roku 1591 koupili ještě dva domy Georga Singerspielera,²²⁸ dům Blasias Victoria,²²⁹ dům kožešníka Laurentia, dům Martina Tanzla²³⁰ a dům ležící u městského příkopu hned vedle městské brány. Za všechny nemovitosti zaplatil Vilém z Rožmberka úctyhodných 4 263 tolarů a 100 kop grošů. Majetek jezuitů se tím zvětšil o sedm domů, sedm zahrad nebo zahrádek, stáje, jednu louku a jedno pole. Potvrzení o uskutečněném obchodu vložil do městských knih notář Fridrich Litvín, který také vypracoval kopii pro kolej.

V roce 1591²³¹ mohl návštěvník Českého Krumlova zastihnout v koleji dvacet čtyři mužů. Pobývalo zde sedm kněží, z nichž jeden byl profesorem řečtiny, dále pět magistrů, pět scholastiků a šest koadjutorů. Do církve katolické se vrátilo dvacet heretiků a třináct kališníků. Ke zpovědi ve farním chrámu přistoupilo 1 145 osob, z nichž sto šest vykonalo hlavní zpověď.

I tohoto roku se opět projevila štedrost a přízeň Viléma z Rožmberka, který jezuitské knihovně daroval různé knihy za 370 tolarů, deset kosmografických map, sedm malovaných ikon a čtyři vodní hodiny.²³² Aby se jezuité Vilémovi odvděčili za jeho štědrý dar, pozvali ho na další divadelní představení svých studentů. Tentokrát studenti nacvičili a předvedli komedii o dobytí Sicelecta, jejíž děj se odehrával v džungli. Kromě Viléma a Polyxeny zhlédl hru i Adam z Hradce se svou chotí a mnozí jiní šlechtici, kteří přijeli do Českého Krumlova na pohřeb Vilémovy sestry.²³³ Adam z Hradce nebyl jen častým návštěvníkem jezuitských školních her, ale také štědrým příznivcem koleje. Do českokrum-

²²⁶ Zřejmě šlo o knihu kostelních fundací či pozemkovou knihu, v níž byly záznamy o vesnicích a jejich poddaných spadajících pod farní správu.

²²⁷ Jedná se o čtyři domy, které krumlovský topograf Urban z Urbanstadtu připojil k domům zakoupeným jezuitu již roku 1586. Viz poznámka č. 199.

²²⁸ Podle záznamů v SHP šlo o dva proti sobě ležící domy Řehoře Singerspielera, který měl v této době pronajaté vrchnostenské právo na třídění zlaté rudy, vytěžené v krumlovském horním revíru. V jednom z domů zřejmě rudu přímo třídil či uskladňoval, čemuž odpovídá i německé pojmenování domu – Schaidsgaden. Tento starý dům třídíče rudy koupil Řehoř roku 1578 od Tomáše Trogera za pouhých 45 kop. Dle SHP, s. 3.

²²⁹ V SHP nalezneme jinou podobu jména majitele tohoto domu. Jedná se o bednáře Blažka Kaisera, který dům koupil od Brigitty Brychové roku 1549 za 135 kop. Podle záznamů Urbana von Urbanstadtu sousedil tento dům se starou třídírnou rudy. Tamtéž, s. 4.

²³⁰ Martin Tanzl vlastnil dva domy. Podle ceny, kterou mu obec zaplatila (450 kop), prodal Martin Tanzl oba domy najednou. Díky propojení obou domů se ale v zápise kronikáře objevil záznam o koupi jediného domu, i když šlo v podstatě o domy dva. Tamtéž, s. 4.

²³¹ Rok 1591 je v kronice podrobně popsán na stranách 15-17. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 15-17.

²³² Podle popisu kronikáře měly tyto hodiny dvacetičtyřhodinový ciferník, na němž bylo znázorněno nebe se všemi planetami. Na dalším ciferníku mohli jezuité zjistit, kolikátý den v roce zrovna je. Kronikář popsal bohužel podrobně pouze hodiny. Knihy i mapy zůstaly stranou jeho zájmu. Tamtéž, s. 15.

²³³ Jedná se o Evu z Rožmberka, která zemřela tohoto roku v Itálii.

lovské koleje poslal ještě téhož roku sedmnáct chlapců ze svého panství, které i nadále hmotně podporoval v jejich studiích. Požádal také jezuity o vyslání misie na své panství, kde stále přebývali nekatolíci. Jezuité jeho žádosti vyhověli, a jak kronikář zaznamenal: „*znovuočistili místa téhož nejjasnějšího pána z Hradce od herese.*“²³⁴

Bez přítomnosti Viléma z Rožmberka se nemohla obejít žádná důležitá událost, která se v koleji odehrála. Příkladem může být návštěva posla papeže Řehoře XIV. Spolu s dalšími šlechtici se Vilém účastnil slavnostní mše, která byla sloužena na jeho počest.²³⁵ Při této příležitosti se Vilém zavázal šatit a živit na své náklady osm jezuitských studentů. Zato museli chlapci v dalších dnech odsloužit v zámecké kapli kanonické hodinky podle římského zvyku.

Poslední zápis v kronice vztahující se k roku 1591 popisuje jistě nejdůležitější událost tohoto roku. Vilém z Rožmberka daroval krumlovským otcům patronátní právo nad krumlovskou farou. Kronikář uvádí dokonce latinský opis fundační listiny.²³⁶ Po veřejném souhlasu císaře Rudolfa II. nic nebránilo vložení listin do desk zemských, k čemuž došlo roku 1591 po svátku svatého Petra.

V roce 1592²³⁷ žilo v koleji třiadvacet bratrů, tj. sedm kněží, z nich jeden profesor řečtiny, pět magistrů, pět scholastiků a šest koadjutorů. Jeden mladík byl přijat do řádu a dva kněží se stali professy. Byli to pater Richardus Zantonus,²³⁸ v téže době zastával funkci rektora koleje, a pater Nicolaus Salius, který kázal česky ve farním chrámu.

Tento rok začal velkou slavností připravenou na počest narozenin Viléma z Rožmberka. Nejprve si Vilém spolu se svou chotí vyslechl zpívanou mši v kostele svatého Víta a poté posnídal v koleji. Jak neopomněl jezuitský kronikář zaznamenat, díky této

²³⁴ Srovnej *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 16: „*Loca quodam ejusdem dominii Novodomensis ... ab heresi repurgavimus.*“

²³⁵ O návštěvě papežského nuncia v Českém Krumlově se zmiňuje i Václav Březan: „*7. Februarii přijel na Krumlov nuncius apostolicus; až do dne 18. téhož měsíce tu byl. Hodováno den po dni a kratochvíle držány. Zase toho dne odjel.*“ Viz J. DOSTÁL (ed.): *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 164.

²³⁶ Podrobněji *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 17: „*Donatio Iuris Patronatus Parochio Crumloviensis facta ab Illustrissimo D. D. Guilhelmo Rosensi Collegio Crumloviensi Societatis Iesu. Guilhelmus de Rosenberg, Dominus Crumlovii Bohemici, Dominus Rosenbergico Gubernator, Aurei Velleris Eques Sacro Cos. Majestatis Consiliarius intimus, Supremus Burgravius Arcis Pragensis, profitetur coram officialibus ad Tabulas Regni constitutis: se haereditatem et jus Collaturo suo, quo in parochiam Crumloviensem habet, una cum Capellanis et aliis omnibus ad eam pertinentibus eo pacto jureque, quo ipsemet hactenus usus est, nulla potestate aut titulo juris sibi heredibusque suis relicto dedisse, et hac sua subscriptione testari, se dare et cedere Rectori, Patribus et Magistris Collegii Societatis Iesu Crumlovii Bohemorum, tam modernis Guam futuris zrum successoribus pleno et perfecto jure; hac tamen exceptione: ut si aliquando accideret novos Parochos aut Sacellanos ad predictam parochiam eligi aut introduci debere, id eundem Rectorem, Patres et Magistros dicti Collegii cum scitu et voluntate ipsius Guilhelmi Rosensis facere.*“

²³⁷ O roce 1592 se v kronice podrobně píše na stranách 17-20. Tamtéž, s. 17-20.

²³⁸ Označován též jako Richardus Zantenus, Zantenus, Zanten, Zenten či Xanten. Rektorem českokrumlovské koleje byl od roku 1591 do roku 1593. Viz A. FECHTNEROVÁ, *Rektori kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773*, I, s. 73.

slavnostní příležitosti dostali všichni otcové více jídla. Celý průběh snídaně doprovázela recitace latinských modliteb a básní. Po snídani předvedli jezuitští studenti dialog o Panně Marii Zvěstovatelce. Poté se slavnost přesunula ven do zahradní jídelny. Tato tmavá a studená místnost se ale Vilémovi příliš nelíbila. Nařídil proto později snížit část přilehlé městské zdi,²³⁹ aby v místnosti přibýlo více světla. Dále slíbil otcům nechat postavit zastřešený most, který by spojoval kolej se zahradou na druhé straně řeky. Bohužel k naplnění jeho plánu již nedošlo. Vilém nedlouho po oslavě svých narozenin odcestoval do Prahy, kde vážně onemocněl. Když se jeho nemoc stále zhoršovala, povolal si k sobě dva českokrumlovské Otce, a to Richarda Zantonia a Lukáše Pergera. Spolu s doporučujícími listy poslal otcům i peníze na cestu.²⁴⁰

Vilém z Rožmberka zemřel 31. srpna v přítomnosti ctihodných otců. Tehdy padl na kolej veliký smutek a žal, neboť zemřel nejenom její zakladatel, ale také štědrý podporovatel. Jak poznamenal jezuitský kronikář, Otcové se nyní cítili zcela opuštěni jako děti, kterým odešel milovaný otec. Obdobně litoval smrti Viléma z Rožmberka i Václav Březan, který ve své kronice uvedl: „*Nenacházím, aby kterého pána českého kdy více lidé pobožní a obecné dobré milující tak dobře pod jednou jako pod obojí jako tohoto pana Viléma z Rožmberka, a zvláště když na ně těžkosti nejedny přivalily se, srdečně oželeli a oplakali.*“²⁴¹

Hned po smrti Viléma poslal Petr Vok do koleje regenta s dvěma dalšími šlechtici, aby pozdravili jeho jménem rektora a ujistili ho o jeho náklonnosti. Regent se také měl domluvit s rektorem na průběhu pohřbu Viléma z Rožmberka.²⁴² Tato velkolepá slavnost začala 17. října, kdy se všichni smuteční hosté shromáždili v areálu koleje. Z koleje zamířil smuteční průvod na náměstí a přes celé město do kláštera minoritů, kde se navečer zpívala mše za duši zemřelého Viléma. Jeho památku přišli uctít mnozí šlechtíci a zbožní muži. Jezuitský kronikář jmenuje na předním místě visitátora premonstrátů a cisterciáků, opata ze Zwetlu, Otce Václava Šturma, v té době rektora pražské koleje, a Otce Jana Vivaria, správce pražského konviktu. V průvodu ale nemohl chybět ani vyšebrodský opat Michael Fabritius, zlatokorunský opat Melchior Hoelsert, bratři minorité, šedesát kněží a jezuitští studenti. Dalšího dne se celá kolej odebrala opět do minoritského kláštera, kde pohřební

²³⁹ Srovnej SHP, s. 7 a *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 18.

²⁴⁰ Je jistě zajímavé, že Václav Březan, který popsal přesně úmrtí Viléma z Rožmberka, se o přítomnosti jezuitů vůbec nezmiňuje. Popisuje pouze návštěvu sekretáře Martina Šurera, který měl Vilémovi zahrát na nějaký nástroj. Dle J. DOSTÁL (ed.), *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 167.

²⁴¹ Tamtéž, s. 167.

²⁴² Jezuitský kronikář popsal pohřeb Viléma na stranách 18-21 své kroniky. Podrobněji *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 18-21. Srovnej s popisem Václava Březana – J. DOSTÁL (ed.), *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 167-171.

obřady pokračovaly. Nejprve všichni vykonali svatou očistu, poté sloužil vyšebrodský opat obřad svátosti. Po opatovi vystoupil Otec Nicolaus Salius, který přednesl česky pohřební řeč, v níž velebil starobylost a zbožnost rožmberského rodu a jmenoval některé významné členy tohoto rodu.

Po popisu událostí ze dne 17. a 18. října roku 1592 vynechává jezuitský kronikář několik týdnů. Kronikář rovněž opomíjí pohřební obřady, které se uskutečnily v Praze po smrti Viléma z Rožmberka. Podle Václava Březana bylo tělo mrtvého vladaře vystaveno v pražském kostele svatého Jiří, kde zůstalo až do 26. října. Následující den se Vilém z Rožmberka vydal na svou poslední cestu zpět do Českého Krumlova: „*Následujícího 27. dne Octobris jeden jesuita opět latinskou orací říkal, a služba zádušní konala se skrze opata Strahovského. Po vykonání toho mrtvé tělo o polednách z Prahy ke Krumlovu českému vezeno se 77 koňmi jízdnými a 35 kočí bylo. Nejprv jel jeden trubač, za ním 56 rejtarů, vždy tři a tři pospolu v jednom glidu, takměř všickni v smutcích. Za nimi ty čtyry korouhve předjmenované na koních nesené, a za každou jeden rejtar jel, a k tomu náležitého koně vedl, kteříž jen tehdaž černým sukнем oděni byli. Potom následovalo tělo mrtvé, na voze vezeno, s aksamitovým příkrovem, přes nějž byl roztažen bílý kříž a ve voze táhlo šest koní, oděných černým sukнем, při obou stranách šedše po padesáti poddaných v smutku. Za mrtvým tělem jeli ráčil J. M. pan Petr Vok z Rožmberka, a s ním pan hrabě z Fürstenberku a pán z Hradce seděli. Za nimi dva vozy, na nichž čeští páni seděli; po nich devět jízdných stavu rytířského, po třech v řadu, v smutku jelo. Po nich paní Rožmberská, vdova, s jiným fraucimorem jela. Vůz byl všecken vnitř i zevnitř smutkem obtažený, jako i šest koní v něm. Za nimi jelo 31 kočí s pány, paními a služebníky. Naposledy jeden vůz se zbožím, šesti koňmi tažen.*“²⁴³

Pohřební průvod dorazil do Českého Krumlova 3. listopadu. Tělo nebožtíka bylo uloženo do minoritského kláštera, kde zůstalo až do 10. prosince. Teprve v tomto okamžiku můžeme navázat podle vyprávění jezuitského kronikáře. Popisuje, jak bylo tělo Viléma z Rožmberka vyzdviženo z kláštera a přeneseno v čele slavnostního průvodu do farního kostela svatého Víta. Po latinském kázání Johana Rotaria, v němž opět velebil slávu rodu Rožmberků, a německé zpívané mši Johana Vivaria byl Vilém z Rožmberka uložen k poslednímu odpočinku do hrobu vedle své třetí manželky Anny Marie Bádenské. Jezuité ukončili smuteční obřady tohoto dne mší svaté Trojice, kterou zpívali a hráli na varhany a další nástroje. Mši celebroidal vyšebrodský opat Michael Fabritius.

²⁴³ Dle J. DOSTÁL (ed.), Václav Březan, Poslední Rožmberkové, s. 169.

K ránu se smuteční hosté odebrali do koleje, kde posnídali. Naposledy se jezuité rozloučili s panem Vilémem 12. prosince, kdy na jeho počest vystrojili různé mozaiky a dialogy, jak řecké tak latinské. Poté předvedli studenti divadelní hry inspirované životem a smrtí Viléma z Rožmberka. Den uzavřely slavnostní promoce studentů, po nichž prefekt koleje přečetl seznam studentů, kteří byli podle examinátora schopni postoupit do další třídy. V průběhu celého dne se jezuité snažili zavděčit Petru Vokovi z Rožmberka a získat si tak jeho přízeň. Přítomní šlechtici i sám Petr Vok se zdáli být koleji dobře nakloněni, ale jezuité již měli s novým vladařem jiné zkušenosti. Petr Vok totiž zastavil koleji brzy po smrti svého bratra pravidelné důchody.

V roce 1593²⁴⁴ měla kolej dvacet tři nocležníků. A to sedm kněží, pět magistrů, pět žáků rétoriky a šest koadjutorů. Dva studenti vstoupili do Tovaryšstva Ježíšova a dva jiní do cisterciáckého řádu. Počet studentů jezuitské koleje se zvětšil díky Petru Vokovi z Rožmberka, který jezuitskou kolej doporučil deseti mladým šlechticům, a díky Adamovi z Hradce, který do koleje poslal dokonce patnáct nových studentů. Další noví studenti přišli až z Pasova na popud tamního rektora jezuitské koleje, jehož příklad následovali i mnozí pasovští měšťané, kteří také poslali své syny na studia do Českého Krumlova. Na den Zvěstování Panny Marie byla tohoto roku v kostele svatého Víta slavnostně založena jezuitská mariánská sodalita.²⁴⁵

Tohoto roku byli jezuité úspěšní jak v Českém Krumlově, tak i v misiích v jeho okolí.²⁴⁶ Celkem vyslechli 3 071 zpovědí, z nich 70 hlavních. K víře katolické přivedli 65 luteránů a mnoho utrakvistů z Českého Krumlova. Navštívili také Třeboň, kde pro svou víru získali čtyřicet luteránů.

Během roku se zhoršily vztahy mezi jezuitou a novým vladařem českokrumlovského panství, Petrem Vokem. Jak již bylo zmíněno, nejprve Petr Vok pozastavil koleji důchody z panství Prachatic. Poté ustoupil a dovolil, aby jezuité dostali roční úrok z panství v penězích, avšak ne v obilí, které jezuitům vydávali pravidelně úředníci krumlovského hradu na svatého Havla a svatého Jiří. Dále Petr Vok nařídil svému sekretáři Schereriovi, aby zamknul most vedle koleje a klíče mu odevzdal. Uzavření mostu trvalo pak několik týdnů. Teprve na přímluvu Adama z Hradce se nechal Petr Vok obměkčit a změnil své roz-

²⁴⁴ Událostem roku 1593 věnoval jezuitský kronikář strany 20-21 své kroniky. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 20-21.

²⁴⁵ Jezuitský kronikář píše o založení této družiny roku 1593. V odborné literatuře se však vznik této družiny klade do roku 1592. Viz M. NOVOTNÝ, *Mariánské družiny na jihu Čech od konce 16. do počátku 20. století*, s. 12 nebo J. MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva*, s. 11.

²⁴⁶ Kronikář uvádí přímo: „*Laboratum est strenue a nostris tam domi quam foris.*“ *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 21.

hodnutí. Od té doby opatrovala klíče městská stráž, jejíž povinností bylo dohlédnout, aby byl most každou noc zamčen. Jak si povzdychl jezuitský kronikář, toto trápení trvalo několik let.²⁴⁷ Touto událostí záznamy o roce 1593 končí.

Stejně stručný byl kronikář i v líčení průběhu roku 1594. Jeho záznam začal jako vždy počtem osob žijících na počátku roku v koleji, kterou obývalo nejdříve dvacet sedm, poté dvacet osm bratrů.²⁴⁸ Následuje jako vždy zmínka o počtu konvertitů, přijatých zpovědí a misiích v okolí Českého Krumlova. Jezuité získali pro svou víru sto luteránů v Českém Krumlově a šest na misiích. Dále vyslechli ve farním kostele svatého Víta sto dvanáct zpovědí a na jiné blíže neurčené misií přijali dvě stě sedmdesát osm zpovědníků. Jeden bratr navštívil královské město České Budějovice, kde kázal celých čtyřicet dní. Podle kronikáře si ho přišlo poslechnout přes šest set lidí.

Počet studentů jezuitské školy se zvýšil tohoto roku o deset mladíků, které poslal opat rakouský.²⁴⁹ Jeden z těchto nových studentů vynikl svou pílí nad ostatní. Veřejného vystoupení, na kterém mimo jiné předvedl velmi obratně dialog s dalším studentem, se zúčastnila celá městská rada spolu s Petrem Vokem a dalšími šlechtici. Představení Petra Voka velmi potěšilo a pobavilo, takže nemohl dosti vynachválit před cizími hosty úspěchy jezuitského školství. Přislíbil proto koleji svoji přízeň a podporu, na jejíž důkaz nechal poslat do koleje zvěřinu a hodně ryb. Poslední zmínka v kronice o roku 1594 se váže k oslavě Velikonoc, kdy jezuité během Svatého týdne vystavěli ve farním chrámu hrob Páně. Podle záznamů kronikáře se díky němu velmi zvýšila zbožnost lidí, kteří přicházeli do chrámu zhlédnout tuto velkolepou stavbu.

Začátek roku 1595²⁵⁰ uvítalo v českokrumlovské koleji třicet jezuitů těšících se dobrému zdraví. Za celý rok přivedli jezuité zpět ke katolické víře třicet pět osob, z nichž tři byli původně husité, jeden blíže neurčené víry,²⁵¹ a ostatní luteráni. Ke zpovědi přišlo tohoto roku 3 469 lidí, z nichž 100 vylíčkovalo celý svůj život. Jako novinku nás informuje kronikář o osmi nevěstkách, které pod vlivem jezuitů vstoupily do řádného manželství.

Celé dvě stránky věnoval kronikář události, která způsobila v jezuitské koleji velký rozruch. Jak už bylo řečeno stručně výše, na začátku roku přišel do města luteránský predikant. Jezuité bedlivě sledovali každý jeho krok. Nejprve povolil Petr Vok tomuto predikan-

²⁴⁷ „*Quo vexatio videtur in plures annos duratura.*“ Tamtéž, s. 21.

²⁴⁸ Tento rok kronikář uvádí pouze celkový počet obyvatel koleje. Nepopisuje, jaké pozice tyto bratři zastávali. Událostem roku 1594 věnoval kronikář strany 21-22 své kroniky. Tamtéž, s. 21-22.

²⁴⁹ Kronikář se nezmiňuje, o jakého opata se jednalo.

²⁵⁰ Jak jezuité prožili rok 1595, se můžeme dočíst v kronice na stránkách 22-24. Tamtéž, s. 22-24.

²⁵¹ Tento odpadlík od víry vyznával zřejmě nějakou formu helvetské víry. V kronice je uveden jako „*unus Schwenkfelsio*“. Tamtéž, s. 22.

tovi dvě zkušební kázání na hradě, která měla prověřit jeho schopnosti. Vladař byl zřejmě s průběhem kázání spokojen, protože hned poté luterána přijal a dokonce nechal pro jeho potřeby zvětšit dům, který se dříve používal na svatby a bály. Podle jezuitů se právě tento dům stal zdrojem všeho zla, odkud se do celého města šířil zhoubný jed. Luterán způsobil totiž ve městě mnoho svárů. Nejprve se snažil převést na svoji stranu řemeslníky a pomáhal těm, kteří již dříve tajně vyznávali luteránství. Také neuznával přijímání podjednou a vystupoval proti půstům a uctívání svatých. Přemlouval muže, které už získal pro luteránskou víru, aby k víře přivedli také svoje katolické ženy. Kvůli němu tak docházelo v hostincích ve městě k mnoha hádkám a rvačkám.²⁵²

Když tento luterán sloužil kázání o první postní neděli, přišli si ho poslechnout i dva baroni²⁵³ a další vzdělaní muži. Během kázání ale poznali, že kněz si některé věci o půstech vymýšlí. Navštívili ho proto další den, a když na něj začali naléhat, kněz přiznal, že žádnou katolickou knihu nikdy nečetl a učení v nich obsažené tedy nezná. Slíbil ale, že příště si už během kázání vymýšlet nebude. Další kritiku sklízel kněz i za své „luteránské způsoby“ – donášel totiž svátost k nemocným bez světla, zemřelé pochovával bez kříže a kázal v civilním šatu. Aby neztratil své ovečky, poučil se nakonec kněz z kritiky, a napříště už navštěvoval nemocné vždy se svícemi, všechny obřady sloužil oblečen do obřadního roucha, a dokonce nosil na pohřbech zelený kříž.

Aby zla nebylo málo, otevřel si tento kněz 21. listopadu roku 1595 na Latránu v domě Hrabinském luteránskou školu.²⁵⁴ Protože škola potřebovala rychle nabrat nové žáky, snažil se pro ni získat děti heretiků z jezuitské školy. Tím samozřejmě zesílila zášť jezuitů vůči luteránovi. Nespokojenost jezuitů s jeho konkurenčním působením se odrazila i ve vztazích mezi studenty obou škol. Od té doby tak docházelo tu a tam k menším provokacím, sporům až rvačkám vyvolaným střídavě studenty jezuitské a luteránské školy. První takovýto spor vyvolali jezuitští studenti, kteří znectili pohřeb vedený predikantem. Jejich provinění se projednávalo až v zámecké kanceláři, kde jim také určili trest. Jeden student dostal výprask metlou a druhý byl vsazen na osm dní do vězení v městské věži.²⁵⁵

²⁵² Tamtéž, s. 22.

²⁵³ Kronika uvádí jméno pouze jednoho z baronů, je jím baron Adam Šternberk. Druhý baron je označen pouze jako „jakýsi z rakouských“ – „*Aderant concioni illius, quam prima Dominica Quadragesimo habuerat, duorum Baronum D. Sternborgii, alter Austriacorum quorundam*“, Tamtéž, s. 23.

²⁵⁴ O založení luteránské školy se zmínil i Václav Březan: „*20. novembris ustanoveno učení literní a vyzdvižena škola evangelistská v Krumlově v Latraně na novém městě v domu Hrabinském.*“ Viz J. DOSTÁL (ed.), *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 223.

²⁵⁵ Srovnej R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 234 a *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 23.

Roku 1595 poctilo kolej svou návštěvou několik významných mužů. Na prvním místě zmiňuje kronikář knížete Moldavského,²⁵⁶ kterého doprovázel sám Petr Vok z Rožmberka. Pro jezuitu však byla důležitější návštěva pražského arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé,²⁵⁷ který navštívil jižní Čechy, aby provedl vizitaci kléru.²⁵⁸ Dále do koleje zavítal i italský šlechtic hrabě Virginius Ursini²⁵⁹ se svým synem Františkem a dcerou Livíí, k nimž se připojil i papežský vyslanec. Společně vyslechli několik dialogů a zpěvů. Poté si několik dní v koleji odpočinuli. Na závěr své návštěvy udělil vyslanec ve farním chrámu 700 svatých zpovědí.

Záznamy roku 1595 končí popisem tzv. nepřetržitých pobožností,²⁶⁰ které začaly v říjnu tohoto roku. O třech po sobě jdoucích sobotách se sešlo na jednom místě co nejvíce lidí k společným modlitbám. Podle místního zvyku zpívali věřící celou noc katolické i evangelické zpěvy. To se ale nelíbilo jezuitům, a proto se rozhodli vést modlitby sami. Evangelické zpěvy nahradili písněmi k poctě Panny Marie, rozličnými chóry, žalmy, penitenciály a svatými litaniami. K zbožnému zpěvu studentů se poté připojili i ostatní věřící.

V roce 1596²⁶¹ hostila kolej dvacet sedm bratrů. Podle zápisu kronikáře to bylo sedm kněží a osm koadjutorů. Zbylý počet členů řádu uvádí kronikář bez určení jejich po-

²⁵⁶ Pravděpodobně se jedná o Jeremia Movilu, který byl do čela Moldávie dosazen po vpádu Poláků do knížectví roku 1595. Na knížecím stolci zůstal až do roku 1600, kdy byl sesazen rumunským knížetem Michalem Chrabrým, který poté Moldávii připojil k Valašsku a Sedmihradsku. Dle Kurt W. TREPTOW a kol., *Dějiny Rumunska*, Praha 2000, s. 108-110.

²⁵⁷ Návštěva pražského arcibiskupa a papežského vyslance neunikla ani pozornosti Václava Březana: „18. Junii týž velebný kněz pan arcibiskup pražský v neděli čtvrtou po sv. trojici přijel na Krumlov v šest hodin po poledni ... 15. septembris legát papežský přijel na Krumlov z Pasova, když dosadil nového biskupa; 16. zase odjel.“ Dle J. DOSTÁL (ed.), *Václav Březan, Poslední Rožmberkové*, s. 223 a *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 23.

²⁵⁸ „Když jsem zařídil všechno potřebné a vážně napomenul klerus i lid, ubíral jsem se na panství pana Petra z Rožmberka. Doraziv do města a hradu zvaného Krumlov, byl jsem od tohoto pán s poctou přijat a dosáhl jsem plné svobody jak v úkonech visitačních, tak reformačních. Prvního dne po příchodu jsem s p. Petrem vyjel z hradu do koleje Tovaryšstva v témže městě, v níž jsem shledal na tři sta mladíků i ze šlechty. Ti se nám představili básněmi a řečmi pronášenými řecky i latinsky, jakož i veselým výstupem, čímž byl pán z Rožmberka nemálo potěšen a prohlásil, že bude Otcům nakloněn a v budoucnosti je bude chránit. Také tato událost mi byla útěchou.“ Dle Václav BARTŮNEK (ed.), *Jihočeské osady podle visitace z roku 1595*, Jihočeský sborník historický 19, 1950, s. 81. Během své visitace arcibiskup zjistil, že na rožmberském panství je zvykem přijímat pod jednou i pod obojí. Počet katolíků na panství odhadl arcibiskup podle výpovědí farářů na 40 000, což ho velmi potěšilo. Na závěr své návštěvy získal Zbyněk Berka z Dubé slib od Petra Voka, že nekatolictví kněží působící do té doby na některých farnostech budou v brzké době nahrazeni katolíky.

²⁵⁹ Italský knížecí rod, od kterého Rožmberkové odvozovali svůj původ. Návštěvu rodu Ursini na Českém Krumlově zaznamenal i Václav Březan: „Při tom čase syn František a dcera Livia knížete don Virginia Ursina ze Vlach na Krumlov přijeli s hofmistrem svým panem Camillem Firmianem.“ Srovnej J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 528.

²⁶⁰ Šlo o pobožnosti, kterých se zúčastnili většinou členové nějakého náboženského bratrstva. V rámci arcibratrstva vznikl podrobný rozpis pro každé bratrstvo či kostel, který přesně určoval, v jakou hodinu se zde mají členové bratrstva modlit tak, aby modlitby v jednotlivých krajích na sebe přesně navazovaly. Více J. MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, s. 48.

²⁶¹ Rok 1596 byl velmi bohatý na události, proto mu kronikář věnoval celé čtyři strany svého vyprávění. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 24-27.

zice v koleji. Jeden student vstoupil do noviciátu. Rétoriku ukončilo tohoto roku sedm studentů, z nichž šest se rozhodlo pokračovat ve studiu na artistické fakultě.

Tohoto roku se v kronice objevuje poprvé zmínka o úmrtí členů koleje, a to otce Nicolase Salia a Andrease Wenera. Otec Salius přišel do Českého Krumlova z Prahy, kronikář ho označuje přímo za pražského Čecha. V Krumlově pak působil celých sedm let, během nichž vedl české bohoslužby ve farním kostele svatého Víta. Svou práci opustil až kvůli zhoršujícímu se zdraví. Nejprve Salius pociťoval ostré bolesti hlavy, a poté přestal vnímat své okolí. Podle kronikáře se na sklonku svého života začal chovat, jakoby se vrátil do dětských let. Otec Werner zemřel na cestě do Brna, kam se z Krumlova vypravil začátkem měsíce února.²⁶² Oba Patres byli pohřbeni ve farním chrámě u oltáře svatého Víta.²⁶³ Na poslední cestu je přišlo vyprovodit tolik lidí z Českého Krumlova, že pohřební průvod takřka nemohl projít davem, který zaplnil dvůr chrámu, ulice i všechna rozcestí. Samotných pohřebních obřadů ve farním chrámu se zúčastnili přední muži městské rady. Jejich přítomnost ale nebyla z nějakého důvodu vítána, protože kronikář k tomuto zápisu poznamenal, že se dostavili bez pozvání. Pohřby vedli farní kněží, jezuité pak odříkávali modlitby za zemřelé.

Počet obyvatel koleje se v průběhu tohoto roku zvýšil o tři laické bratry, kteří vstoupili do řádu Tovaryšstva Ježíšova. Byli to Paulus Werg, Sebastianus Cosar a Martinus Schaffnerus, jejichž povinností bylo chodit od domu k domu a obdarovávat jejich obyvatele chlebem a sýrem. Novými členy koleje se stali poté, co složili sliby ve farním kostele. Slavnostní mši u příležitosti jejich slibů celebroidal rakouský provinciál Ferdinand Alber. Stejněho dne navštívili kolej dva českokrumlovští občané, senátor Leonard Cardinal a městský notář Fridrich Litvín, aby společně s jezuitou posnídali v refektáři. Kromě dvou koadjutorů přijala kolej pod svou střechu i dva mladé muže, kteří právě dokončili dvouletý noviciát. Po složení prvních jednoduchých slibů se tak k bratrům do koleje připojil scholastik Valentius Weinseich a koadjutor Laurentius Mangoldt.

Petr Vok z Rožmberka přerušil načas vzájemné spory o důchody a projevil koleji tohoto roku svoji přízeň tím, že poslal regens chorimu, modlitební knížky a knížku zpěvů. Otec obojí ochotně přijal a spravedlivě rozdělil mezi chudé studenty. Jako poděkování složil mistrnou píseň o pětileté růži, kterou připsal Petru Vokovi. Laskavost Petra Voka se projevila znovu na svátek zajetí svatého Petra, kdy poslal do koleje měšec s deseti toлары za mistrné zpěvy hrané o tomto svátku. Přestože se písně zalíbily samotnému vladaři, vyvola-

²⁶² Kronikář se bohužel nezmiňuje o důvodu jeho cesty.

²⁶³ Kronikář píše přesně uprostřed chrámu pod rameny velkého krucifixu.

ly mnoho nepříjemností mezi dvořany, jimž se podle kronikáře svou nerozvážností a nestoudností vysmívaly.

Dále jezuité nacvičili a provedli k počtě panny z rodu Ursini apologii Františka Montaniho. Protože povinnosti odvolaly v této době Petra Voka z Českého Krumlova, požádali regenti rektora koleje, aby jeho jménem přijal nejjasnějšího pána Virginia Ursini i s dětmi. Rektor svolil a přivítal ctihodné hosty. Protože rektor neuměl italsky, probíhaly jejich vzájemné rozhovory v latině. O italské hosty bylo dobře postaráno až do příjezdu Petra Voka, který po dlouhých jednáních podepsal s pánem Ursinim smlouvu o podpoře jeho dcery a syna.²⁶⁴ Podle dohody měl mladý Ursini odejít z kláštera u svatého Jiří na Pražském hradě a pokračovat ve studiu v českokrumlovské koleji. Petr Vok žádal po rektori, aby byl mladý Ursini v koleji také šacen a stravován. Tuto jeho žádost rektor na radu přátel koleje odmítl, což vyvolalo velké mrzutosti na obou stranách. Protože Petr Vok stále naléhal, rektor svolil a vymínil si lhůtu na rozmyšlenou. Během ní konzultoval celou věc ještě jednou se svými poradci. Nakonec se společně usnesli, že ubytují chlapce v domě hned u brány pod kolejí směrem k městskému rynku. Avšak dříve než stačili své rozhodnutí oznámit vladai, pronikl již chlapec se svými sloužícími v nepřítomnosti rektora a prefekta do koleje, kde okamžitě nařídil, aby mu bylo zatopeno a připravena lázeň. Naštěstí pro všechny obyvatele koleje změnil Petr Vok po poradě s apoštolským nunciem názor a rozhodl se chlapce poslat do pražského konviktu.²⁶⁵ Všem v koleji se ulevilo, jak dokazuje zápis kronikáře, který poznamenal: „*A tak osvobodil [Petr Vok] kolej od velkých nepříjemností.*“²⁶⁶

Válečné události roku 1596²⁶⁷ zasáhly i do poklidu Českého Krumlova. Válka spolykala jako vždy hodně peněz a jako vždy to byli právě poddaní, kdo je měl poskytnout. Každý dům měl tak přispět určitou sumou peněz na válečnou sbírku. Ale jezuitští Otcové se rozhodli, že žádné daně neodevzdají. Když úředníci příliš naléhali a už se zdálo, že kolej válečné dani neujde, přimluvil se za ni Petr Vok. Podle jeho rozhodnutí nesměli krumlovští

²⁶⁴ Tato událost neušla ani Václavu Březanovi: „*22. aprilis s večerem přijel do Prahy osvícený kníže a pán pan Virginus Ursinus. Nějaké jednání a smlouva byla o ty děti jeho na Krumlov odeslané.*“ Dle J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 531.

²⁶⁵ Václav Březan zaznamenal: „*Julii 8. ty vlaské děti s předloženými a sluhami svými odebraly se z Krumlova ku Praze.*“ Tamtéž, s. 531.

²⁶⁶ „*Atque ita magnis molestiis liberatum fuit collegium.*“ Podrobněji *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 26.

²⁶⁷ Petr Vok byl roku 1594 jmenován nejvyšším polním generálem. Během léta stejného roku osvobodil Komárno od Turků a upevnil si tak svou politickou pozici. Díky tomu, že účastníci tažení byli ochráněni od vymáhání dluhů, podařilo se mu oddálit finanční krach rožmberského panství. K jeho politické činnosti více J. SALABA, *K politicko-náboženské činnosti Petra Voka z Rožmberka*, JSH 13, 1940, s. 109-118 a V. BŮŽEK, *Protiturecká tažení 1594*, JSH 58, 1989, s. 53-66.

úředníci od jezuitů nic požadovat, dokud se do válečných sbírek nezapojí i klementinská kolej. Kvůli sbírkám navštívil kolej dokonce i rakouský provinciál Tovaryšstva Ježíšova.²⁶⁸ K jeho poctě podávali jezuité v refektáři víno a ryby, které koleji darovali českokrumlovští občané.

Kolej se totiž ve městě těšila veliké oblibě. Kromě ryb posílali měšťané jejím obyvatelům i drobné dárky, jako krásné látky na chrámová roucha a různé menší věci na výzdobu chrámu. Jejich dary často nebyly úplně nesobecké, mnoho měšťanů věřilo, že jezuité tak snáze přimhouří oči a nebudou na ně naléhat, aby se vzdali kalicha.

Tohoto roku připravili jezuité velmi pečlivě oslavy svátku Božího Těla. Na tuto příležitost vyzdobili celý chrám a nacvičili mnohé modlitby a zpěvy na oslavu Páně. Studenti rétoriky předvedli třicet pět latinských a řeckých modliteb. Další třídy nastudovaly v latině sto dvacet pět kratších básní, asi tři sta delších básní a pět zpěvů, v řečtině poté padesát kratších a tři delší básně. Do svého programu zařadili studenti i některé dialogy, v nichž rozvinuli téma narození pastýře. Publikum také potěšili nastudováním hry o dcerách jerusalemských a o milosrdenství a spravedlnosti Boží.

Kolej vyslala tohoto roku několik kněží na misie do farností v okolí města. Např. ve farnosti křemžské, vzdálené od Českého Krumlova dvě keltské míle, zůstal kněz skoro celý rok, aby zde kázal slovo Boží prostému lidu i křemžskému pánu. Další misie směřovala na žádost opata cisterciáckého kláštera ve Zlaté Koruně do vesnice Černice, kde se po smrti starého faráře objevil jakýsi predikant. Po překonání překážek kladených tímto predikantem začal jezuita kázat v kostele a po dvě noci vedl dokonce modlitby proti Turkům.²⁶⁹ Pod jeho vedením se obyvatelé vesnice Černice připojili v říjnu k tzv. nepřetržitým pobožnostem, které se konaly po čtyři říjnové soboty.²⁷⁰ Již tradičně doprovázeli jezuité tyto pobožnosti zpěvem a modlitbami. Scholastici si na tuto příležitost připravili sborové písně v češtině a němčině. Po jejich zpěvu následoval zpěv farních kantorů a členů bratrstva Panny Marie.²⁷¹ Nepřetržité pobožnosti se poté přesunuly do dalšího kostela, kde pokračovaly

²⁶⁸ S provinciálem projednali jezuité několik důležitých věcí. Například se s ním poradili, kde ubytovat chudé studenty, které podporoval rožmberský a novohradský vladař. *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 27.

²⁶⁹ První noc uvedl jezuita modlitbu českou a druhou noc německou. Tamtéž, s. 27.

²⁷⁰ Tyto pobožnosti vedli jezuité poprvé v roce 1595. Viz výše s. 73.

²⁷¹ Jezuitská družina Zvěstování Panny Marie byla založena již roku 1592, podle kronikáře 1593. Protože jezuité měli vždy velký zájem o činnost těchto svých sodalit, je zarážející, že kronikář se této družině téměř vůbec nevěnoval. Možné také je, že původně záznamy o družině v kronice opravdu byly, ale Pater Lichtblau je během svého opisování vypustil jako nedůležité. V osmnáctém a devatenáctém století, kdy jeho opis vznikl, byly totiž projevy velké zbožnosti, mezi něž patřily i poutě, procesí či bratrstva, většinou odsuzovány.

pod vedením jezuitského kněze Tomáše.²⁷² Pobožností se zúčastnilo i tohoto roku velké množství cizinců, z nichž mnohé heretiky okouzila zbožná atmosféra během modlení, slavnostní procesí i pracně a nákladně vyzdobený chrám natolik, že se navrátili zpět do lůna katolické církve.

Jezuitskou převahu nad nekatolíky potvrdil i přestup jednoho evangelického studenta do jejich koleje. Podle jezuitského kronikáře šlo o chlapce jakéhosi šlechtice, kterým velmi otřásl zjištění, že se jeho syn v evangelické škole za celý čas svého studia nic nenaučil. Šlechtic proto usoudil, že nejlepší bude svého syna vzít z evangelické školy a přihlásit ho do školy jezuitské, kde bude výuka jistě pečlivější. Přestup žáka i získání množství heretiků pro katolickou víru rozčílilo ale českokrumlovské nekatolíky. Kamkoliv jezuité šli, všude na ně heretikové útočili, zaklínali je, nazývali d'ábly, ba přímo bičovali jezuitu urážlivými slovy. O neshodách ve městě se dozvěděl dokonce i samotný provinciál. Z obavy, aby nepokoje nenarušily průběh velikonočních svátků, nařídil jezuitům dohlížet o svatém týdnu na Boží hrob. Heretici, kterým takto jezuité překazili plány hrob zničit, se alespoň vysmívali jezuitskému obdivu k této milosti.

V roce 1597²⁷³ našlo v českokrumlovské koleji domov dvacet čtyři mužů, z nich pět kněží (jeden profesor rétoriky), čtyři preceptoři, pět studentů a sedm koadjutorů. Těžce a nepříjemně bylo tohoto roku koleji. Nejprve kvůli roztrpčenému Petr Vokovi, který uvěřil falešným obviněním²⁷⁴ nějakého františkána. Tento řeholník byl dříve přijat k jezuitům, ale protože se nepřizpůbil pravidlům řádu, musel Tovaryšstvo opustit. Ve vzteku a hněvu se poté snažil očernit jezuitu před jejich vladařem. Naštěstí rozhořčení Petra Voka netrvalo dlouho. Brzy zjistil, že mnich tak činil jen z pomsty, a přikázal svému pokladníkovi vyplácet jezuitům jejich důchody i nadále.

Další nepříjemnost způsobil koleji farář Urban Suchodem,²⁷⁵ který se rozhodl opustit svou farnost a ukončit tak dlouholetou spolupráci s jezuitu. K abdikaci ho vedly zejména bolesti a závažná nemoc, které mu bránily sloužit nadále ve farním kostele svatého Víta. Protože jezuité byli i kolatory jeho chrámu, musel Urban požádat také je, aby ho zprostiti jeho povinností. Dříve než byla jeho žádost v koleji vyřešena, dozvěděli se Otcové, že se Urban pokusil ponechat si některé farní dávky a dokonce přivedl do Českého Krumlova

²⁷² Kronikář neuvádí, o jaký kostel šlo. Podle jeho zápisu šlo o město či vesnici vzdálené od Českého Krumlova tři míle, kde kněz Tomáš působil již od začátku roku na misii. *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 28.

²⁷³ Události roku 1597 shrnul kronikář na stránkách 28-33 své kroniky. Tamtéž, s. 28-33.

²⁷⁴ Kronikář bohužel neuvádí, z čeho přesně františkán jezuitu nařknul. Tamtéž, s. 28.

²⁷⁵ Podle visitační zprávy Zbyňka Berky z Dubé byl Urban Suchodem vysvěcen roku 1561 v Pasově. Viz V. BARTŮNEK (ed.), *Jihočeské osady podle visitace z roku 1595*, s. 48.

Bertu s celou svou rodinou. Protože ale již na svůj úřad abdikoval, nemohl se vrátit do svého příbytku na faře a musel zůstat ve veřejném hostinci, kde opět vážně onemocněl. Obrátil se tedy s prosbou na Petra Voka, zda by se nemohl ponechat alespoň místo sakristiána. Petr Vok se nad nerozhodným farářem slitoval a dovolil mu zdržovat se ve farnosti až do té doby, než se z Prahy vrátí posel s novým potvrzením jeho úřadu. Urban tedy zůstal ve farnosti, dokud se úplně neuzdravil a nebyl schopný vykonat cestu do Prahy, aby osobně potvrdil převzetí úřadu. Při té příležitosti také slíbil, že napříště se vyvaruje ukvapených rozhodnutí.²⁷⁶

Na první pohled se zdá, že celá příhoda tak dospěla k dobrému konci. Urban Suchodem si ponechal úřad sakristiána a fara nepřišla o svého pastýře, kterých bylo na přelomu šestnáctého a sedmnáctého století málo. Ve skutečnosti ale došlo k hrubému porušení práv jezuitské koleje a jejich otců. Petr Vok tím, že vyhověl přání Urbana Suchodema a zajistil mu místo sakristiána, porušil jezuitské patronátní právo na českokrumlovskou kolaturu, které jezuité získali od jeho bratra Viléma z Rožmberka. K tomuto porušení nedošlo náhodou, Petr Vok dal opět najevo, že nesouhlasí s darem svého bratra a že bude ze všech sil bojovat, aby právo bylo zrušeno a vymazáno z desk zemských. Jezuitský kronikář dokonce zaznamenal pomluvu, která se o tomto sporu nesla krajem: Petr Vok prý nesnese, aby něco z toho, co mu patřilo, neměl ve své moci. Zároveň chtěl Petr Vok, aby jezuité sami uznali, že právo kolatury jim daroval jeho bratr ze své vůle, ale bez jeho vědomí, a proto je jeho dar nelegitimní, tedy žádný.

Jednoho dne tak navštívili kolej dva muži. První z těchto mužů byl pan Firstius,²⁷⁷ jméno druhého nám kronikář zatajil. Z jeho zápisu ale víme, že to byl questor krumlovského panství. Oba muže poslal do koleje Petr Vok z Rožmberka, aby seznámili rektora s jeho požadavky a ponechali mu dvoutýdenní lhůtu k odpovědi. Podle nařízení Petra Voka neměla tato odpověď obsahovat žádná zmatená nebo neurčitá slova. Přibližně za dva týdny se

²⁷⁶ V roce 1597 tak byla sepsána *Úmluva mezi odstupujícím arciděkanem krumlovským Urbanem Suchodemem a jeho nástupcem arciděkanem Janem z Vinoře v příčině doživotního opatření pro Urbana*, v níž se uvádí, že Urban odchází ze svého úřadu pro sešlost věku a nedostatek zdraví. Tato úmluva mu zaručuje do smrti úřad kaplana, byt v kaplanském domě o dvou světnicích, dvou sklepech a jedné pivnici, dále beneficium oltáře Omnium Sanctorum a oltáře svatého Václava se všemi důchody. Za to musí Urban zajistit buď osobně, nebo skrze jiného kněze služby u těchto oltářů. Z naturalií měl Urban doživotně dostávat 12 strychů žita, 2 st. pšenice, 14 st. ječmene na pivo a kroupy, 1 a půl st. hrachu, 50 žejdlíků másla, 50 liber sýra, 30 štik a 2 džbery kaprů. Navíc směl Urban využívat vlastní haltýř a zahrádku, které po jeho smrti připadli kolatorům chrámu. Urban zemřel v Českém Krumlově roku 1603. Úmluvu vydal H. GROSS, *Dva inventáře záduší svatého Víta v Českém Krumlově z konce 16. století*, SHK 16, 1915, s. 48-53 a 74-88.

²⁷⁷ Mohl by jít o Jiříka Firšta, českokrumlovského měšťana, který byl přijat do zámecké kanceláře 1. února roku 1596. Viz J. PÁNEK, *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 530. Jméno questora panství se bohužel nepodařilo určit. Podle Václava Březana zplnomocnil však Petr Vok k jednání s jezuitou Adama Linharta a Mikuláše Rýdla. Tamtéž, s. 536.

tedy vydali otcové do zámecké kanceláře, aby zde odevzdali písemnou odpověď přesně podle nařízení rožmberského vladaře. V kanceláři otce přijali správce hradu a několik úředníků a sepsali s nimi jménem Rožmberka listinu, ve které otcové jasně a zřetelně vyjádřili svoje rozhodnutí nevzdát se patronátního práva, dokud věc neprojedná zemský soud. Petr Vok se chtěl naopak spíše soudnímu jednání vyhnout. K přátelskému urovnání sporu, alespoň na krátký čas, došlo ještě tohoto roku během návštěvy pražského arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé. Arcibiskup se zúčastnil společně s Petrem Vokem v areálu jezuitské koleje různých zpěvů a elegantních oratíí, které ho velmi potěšily. Na jeho naléhání slíbil Petr Vok, že dá koleji tento rok vyplatit prachatické důchody, avšak bez desátku. Podle jezuitského kronikáře dokázal tím Rožmberk koleji svou otcovskou lásku. Jeho optimismus byl však předčasný. Spor mezi kolejí a vladařem zdaleka neskončil.

Kromě neshod s vladařem dolehly na krumlovské jezuity i další starosti. Farníci totiž nesouhlasili se stavbou kryté chodby spojující kolej a chrám. Se svou stížností se obrátili na faráře chrámu svatého Víta a žádali, aby byl průchod opět zazděn. Po poradě s rektorem koleje se tak stalo. Větší mrzutosti však přinesla další potyčka mezi studenty jezuitské a luteránské školy.²⁷⁸

Podle výpovědi luteránského predikanta v zámecké kanceláři napadli jezuitští studenti jeho žáky během procházky. Studenti jezuitů se prý neomezili jen na posměšky či nadávky, ale dokonce zaútočili na luterány i fyzicky a způsobili některým z nich nemalé pohmožděniny. Predikant si proto stěžoval na studenty u samotného regenta. Aby přinutil regenta jednat rázně, připomněl mu i nemalá příkoří, které od studentů vytrpěl on sám. Nejednou musel totiž snášet posměšky jezuitských studentů, kteří se dokonce opovážili rušit svým nevhodným chováním i průběh pohřbu, jenž vedl. Prosil je tehdy, aby přestali a už se tak nikdy nechovali. Jeho prosby však byly marné, a proto se nyní dostavil predikant až do zámecké kanceláře. Protože regent musel celou věc řádně prošetřit, pozval si na druhý den rektora koleje a vážně ho napomenul, aby na své studenty dohlédl a zajistil, aby se podobná věc už více neopakovala. Rektor se však bránil, že jeho studenti jsou nevinní. Vše prý zaviniil luteránský predikant, který působí koleji nesnáze už od svého příchodu do Českého Krumlova. Nejenom že se snažil přetahovat z koleje žáky pro svou školu,²⁷⁹ ale dovolil si také již několikrát hrozit koleji zbraněmi. Tento predikant byl ale pod ochranou nejjasněj-

²⁷⁸ Srovnej *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 32 a R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 234.

²⁷⁹ Nižší studia navštěvoval tento rok poloviční počet žáků díky luteránské škole, do které poslala své syny většina nekatolíků. Mnozí z jezuitů se proto tohoto roku věnovali intenzivně výuce katechismu, aby tak syny nekatolíků odvrátili od špatné cesty. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 32.

šího vladaře a jeho chování nebylo tedy dosud potrestáno. Regent nakonec slíbil, že napomenou i predikanta, aby sám přitlačil na své drzouny, aby se příště vyvarovali dalších sporů s jezuity.

Na závěr roku 1597 vypravili jezuité na žádost „svých katolických přátel“ slavnostní pohřeb jednoho krumlovského měšťana. Na jeho počest vyzdobili slavnostně chrám tak, že i heretikové se zvědavostí přicházeli, aby mohli do chrámu alespoň nakouknout přes mříže u jeho vchodu.

V roce 1598²⁸⁰ žilo v koleji dvacet čtyři jezuitů, z nich osm kněží, pět scholastiků a sedm koadjutorů. Navíc kolej přijala dva nové mladíky, studenta rétoriky Johanna Laistia a koadjutora Matěje, který se vyučil krejčím. V polovině tohoto roku poslala Kateřina z Montfortu do koleje čtyři vozy plné ryb, jednoho daňka, různé nápoje a další potraviny. Na výživu obyvatel koleje přispěl i Petr Vok, který daroval koleji už v lednu obilí na podporu padesáti chudých studentů. Tímto darem se odvděčil jezuitům za mistrně složenou báseň a postaral se také o to, aby kolej dostala po celý rok vše, oč rektor požádal.

Náklonnost vladaře však netrvala dlouho, už dvacátého pátého ledna začala nová jednání o patronátní právo nad farami. Petr Vok stále ještě neuznal donaci svého bratra a požadoval, aby ji zemský soud odvolal. Navíc opakovaně odmítal snahy rektora urovnat spor ještě před začátkem soudu. Naposledy se rektor pokusil domluvit se s vladařem těsně před svým odjezdem k soudu začátkem února. V psaní Petru Vokovi popsal, jakým způsobem a proč se hodlá bránit. Dále prohlásil, že je kolej od něj neprávem utlačována a že již déle nedovolí, aby si ji přivlastňoval.

Ještě tentýž měsíc zastihla kolej další nepříjemnost. Zčásti na přání, zčásti na příkaz Petra Voka celebrowali totiž kněží farního chrámu a františkánského kláštera společně s žáky pohřeb jakéhosi vznešeného nekatolíka. Podle jezuitského kronikáře byli Rožmberkem přímo donuceni ke společným církevním zpěvům a ceremoniím. Ačkoliv se kolej zachovala v této záležitosti neutrálně a byla nevinná, dostala se celá věc před pražského arcibiskupa Zbyňka Berku z Dubé.²⁸¹ Trest pro účastníky pohřbu vyhlásili jezuité veřejně – kněží a řeholníky exkomunikovali a žákům zakázali účast na pohřbech.

Ani měsíc březen nepřinesl do koleje klid a mír. Během velikonočních svátků došlo k další roztržce mezi studenty jezuitské školy a luterány.²⁸² Podle jezuitského kronikáře se

²⁸⁰ Roku 1598 věnoval jezuitský kronikář strany 33-36. Podrobněji Tamtéž, s. 33-36.

²⁸¹ Kronikář píše přímo, že jezuité byli obžalováni u nejjasnějšího pražského. – „*Accusati fumus apd Reverendihsmum Pragensem.*“ Tamtéž, s. 34.

²⁸² Srovnej R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 235 a *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 34.

celý spor odehrál následovně: Jezuitské studenty, kteří právě mířili do chrámu minoritského kláštera zhlédnout Boží hrob, napadl na cestě luteránský administrátor. Opilý muž ohrožoval studenty vytaseným mečem, nadával a zlořečil jim. Studenti se jeho počínání zalekli, raději se s ním nepouštěli do sporu a celou věc ihned nahlásili v zámecké kanceláři. Šetření zámeckých úředníků však zůstalo bez výsledku.

Téhož měsíce se vydal rektor znovu do Prahy, aby požádal své dobré přátele a šlechtice království o pomoc ve sporu s Petrem Vokem. Dotázaní muži sice přislíbili svou pomoc, rektor ale brzy poznal, že jejich sliby byly pouze klamné a prázdné. A proto musel navštívit Prahu potřetí. Při této příležitosti se obrátil s prosbami na přední muže království,²⁸³ jejichž hlasy získal na svou stranu. Snad díky jejich podpoře nabídl Petr Vok koleji novou smlouvu, podle které by si on i jeho potomci udrželi a užívali taková práva, že jezuité by nesměli bez jeho vědomí ve farnosti nic změnit. Na oplátku slíbil Petr Vok odevzdávat koleji pravidelně důchody a nezasahovat do jejích vnitřních záležitostí. Avšak rektor se zdráhal takovou smlouvu přijmout. Požádal tedy otce pražské koleje o radu, jak by měl v daném sporu postupovat. Protože odpověď z Prahy dlouho nepřicházela, ustrnul spor na mrtvém bodě a koleje začala více a více pociťovat ztráty působené jí zdržováním prachatických důchodů. Finanční situace koleje se zlepšila až díky zásahu pražského arcibiskupa,²⁸⁴ který nařídil Rožmberkovi vyplatit koleji celou sumu peněz. Na důkaz své přízně daroval arcibiskup navíc koleji ze své poklady částku,²⁸⁵ kterou jezuitům slíbil vyplatit už Vilém z Rožmberka pro studenty rétoriky. Dále arcibiskup nařídil farářům svatého Víta, aby nebránili jezuitům přicházet do chrámu vstupem spojujícím faru a novou dílnu, která se právě stavěla.

Zatímco rektor prodléval v Praze, objevil se ve městě nový spor kvůli staveníčku ležícím v blízkosti mostu hned za městskou bránou. Jezuité se snažili toto stavení získat pro své potřeby, ale podnájemník, který ho obýval, nechtěl svůj domov za žádnou cenu opustit. Otcové se proto začali obávat, aby se onen muž nedal do ochrany regentství. Do celého sporu se nakonec vložil poradce koleje Leonard Cardinal, díky němuž koleje nakonec stavení i s dvěma přilehlými budovami odkoupila.

²⁸³ Kronikář nezaznamenal jména mužů, které rektor oslovil.

²⁸⁴ O pomoci arcibiskupa českokrumlovský jezuitům se zmínil i Václav Březan: „4. dne junii, ve čtvrtek po neděli druhé po sv. Trojici, velebný kněz a pán Zbyněk Berka, arcibiskup pražský, pana Petra Voka, jakožto vladaře domu rožmberského, s patremrektorem, otci a mistry koleje krumlovské narovnati usiloval v příčině podací neb kolatury fary krumlovské, týmž pánům jezuitům od pana Viléma z Rožmberka odevzdané.“ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 539.

²⁸⁵ Kronikář uvádí pouze číslovku bez přesného označení měny. – „...quingentos se nobis ex sua camera (quos fundator volebat dari Collegio nostro Rhetorices), daturum promisit...“ Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 35.

V květnu na den svaté Trojice získali českokrumlovští luteráni s velkou slávou nový chrám,²⁸⁶ což se ale nelíbilo pražskému arcibiskupovi. Požádal proto Petra Voka o klíče od chrámu a zakázal luteránům chrám užívat. Luterány to samozřejmě velmi pobouřilo a jejich hněv se obrátil proti jezuitské koleji. Domnívali se totiž, že za celou věcí stáli právě obyvatelé koleje. Z toho důvodu se luteráni začali bouřit a koleji vyhrožovat. Snad by i došlo k tragické události, kdyby arciděkan²⁸⁷ veřejně neprohlásil spolu se senátory, že chrám jim byl vzat na jeho pokyn a ne na pokyn otců jezuitů.

V dalším měsíci červnu se objevil ve městě Krumlově krutý mor.²⁸⁸ Otcové a bratři vytrvale léčili nemocné morem a i nadále plnili své povinnosti, jakoby moru ani nebylo. Kněží pomáhali při sbírání nemocných, přijímali jejich zpovědi a podávali poslední svátosti. Někteří z nich se během své obětavé práce nakazili a zemřeli.²⁸⁹ Moru se vyhnuli pouze dva otcové a čtyři bratři, kteří přijali pozvání Kateřiny z Montfortu, aby se po dobu nebezpečí věnovali misiím na jindřichohradeckém panství.

Patnáctého listopadu dostali českokrumlovští luteráni od Rožmberka již podruhé chrám pro své bohoslužby.²⁹⁰ První potíže na sebe nenechaly dlouho čekat. K nešťastné události došlo v průběhu modliteb, které si přišli vyslechnout i jezuitští studenti. Zatímco pozorně naslouchali, přistoupil k nim jakýsi evangelík a srazil pěstmi jednoho z nich na zem. Po chvíli student evangelíkovi vyklouznul a utíkal z chrámu pryč. Rozzuřený evangelík ho však pronásledoval a házel po něm kameny. Protože se luteráni velmi strachovali, aby o svůj chrám kvůli této události opět nepřišli, nařídili sami útočníka chytit a vsadit do pout. Jezuitské studenty poté pozvali do svého chrámu, kde se jim omluvili a do budoucna jim zaručili, že se v budoucnu již nic takového opakovat nebude.²⁹¹

Poslední záznam v jezuitské kronice roku 1598 věnoval kronikář darům, které kolej tohoto roku získala. Štědří donátoři darovali koleji dva kalichy pro české bohoslužby a vyplatili koleji další almužny určené na její vnitřní potřeby.

²⁸⁶ Viz výše kapitola 4.4 Kostel svatého Jošta.

²⁸⁷ Tímto arciděkanem byl Jan z Vnoře. Viz J. HEJNIC, *Václava Březana Posloupnost krumlovských farářů*, AT 1973, s. 225 a Příloha č. 4 - Posloupnost farářů kostela svatého Víta v Českém Krumlově v letech 1347-1614.

²⁸⁸ Průběh moru a počet jeho obětí popisuje ve své genealogii Václav Březan. Viz J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 540-541.

²⁸⁹ Kronikář bohužel neuvádí, o které bratry šlo.

²⁹⁰ Kronikář doslova píše „k držení svých černých obřadů“. – „...ad consuetas suo more habendas conciones ingressi...“ Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 37. Předání chrámu do rukou luteránů věnoval několik vět i Václav Březan: „15. novembris, to jest v neděli XXVI. po sv. Trojici, dovolením a nařízením Jeho Milosti páně ctihodný kněz a správce církevní evangelistský, pan magister [mistr] Andreas Buadisius počal kázati v kostele novém u sv. Trojice v Latráně podle špitála. A druhou neděli následující [22.11] i svátostí Večeře Kristovy žádostivým toho přísluhoval.“ Tamtéž, s. 542.

²⁹¹ Srovnej *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 37 a R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 236.

V prvních třech měsících roku 1599 pobývalo v koleji jedenáct bratrů, pět kněží a blíže neurčený počet koadjutorů. Počet obyvatel a studentů koleje se však v průběhu roku zvyšoval, takže v říjnu museli jezuité pro velký příliv studentů otevřít nové tři třídy. Dva studenti téže koleje, Vít Lomnický a David Drachovský, vstoupili tohoto roku do řádu, ačkoliv zpočátku zůstávali oba kvůli vzrůstajícímu moru mimo kolej.

Ani v tomto roce se jezuité nevyhnuli sporům s Petrem Vokem, který i nadále zadržoval kolejí její důchody a pokračoval ve snahách anulovat donaci svého bratra. Spor obnovil sám vladař již počátkem ledna, kdy udal jezuitu, že pohřbili tajně uprostřed noci ve farním chrámu muže zemřelého na mor. Ctihodní otcové se však takové lži snadno ubránili, a tak Petr Vok zaútočil jinde. Nejprve porušil rituální chování, když odmítl vypít objemný pohár nabídnutý mu na farní hostině, vymlouvaje se na špatné zdraví. Posléze si nepřál, aby jezuitští studenti uctili svátek Božího Těla svými zpěvy a modlitbami, jak bývalo do té doby zvykem. Jejich účast na veřejných obřadních modlitbách povolil nakonec jen kvůli Kateřině z Montfortu, která přítomnost studentů požadovala.

Mimo tyto menší potyčky přímo ve městě pokračoval spor i u soudu v Praze. Již na začátku roku si pražští soudci vyžádali pod pokutou čtyřicet tisíc tolarů od krumlovských jezuitů originální listiny Petra Voka, v nichž popíral právo koleje na patronát nad českokrumlovskou farností. Rektor se tedy vydal do Prahy znovu, aby hájil práva koleje. Zprávou o cestě rektora do Prahy ukončil kronikář své vyprávění věnované roku 1599.

Podle zpráv kronikáře pobývalo v roce 1600²⁹² v českokrumlovské koleji dvacet čtyři jezuitů, a to osm kněží, čtyři magistři, pět koadjutorů a sedm scholastiků. V říjnu čtyři chlapci odešli, ale brzy je nahradili jiní dva vynikající studenti – jeden Čech a jeden Němec. Tito dva chlapci absolvovali nejdříve rétoriku, a poté vstoupili do Tovaryšstva jako koadjutoři. Po dvouletém noviciátu složil koadjutor Joachim Harder první sliby.

O Velikonocích tohoto roku stala se pro jezuitu velmi potěšující věc. Luteránský kněz, který jim již dlouho svým působením ztrpčoval život, byl na rozkaz císaře z Českého Krumlova odvolán. Predikant ještě vedl bohoslužby na Velikonoční pátek, ale již následujícího dne byl kostel podle císařského ediktu uzavřen a zapečetěn. Českokrumlovské luterány takovéto přerušení oslav velikonočních svátků samozřejmě velmi rozčílilo a hledali někoho, koho by mohli ze zavření kostela obvinít. Nikoho asi nepřekvapí, že za hlavní viníky považovali jezuitu, kteří si už dlouho dělali nárok na jejich dům. Patres se opravdu dožadovali navrácení kostela svaté Trojice do jejich správy, neboť tento kostel jim světil už

²⁹² Události roku 1600 popsal kronikář na stranách 39-43. *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 39-43.

fundátor koleje Vilém z Rožmberka. Nakonec jezuité kostel skutečně převzali, nechali ho znovu vysvětit k památce svatého Jošta a vedli v něm nadále bohoslužby v němčině.²⁹³

I tohoto roku pokračoval spor mezi Petrem Vokem a Otcí o patronátní právo nad farou svatého Víta. Rektor musel opět do Prahy k zemskému soudu, kde se celý spor řešil. Díky tomu že se koleje u soudu zastali četní přímluvci, byl spor konečně ukončen a Patres tak svoje práva obhájili. Kolej však byla přesto ponechána v nejistotě a finančních nesnážích, neboť ani tento rok nedostala prachatické důchody. Petr Vok dokonce odmítl zaplatit i pět set tolarů na rétoriku, které měla kolej každoročně dostávat. Navíc pověřil rožmberský vladař Václava Březana dohledem nad jezuitskými žáky. Podle jeho nařízení Václav Březan rozhodoval, kdo bude přijat in domum pauperum a kdo ne. Jeho povinností bylo také překládat Petru Vokovi soupis žáků, kteří do semináře přišli a odešli.²⁹⁴

Zatímco rektor pobýval v Praze, započali Patres s plánovanou stavbou kryté chodby na skalách nad parkánem. Tento ochoz měl obyvatelům koleje umožnit pohodlný příchod do kostela svatého Víta a nahradit tak chodbu, kterou museli jezuité na nátlak děkana roku 1597 zazdít. Ještě než začali stavět, informovali o svém záměru Patres rožmberského vladaře, českokrumlovského hejtmána a děkana. Teprve s jejich souhlasem sjednali poté dva architekty, kteří se celé stavby ujali.

Rok 1601²⁹⁵ strávilo v koleji dvacet čtyři bratrů, z nich devět kněží, tři magistři, šest koadjutorů a šest studentů rétoriky. Po složení posledních zkoušek odešli studenti rétoriky z Českého Krumlova. Několik z nich pokračovalo ve studiu na filosofii v Olomouci, ostatní začali sami vyučovat na nižších školách. Počet obyvatel koleje se v průběhu roku zvýšil o dva bratry, a to Joachyma Millera z Pasova a Albrechta Chanovského ze známé české rodiny. Oba tito muži znamenali pro kolej velký přínos.²⁹⁶ Také tohoto roku odepřel Petr Vok koleji 500 tolarů na rétoriku.

Dvacátého druhého dne měsíce června zemřela Kateřina z Ludanic, manželka Petra Voka. Její pohřeb nesvěřil Petr Vok jezuitům, ale, jak si jezuitský kronikář povzdechl, svým heretickým služebníkům. Nejprve bylo její tělo vystaveno na zámku v Erbovní světlici, aby se s ní mohli rozloučit její blízcí. Teprve o dva dny později byla přenesena do zámecké kaple, kde zůstala až do dvacátého července. Poté bylo její tělo sneseno dolů ze

²⁹³ Srovnej R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 236-237 a *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 42.

²⁹⁴ Viz J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 551.

²⁹⁵ Roku 1601 věnoval kronikář strany 44-50. *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 44-50.

²⁹⁶ O Albertu Chanovském viz výše v kapitole 2.6 Jezuitské misie.

zámku do kostela svaté Trojice na Latráně. Poslední místo odpočinku našla Kateřina z Ludanic v rožmberské kryptě v klášteře ve Vyšším Brodě.²⁹⁷

V měsíci září došlo v Českém Krumlově k dalšímu sporu mezi katolíky a nekatolíky. Tentokrát však nešlo o hádky nebo rvačky studentů, aktéry této události se stali děkan kostela svatého Víta Jan z Vinoře a bratrský duchovní Matěj Cyrus. Václav Březan zachytil průběh celého sporu tak, jak ho vylíčil Cyrus ve své stížnosti přednesené Petru Vokovi: „*Srdečnou lítostí a tělesnou bolestí k tomu jsa nucen, Vaší Milosti poníženou tuto stížnost svú přednáším, že jest mně od děkana krumlovského, pana Jana z Vinoře, veliká křivda a lehkost před přítomností množství lidu v bráně zámku krumlovského, kudyž se do Latránu chodí, stala. A to tím a v tom, že jest mi řečený děkan, spolu s ním té hodiny dnešního dne po odjezdu Vaší Milosti z zámku jdoucímú, fliňk aneb políček zavřenou pěstí dal, až se mi v očích zasvítilo, znenadále, beze všech a všelijakých příčin ode mne jemu k tomu daných, tak jakž jest i pan Abrahám Metzgerod, tomu jsa přítomen s panem švagrem svým Recnbergarem, dobře toho povědom.*“²⁹⁸

O měsíc později uzavřel Petr Vok s královskou komorou konečnou smlouvu o prodeji panství Český Krumlov. Za postoupení panství se císař zaručil zaplatit rožmberské dluhy ve výši 340 tisíc kop.²⁹⁹ Po podepsání smlouvy se Petr Vok již začal připravovat na odchod z města i panství. Už 16. listopadu nařídil Václavu Březanovi prohlédnout rozsáhlou rožmberskou knihovnu a archív a připravit vše potřebné na jejich přestěhování do Třeboně. Celá práce trvala Březanovi dva týdny, během nichž ukládal knihy do beden vystlaných po stranách papírem a slámou. V zimě byly poté tyto bedny naloženy na vozy a odvezeny do Třeboně.³⁰⁰

V roce 1602³⁰¹ porušil kronikář systém svých poznámek, neboť na prvním místě svého zápisu se zmínil o přemístění páté třídy gymnasia rétoriky do Nových Hradů. Petr Vok totiž už dva roky nevyplácel rétorice důchody a českokrumlovští Patres tak neměli

²⁹⁷ Smrt manželky posledního Rožmberka neunikla samozřejmě ani Václavu Březanovi: „*Junii dne 22., to jest v pátek po Božím těle, v šest hodin ráno na půl orloje Pán Bůh všemohoucí ráčil z tohoto světa prostředkem smrti povolati vysoce urozenú paní, paní Kateřinu Rožmberskú, rozenú z Ludanic, na zámku Českém Krumlově. Ležela nemocná mnoho neděl. Od správci svého duchovního bratra Matěje Cyrusa svátost Večeře Kristovy přijímala, se všemi se smířivši, v pravé víře s tímto světem se rozdělila.*“ Viz J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 555-556. Srovnej s *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 46-47.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 557. Události vedoucí k tomuto sporu jsou popsány také v V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA, a kol., *Dvory velmožů s erbem růže*, s. 210-211.

²⁹⁹ O prodeji panství královské komoře více tamtéž, s. 21 nebo A. KUBÍKOVÁ, *K prodeji českokrumlovského panství Rudolfovi II.*, JSH 48, 1979, s. 308-316.

³⁰⁰ Podrobněji J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 559.

³⁰¹ Zápisy o roku 1602 se nachází na stranách 50-55 jezuitské kroniky. *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 51-55.

dostatek prostředků na vedení této třídy. Teprve po této pro jezuitu velmi důležité události zapsal kronikář počet obyvatel koleje. Tohoto roku žili v koleji čtyři kněží, čtyři magistři a čtyři koadjutoři.

Podle vyprávění jezuitského kronikáře rozčílilo přemístění rétoriky do Nových Hradů Petra Voka natolik, že se rozhodl koleji pomstít. Zatímco byli všichni studenti na bohoslužbě, nechal unést násilným a podezřelým způsobem kuchařku jezuitského semináře a převést ji do Třeboně. Tam poté nebohou kuchařku mučili, aby přiznala, že domlouvala studentům bursy nějaké podezřelé obchody s jednou českokrumlovskou vdovou. Statečná žena však nic neprozradila. Nakonec poručil Petr Vok kuchařku pustit a odvézt zpět do Českého Krumlova. Protože se však neustále strachovala o svůj život, dovolili ji Patres odejít ze služby.³⁰²

Třetího dubna opustil Petr Vok Český Krumlov. „*A tak z Krumlova pěkně, jako by zase přijeti měl, jakž říkají se vykradl.*“³⁰³ Zakrátko ho následovalo na sto vozů plných nej-různějšího nábytku a svršků. Do města se naposledy vrátil dvanáctého května, aby dohlédl na postoupení celého panství královské komoře zastoupené prezidentem komory panem Štefanem Jiřím ze Šternberka a císařským prokurátorem panem Jakubem z Menštejna. Osudy posledního rožmberského vladaře a českokrumlovské jezuitské koleje se tak navždy rozešly.

³⁰² Srovnej *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 51-52 a R. SCHMIDTMAYER, *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, s. 237.

³⁰³ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků*, II, s. 562.

VI. Spory koleje s městem nebo jeho obyvateli

Zatímco v předešlé kapitole jsme se věnovali vnitřním záležitostem koleje, popř. jejím sporům s vladařem českokrumlovského panství, tak jak je zachytil jezuitský kronikář, nyní přejdeme k vztahům koleje s městem a jeho obyvateli. Díky tomu, že jezuité dostali od Viléma z Rožmberka právo kolatury nad českokrumlovskou farností, stali se vrchností mnoha lidí, se kterými pak vedli často rozepře. Mezi ty nejčastější patřily hádky o platy, peníze či odúmrť. Poddaní jezuitské koleje ale také často odmítali Otcům odevzdávat roboty či dávky. Vzájemné spory se nakonec dostaly před městský soud, který si však leckdy nevěděl rady, a proto se jak jezuité, tak jejich odpůrci odvolávali až k apelačnímu soudu v Praze. Dále se obě strany snažily získat podporu vlivných osob, jako byl pražský arcibiskup, českokrumlovský vladař, prezident královské komory, atd. A tak rozesílali obhájci i obžalovaní spoustu dopisů do Vídně, Prahy, Českých Budějovic či na sídla daných osob. Právě díky této korespondenci spolu se záznamy městských soudů, které se nám dochovaly až do dnešní doby, můžeme zrekonstruovat alespoň část sporů, ve kterých hrála určitou roli i jezuitská kolej, ať už na straně žalobce či obhájce.

6.1 Spor jezuitů s Martinem Weisem

V prvním desetiletí sedmnáctého století rozvířil poklid v jezuitské koleji velký spor o důchody a platy chrámu svatého Víta. Představme si nejdříve jeho účastníky. Na straně žalobců stála celá jezuitská kolej jako kolátor chrámu. Vedením sporu pověřil rektor³⁰⁴ koleje plnomocníky,³⁰⁵ jejichž úkolem bylo zajistit všechny potřebné důkazy v dané při a hájit práva koleje u soudu. K žalobě se připojilo město Český Krumlov zastoupené městskou radou a purkmistrem. Na straně obžalovaného stál Martin Weis se svou ženou Anežkou, dcerou Honzy Bolčeho. Weis pracoval několik let jako důchodní písař děkana chrámu svatého Víta Václava Laryše z Načeslavic a vlastnil spolu se svou ženou dům č. 19 ležící přímo na náměstí. Tento dům koupil roku 1606 od rožmberského úředníka Martina Grejnar z Veveří za 1 000 kop grošů míšeňských.³⁰⁶ Po smrti Václava Laryše byl obžalován ze zpronevěry farních důchodů (odúmrťe, sirotčí a pokutní peníze, stálé platy, důchody z hospodářství...) vybraných za posledních deset let. Podle různých svědectví měl spolu se svou ženou dále odnést z fary nádoby, šatstvo, knihy a jiné věci. Žalobci proto svojí obžalobu rozdělili do tří částí, které se řešily ve třech na sebe navazujících sporech vedených od roku 1615 až do roku 1616. Posledním, i když nepřítomným, účastníkem celého sporu byl sám nebožtík Václav Laryš z Načeslavic. Do roku 1604 působil Laryš jako děkan v Českých Budějovicích. Poté získal místo arciděkana českokrumlovského chrámu svatého Víta. Krátké zmínky o něm zanechal topograf Českého Krumlova Urban z Urbanstadtu, který píše, že Laryš ostře protestoval proti dosazení evangelického kazatele do města. Na druhou stranu podle Zikmunda Wintera kritizoval Laryš i práci jezuitské koleje. Mimo kazatelskou a pastorační činnost psal Laryš pod anogramem Valerius Naulressch kratší prozaická a poetická díla. Do dnešní doby se dochovala jeho oslavná a polemická próza z let 1606-12.³⁰⁷ Plnomocníky jezuitské koleje však nezajímala tolik jeho spisovatelská činnost jako jeho podíl na zpronevěře farních důchodů, ke které docházelo zřejmě už za jeho života.

³⁰⁴ V této době byl rektorem koleje Jakub Colens (psán též Kolens). Colens se narodil roku 1566 v Plzni a zemřel 1. srpna 1623 v Praze. Rektorem českokrumlovské koleje byl v letech 1614 až 1620. Viz A. FECHTNEROVÁ, *Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773*, s. 74-75.

³⁰⁵ Byli to Jiřík Nygrin, Florian Ronner, Matyáš Rudner, Šimon Fuch, Florian Felicides a Matyáš Hölderle ze Šottneru. Dle SOkA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 425.

³⁰⁶ Podrobněji Anna KUBÍKOVÁ, *Historická topografie Českého Krumlova*, JSH 72, 2003, s. 117.

³⁰⁷ Najdi Josef HEJNIC, *Václav Laryš*, Strahovská knihovna IX, 1974, s. 93-97.

Jak celý spor začal, se dozvídáme ze stížnosti Martina Weise, kterou zaslal 4. července roku 1615 pražskému arcibiskupovi Janu Loheliovi. Po smrti Václava Laryše³⁰⁸ se do kostela dostavili kolátoři chrámu, aby sepsali jeho pozůstalost. Podle práva jim měla připadnout třetina majetku zesnulého děkana. Kolátoři proto sepsali veškerý kostelní majetek a převzali od duchovního písaře Martina Weise klíče od chrámu. Po inventuře převedli vše do koleje a teprve tehdy zjistili, že určitá suma peněz chybí. Za kostelní účty zodpovídal po smrti děkana už jen Martin Weis, kterého jezuité nechali vsadit do vězení, dokud se nesrovnalosti v účtech nevysvětlí.

Weis si ale nenechal takovou potupu líbit a začal ve vězení psát stížnosti na kolej. O pomoc se obrátil nejdříve na pražského arcibiskupa, poté i na samotného českého krále Matyáše.³⁰⁹ Z Vídně přišla pouze odpověď nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic,³¹⁰ který přeposlal stížnost zpět krumlovské městské radě s dovětkem, že císař nemá čas zabývat se takovými malichernými spory. Za Martina Weise se tak přimluvil pouze arcibiskup Jan Lohelius,³¹¹ který nařídil rektorovi koleje Weise za určitou záruku propustit, celou věc znovu prošetřit a nový spis mu zaslat. Zatímco byl Weis ještě ve vězení, nařídili radní a purkmistr prohlídku jeho domu. Určení úředníci přehlédli všechny věci i listy, které Weis vlastnil, přesto však nenašli žádné doklady o zpronevěře ani žádné hotové peníze. Zpronevěřenou částku určili tedy podle záznamů v kostelních rejstřících, a to na úctyhodnou sumu 10 904 kop 59 grošů a 2 denáry míšeňských, která představovala farní důchody za posledních deset let. Martin Weis byl nakonec na přímmluvu arcibiskupa z vězení propuštěn. Za svou svobodu se zaručil statkem a hospodářstvím. Dále se musel zavázat, že neopustí město, dokud nebude celý spor vyřešen.

Spor se tak pomalu rozběhl. Osmého června vyzvali kolátoři Weise, aby přinesl na radnici vše, co dostal od Laryše ještě za jeho života.³¹² Martin Weis se nových obvinění zalekl a začal hledat svědky na svou obhajobu. Koncem července poté napsal úředníkům a prezidentovi apelačního soudu, aby mu přidělili řádného písaře, který by zapsal výpovědi

³⁰⁸ Podle Urbana z Urbanstadtu zemřel Laryš 5. února 1615. Viz jeho dílo *Geschichte und Beschreibung der befreiten Berg- und Schutzstadt Krummaw* (strana 397) uložené v SOkA Český Krumlov.

³⁰⁹ Ve svém dopise adresovaném císaři Matyášovi si Weis stěžuje i na jednání městské rady. Tvrdí, že radní uspořádali pozůstalost bez jeho přítomnosti a nyní po něm žádají vše, co sami nenašli. Přestože jim Weis řekl, vše co věděl, vsadili ho do vězení. Prosí tedy o císařovu přímmluvu. Na svou obhajobu uvádí, že je usedlý a své sousedské povinnosti plnil vždy dobře. Jeho list dochovaný v SOkA Český Krumlov je bohužel bez datace, jde zřejmě jen o koncept dopisu. Viz SOkA Český Krumlov, AM Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 425.

³¹⁰ Viz list Zdeňka z Lobkovic konšelům a městské radě Českého Krumlova datovaný v neděli Iudica 1615. – Tamtéž.

³¹¹ Dle psaní pražského arcibiskupa Jana rektorovi koleje Jakubu Colensovi zasláného ve středu po nerozdílné svaté Trojici 1615. Tamtéž.

³¹² Weis donesl dva kožichy a hrách.

jeho svědků. Dále vydal prohlášení, v němž přísahal, že nic nevzal. Jeho přísaha však kolátorům nestačila. Již 8. října poslali Weisovi půhonní ceduli na sbírky vybrané od poddaných farářství kostela svatého Víta a vyzvali ho, aby se 2. listopadu v 8 hodin polovičního orloje dostavil na radnici před purkmistra a pány a zaplatil pokutu 50 kop grošů českých.

V prosinci již měli kolátoři všechny důležité informace shromážděné, a tak soud mohl být zahájen. V první při obžalovali Martina Weise pouze ze zpronevěry farních důchodů. Přelíčení začalo v pátek 4. prosince roku 1615. Pře se už nezúčastnili Patres ani rektor koleje osobně, své pravomoci převedli na plnomocníky. Soud začal čtenou žalobou proti Martinu Weisovi, ve které plnomocníci uvedli, že spor mohl být již dávno vyřešen, kdyby Weis peníze vrátil a složil pokutu. To ale neučinil, a tak koleji nezbylo nic jiného než se pustit do tohoto dlouhého a náročného sporu.

U soudu se Weis nenechal nikým zastupovat a hájil se sám. První dny se ve své obhajobě zaměřil na důkazy, ve kterých chtěl dokázat, že nikdy nebyl písařem fary a nikdy sám nebral ani nespravoval farní peníze. Navíc byl Laryšovi vždy dobrým služebníkem, což měli dosvědčit jeho svědci³¹³ a skutečnost, že sám Laryš mu přispěl na hospodářství a i jinak se k němu vždy dobře choval a mezi lidmi ho chválil. Jako hlavní důkaz své neviny tvrdil pak Martin Weis, že ho sám confessamus Jáchym Dorn ještě před smrtí Laryše ústně „propustil a prázdna učinil“.³¹⁴ Dorn měl také slíbit, že se postará o vyrovnání peněz, jestliže by se později objevily nějaké nesrovnalosti. Vyčtení Weise ze služby dosvědčil i primas města. Podle jeho svědectví, to ale byl sám Laryš, kdo slíbil doplatit případný rozdíl na sirotčích penězích. Šlo o 372 kop grošů. Obdobné svědectví týkající se sirotčích peněz podal i Jakub Nygrin a Adam Klášterský.

Proti Weisovi vystoupili svědci obžaloby,³¹⁵ kteří dosvědčili, že byl písařem kostela a přijímal od nich peníze a šaty. Navíc si z každé kopy nechával dva tuplované dukáty. Díky jeho hospodaření tak chyběly peníze na platy kostelních oficiálů a farní čeledi.³¹⁶ Oficiálové nedostávali ani přebytky z hospodářství,³¹⁷ na které měli nárok, protože Weis je

³¹³ Jako svědci Martina Weise vystoupili Jan Beyšovec, který dosvědčil, že se si mu Laryš stěžoval na velké daně a sám řekl, že bez Martina Weise by nevěděl kam dřív. Obdobně chválil Weise i Jan Chval Kunáš, podle kterého Weis Laryšovi velmi pomáhal.

³¹⁴ Ze zápisu městského soudu s Martinem Weisem. Tamtéž.

³¹⁵ Svědci obžaloby nejsou uvedeni jmenovitě, jsou označeni pouze jako lidé robotní.

³¹⁶ Podle výpovědi svědků si mohli oficiálové koupit denně jen chléb za jeden bílý peníz, polévku vařili z vody a dělili se o jedno vejce, jen aby Weis získal více peněz.

³¹⁷ Podle inventáře vydaného Hynkem Grosseem patřily do farního hospodářství dva větší koně, dva menší koně, vůz s nebesy, dva vozy potažené kůží, malý kotčí vůz, žebříňák, pluh, dlouhý řetěz, dvě závěrky, železná chmelová tyč, dvě rozpory, železná lopata, dvě rohatiny, velká pila, čtyři přední a zadní váhy, dvě dřevěné brány, železné hrábě a klín, čtyři krávy, tele, tři velká a jedna malá svině, dvě roční prasata, sedm malých prasat, dvacet šest slepic, kohout, kapoun, čtyři stará jezdecká sedla, jedenáct dlát a jedna pila. Do hos-

protiprávně prodával. Jako další důkaz, že Weis zastával místo písaře chrámu, přijal soud závěť samotného Laryše, v níž arciděkan Weise nazývá důchodním písařem. Plnomocníci nechali také porovnat Weisův rukopis s písmem v kostelních rejstřících. Protože se oba rukopisy plně shodovaly, roztříštili tak hlavní důkaz Weisovy obhajoby.

Přestože Weis věděl, že vše do poslední knížečky po kaplanech a farářích dědí kolátoři chrámu, využil laskavosti Laryše a již za jeho života shromažďoval a měnil dukáty, toлары a groše. Z takto získané sumy daroval poté dvanáct uherských zlatých knězi Janu Sixtovi z hlavního pražského kostela, což Sixt u soudu dosvědčil. Dále podle svědectví Nygrina vybral Laryš společně s Weisem od lidí šest tisíc kop kontribucí, které však nebyly ve skutečnosti nikdy vypsány. Po vyslechnutí strany odporní i původní odložil městský soud spor na 8. leden roku 1616.

V den odročení se sešla městská rada a purkmistr města Český Krumlov, aby vyslechli znovu obě strany a přijali jejich svědectví a důkazy. Po zvážení všech skutečností rozhodli, že Martin Weis byl písařem a služebníkem Václava Laryše a společně s ním vybral od lidí podle odúmrtních, sirotčích knih a počtů register 3 967 kop 27 grošů a 3 denáry a podle register urbovních (včetně stálých a úročních platů) 4 955 kop 26 grošů a 2 denáry. Dále podle svědků přijímal Weis daně, úroky a sbírky, řídil a spravoval šacunky a společně s děkanem vyloudil z lidí na pokutách 2 368 kop a 15 grošů. Mimoto prodal dvěma měšťanům ječmen za 342 kop, Jakubu Nygrinovi odvezl ryby za 226 kop, Janu Sixtovi daroval 12 uherských zlatých a od poddaných vybral 6 000 kop na kontribucích. Celkem si tedy přivlastnil 11 291 kop 8 grošů a 6 denárů. Soud nemohl bohužel určit, kdo a kolik peněz přesně bral. Tedy zda byl hlavním viníkem již zesnulý arciděkan Laryš nebo důchodní písař Martin Weis.

Na ochranu Martina Weise přijal soud dvě kvitance psané Laryšem, v nichž Weise osvobozoval z příjmů z let 1604-12. Laryš potvrdil svou kvitanci také v psaní Janu Sixtovi, kterému se dále svěřil, že po žádném velkém bohatství již netouží, protože na další čtyři léta je zabezpečen. Soud z tohoto svědectví vyvodil, že Laryš s Weisem vybrali dostatečně velkou sumu peněz, ze které mohli žít i několik let a která se s největší pravděpodobností ještě do smrti Laryše zvětšila. Peníze děkan vynakládal na svůj skvostný život a ne na zvelebení chrámu či fary, jak bylo jeho povinností. Bohužel kvitance obhajující Martina Weise

podářství fary spadaly navíc výnosy a důchody ze dvora Drahoslavice. Viz H. GROSS, *Dva inventáře záduší svatého Víta v Českém Krumlově z konce 16. století*, s. 48-53. Hospodářskému zázemí kostela svatého Víta se věnovala také Vlasta MAŘÍKOVÁ, *Hospodářské zázemí českokrumlovského kostela svatého Víta v předbělohorské době*, OH 3, 1993, s. 319-328 nebo A. KUBÍKOVÁ, *Nadání k záduší farnímu ve městě Krumlově všecka – Březanův soupis listin českokrumlovského kostela svatého Víta*, AT 2001, s. 48-65.

se týkaly jen sirotčích peněz, tj. částky 373 kop grošů. Podle rozsudku soudu byl Weis uznán vinen ze zpronevěry všech zbylých peněz.³¹⁸

Proti rozsudku se Weis hned odvolal k apelačnímu soudu na Pražském hradě. Úředníci apelačního soudu však už jednu zprávu o právě proběhlém sporu dostali. A to přímo od kolátorů, kteří se obávali, že se Martin Weis pokusí utéct z města. Zaslali proto neprodleně po skončení soudu list, v němž tvrdili, že Weis prodává a stěhuje své věci z města, a že by bylo jistější vsadit ho do vězení. Přestože tato zpráva byla mylná, alespoň podle Weise,³¹⁹ prezident apelačního soudu rozhodl, aby byl Weis zajat a propuštěn až po složení 11 tisíc kop grošů, které dlužil.³²⁰

Jak prezident apelačního soudu rozhodl, tak se také stalo. Weis byl zatčen a vsazen do šatlavy, odkud mohl odejít jen, když zaplatí danou sumu. Částka, kterou musel Weis vrátit, ale byla veliká. Přestože podle jeho vlastních slov „*stateček jeho suma moc převyšuje*“, domluvil se nakonec s pány, že jim svůj statek postoupí výměnou za propuštění z vězení. Radní proto nařídili exekuci jeho majetku. Weis ale najednou svůj názor změnil a obrátil se s prosbou na rektora jezuitské koleje Jakuba Colense. V dopise mu zaslaném prosí za sebe i svou manželku Anežku, aby jezuité exekuci nepřipustili a nechali jim jejich malou živnůstku. Pokud by o ni totiž přišli, museli by odejít s prázdnýma rukama jako sirotci a žít v bídě a nouzi. Na oplátku slíbil Weis rektorovi, že „*po cias ziwota sweho nepominem se wassi mti y wssy Collegi toho odsluhowati a na modlildbach swich za wssechny dobrodynce swe pana Boha prosyti.*“³²¹ Exekuce byla na zásah rektora pouze odložena a to do ukončení dalších dvou sporů vedených s Martinem Weisem a jeho manželkou.

Začátkem března se ohledně Weise objevila nová informace. Jakýsi Henrych Ausspach vypověděl před rektorem koleje Jakubem Colensem, že Weis nepochází z manželského lože. Rektor tuto novou zprávu okamžitě oznámil úředníkům apelačního soudu a nařídil prověřit její pravdivost.³²² Postupně se ukázalo, že si to Ausspach pouze vymyslel, aby byla pře znovu otevřena. Nakonec zůstal Weis ve vězení do té doby, než soud rozhodne o jeho vině či nevině i v druhém a třetím sporu.

³¹⁸ „...z té wssí sumy, z níž obwinien jt, a co nadto weysse prokázáno; podle práwa miest...práv byl; powin-nen býti se uznává.“ Konec zápisu z prvního soudu s Martinem Weisem. SOKA Český Krumlov, AM Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 425.

³¹⁹ Začátkem února zaslal Weis další stížnost českokrumlovské městské radě, v níž uvádí, že je na základě mylné zprávy ve vězení již tři týdny, a prosí, aby byl co nejdříve propuštěn.

³²⁰ List prezidenta apelačního soudu radním města Český Krumlov ze čtvrtka svatého Šťastného (14. 1.) 1616. Stejně informace udal Martin Weis ve své žádosti o propuštění zaslané císaři Matyášovi. Bohužel se dochoval pouze opis jeho listu bez přesné date. Tamtéž.

³²¹ Koncept listu Martina Weise Jakubu Colensovi. Obdobně žádal Weis o odložení či zrušení exekuce svého statku radu a konšele Českého Krumlova. Tamtéž.

³²² List je datován po neděli postní Reminiscere (1. 3.) 1616. Tamtéž.

Druhá pře začala 21. března roku 1616, kdy se obě strany opět dostavily k městskému soudu. Strana odporní i původní se od první pře nezměnila, přesto ale šlo o nový spor. Tentokrát obvinili plnomocníci³²³ Weise z krádeže různých věcí patřících do inventáře fary.³²⁴ Podle svědectví řeznického tovaryše Klementa Valenty odnášel Weis věci z fary už v době nemoci Václava Laryše. Po jeho uzdravení však musel vše vrátit³²⁵ nebo zaplatit, což ho velice rozhněvalo. Další svědci vypověděli,³²⁶ že Weis dostal od Laryše pytlíček s toлары, půltolary, groši i dukáty, ze kterého měl vyplácet Laryšovy pohledávky. Weis však nic nezaplatil. Po smrti Laryše si poté odnesl do svého domu kněžův měšec spolu se zlatým sekretem, prý aby se dané věci neztratily.³²⁷ Weise však nezajímaly jen peníze. Plnomocníci ho obžalovali i z krádeže šesti cínových mís, dvanácti cínových talířů, několika kusů ložních šatů, dvou kožichů,³²⁸ tří šál, ubrusu slezského dřla, dvanácti servitů, ručníku, německé postily, dvaceti tří starých i mladých ovcí, dvaceti strychů hrachu, pětseti osmnácti žejdlíků másla, kordolanské kůže a čtyř loktů karmazínu.³²⁹

Weis se hájil i v této při sám. Stejně jako u prvního soudu i nyní požadoval po jezuitské koleji i po městské obci důkaz, že jsou právoplatnými kolátory fary a že plnomocníci jsou jejich jmenovanými zástupci. Dále zpochybnil svědky původní strany Kašpara Sedláře, Viléma Šlechtu, Ondřeje Waltra, Lynharta Zvoníka, Jakuba Nygrina, Jana Destilátora a Adama Klášterského. Podle něj byli tito muži již předem zaujatí, protože patřili mezi společníky zdejší obce. Další svědci³³⁰ pak podle Weise mluvili o věcech, které se daného sporu vůbec netýkaly. Ohledně svědectví Kašpara Sedláře o kordolanské kůži Weis přiznal, že kůži ke Kašparovi ještě za života Laryše odnesl, ale zase si ji vyzvedl a odevzdal poctivě Laryšovi. Kožichy, šály, mísy a talíře pak Weis se svou ženou dostal od Laryše už

³²³ K tomuto sporu se dochovala listina o konfirmaci plnomocníků z 29. dubna roku 1616.

³²⁴ Inventář fary z tohoto roku se bohužel nedochoval. Nejblíže dochované inventáře jsou z roku 1569 a 1632. Tamtéž.

³²⁵ Svědectví Viléma Šlechtu a Adama Klášterského.

³²⁶ Podle svědectví kněze Halla, kněze Thomasse a Lynharta Zvoníka před nimi Laryš několikrát vysypal pytlík tolarů a dukátů. Nevěděli však jistě, zda si Weis pytlíček odnesl. Navíc všichni svědci se velmi podivili, proč se kolátoři zajímají o malý pytlík, do kterého se moc nevejde. – „*jt. podiwieni, zie pp.půwodowe z pytlíku tolarů a malo dukatů tak weliků a nesczislnou summu na zlatie a strzibrze sobie wswym domnieni působí, jesso jeden kazdy dobrze otom wy, zie do 1 pytlíku kteryby jedna osoba unesti mohla na tiszce se nesype.*“

³²⁷ Během třetí pře vedené s Anežkou Weisovou se ukázalo, že za tyto peníze koupila Anežka zahradu od Kryštofa Luznera.

³²⁸ Jeden kožich byl z fialového sukna podšitý liškami, druhý z černého karmazínu podšitý černými králíky.

³²⁹ Během první pře svěřil Weis, že neodnesl z fary nic, co by nebylo jeho. Nešlo tedy jen o nový spor, ale Weisovi hrozilo i obvinění z křivé přísahy ze sporu prvního.

³³⁰ Wolf Holzinger, Urban Teyffle a farní čeládka, tj. Jílek pacholek, děvečky Ewa a Juliana a kuchařka Mariana vypověděli, že lidé nosili věci z fary Weisovi domů před i po smrti děkana. Děvečka Juliana dále dosvědčila, že Weis má doma komži. Weis toto obvinění popřel. Komži prý viděl jen, když přišli mniši na koledu. Navíc podle něj jeden svědek znamená žádný svědek.

před léty, což může dosvědčit i Melichar Meringer, který je u nich viděl. Weis se ohradil i proti krádeži ubrusu a servitů. Svou řeč ukončil prohlášením, že kolátoři proti němu nemají žádné důkazy a jednají tak protiprávně. Weis dále tvrdil, že se plnomocníci nezachovali správně podle městského práva. Neposlali mu totiž řezanou ceduli s novým obviněním, jak bylo jejich povinností, a tudíž neměli žádné právo zahájit nový soud. Celý spor vyvolali jen ze zklamání, že po Laryšovi nezdědili žádný velký poklad a snažili se tak zahojit na Weisovi, proti kterému si vymysleli novou při ještě před skončením té předchozí. Navíc proti němu u druhého soudu využívali výpovědi svědků ze soudu prvního. Plnomocníci podle Weise rovněž soudu zatajili částku 700 kop grošů v tolarech a dukátech, kterou po Laryšovi zdědili.

Žalobci se ostře ohradili proti Weisově nařčení z využívání poznatků z první pře v druhé. Podle nich u prvního soudu jasně dokázali, že Weis byl důchodním písařem a zpronevěřil farní peníze. Tuto záležitost tedy považovali už za uzavřenou. K druhé při přistoupili poté, co zjistili, že jistí lidé nosili v den smrti Laryše mezi třetí a sedmou hodinou a poté i celou noc z fary do domu Weise nějaké věci. O smrti arciděkana stejně jako o nesrovnalostech ve farním inventáři se však dozvěděli s jistým zpožděním a neměli tak čas poslat řezanou ceduli.

Kolátoři měli opravdu velké potíže dokázat, co přesně Weis získal před a po smrti kněze Laryše a zda to dostal nebo zcizil. Ve svém váhání byli odkázáni pouze na výpovědi svědků. Kněz Václav Benignus potvrdil, že Weis dostal skutečně darem tři šály, talíře a jakýsi kožich. Nebyl ale už schopen říct, jakou barvu kožich měl, čím byl podšitý či jaký měl stříh. Kněz si už také nevzpomněl, kdy Laryš tyto věci Weisovi daroval. Melichar Meringer vypověděl, že byl sám přítomen, když Laryš dal Weisovi cínové nádobí. Weis předvolal tyto svědky, aby dokázal, že toto vše dostal darem ještě za života Laryše. To by znamenalo, že tyto věci nepatří do odúmrťe a kolejí tedy na ně nemá právo. Ani jedno svědecktví však Weisovi nepomohlo, protože podle městského práva měl Laryš povinnost svou ústní přípověď darů hned potvrdit písemně nebo alespoň později v závěti, což neučinil. Další svědci, rychtář Puchtický a jeho pacholek Jiřík, doznali před soudem, že vezli do domu Martina Weise dvacet strychů hrachu a dva slady ječmene. Nevěděli však, kdo o věci žádal či kdo je nakonec zaplatil. Rychtář Ambrož a šafář Jeroným poté vypověděli, že Weisovi dohnali na statek dvanáct starých a třináct mladých ovcí. Nedokázali ale říct, zda ovce patřily Weisovi či farářům.

Žádné z těchto svědecktví předložené soudu tedy Weise dostatečně neobhájilo. I kdyby Weis skutečně dané věci dostal darem nebo mu je Laryš odkázal v testamentu, stej-

ně se zachoval protiprávně. Po smrti arciděkana měl totiž vyčkat, až mu kolátoři fary jeho dědictví předají, a ne vzít si ho sám bez jejich vědomí. Navíc během celé pře nepředložil jediný přímý důkaz, že věci opravdu nezczizil.

Městský soud si ponechal téměř měsíc na své rozhodnutí. Rozsudek nad Weisem vyhlásil až 20. dubna roku 1616. Soud uznal Weise vinným z krádeže věcí patřících do fary a přikázal mu vše neprodleně vrátit do fary a kostela. Navíc měl Weis zaplatit vysokou pokutu.³³¹ Ohledně zlatých a stříbrných mincí potvrdil soud rozsudek z minulé pře. I v tomto případě se Weis proti rozhodnutí soudu odvolal k apelačnímu soudu.

Hned následující den po začátku druhé pře se sešli na faře Patres a rektor jezuitské koleje, radní a jejich plnomocníci,³³² aby společně podali žalobu na Anežku Weisovou. Stejně jako její muž byla obžalována z krádeže cínového nádobí, kožichu a kordolanské kůže.³³³ Podle dalších svědectví byla Anežka zodpovědná také za ztrátu knih z farní knihovny³³⁴ a bot Václava Laryše. Dále ji plnomocníci obvinili, že se po smrti arciděkana ujala hospodářství fary a vystupovala, jakoby jí celá fara patřila. Do fary často chodila, odemykala zámky a dveře a nabízela svým známým věci spadající do dědictví kolátorů. U soudu vystoupila proti Anežce také farní čeládka. Z jejích slov vyplynulo, že Anežka rozdala mezi farní služebnictvo dva štůčky plátna. Pacholek Jiřík vypověděl, že vzala pro svého muže nějaké pláště, Juliána šafářka a děvečka Markéta, že z fary odnesla předivo a bílené plátno.

Anežku u soudu zastupoval její manžel Martin Weis. Stejně jako při své obhajobě i nyní se snažil dokázat, že věci získali již za života Laryše, popř. že je chtěli pouze schovat, aby se do příchodu kolátoru neztratily. Svědci Ondřej Šartle a Alžběta Nygrinová ale svou výpověď jeho obhajobu doslova rozmetali. Oba vypověděli, že je v noci, kdy arciděkan zemřel, navštívili manželé Weisovi a požádali je, aby jim něco schovali. Část ukradených věcí odnesli Weisovi také do domu Anežčina otce Honzy Bolčeho. Jednalo se o tolary a dukáty uložené v malé truhličce a měšci. Obojí Anežka schovala na půdě za krovky, kde truhličku i měšec našel čeledín Hawel, který se u Honzy Bolčeho staral o holoubata.³³⁵

³³¹ Weis musel zaplatit také plnomocníkům za škody a útraty spojené s vedením druhé pře u soudu. Plnomocníci si své práce cenili na 168 kop grošů. Dle listu plnomocníků zasláného purkmistru a radě Českého Krumlova v pátek po Všech svatých (4. 11.) roku 1616. Tamtéž.

³³² Byli to opět Jiřík Nygrin, Florian Ronner, Matyáš Rudner, Šimon Fuch, Florian Felicides a Matyáš Hóldrle.

³³³ Podle svědectví Wolfa Holzcingera se věci nosily k Weisům domů. Anežce měl pomáhat zejména Urban Teyšl.

³³⁴ Jako svědci vystoupili kněží Gallus Miloutra a Jan Šlechta. Podle jejich svědectví měla Anežka přes jejich napomínání šafovat knihovnu a darovat nějaké knihy a jeden pár bot knězi Václavu Benignusovi.

³³⁵ Tuto skutečnost potvrdil u soudu čeledín Hawel i sám otec Anežky Honza Bolče.

Weisům totiž velmi rychle došlo, že kdyby kolátoři ukradené věci našli u nich doma, těžko by se ubránili jejich obvinění. Proto se snažili ve spěchu a tajně odnést ze svého domu co nejvíc věcí a dát je do opatrování svým blízkým a sousedům. Z jejich jednání té noci tedy vyplynulo, že oba dobře věděli, že jim to nepatří. Weis však i nadále u soudu tvrdil, že s Anežkou nic nevzali. Podle něj k Ondřejovi a Alžbětě přinesli jen své vlastní věci, protože se obávali, že plnomocníci jim při prohlídce neuvěří, že jsou jejich a vezmou jim je.

Samotná Anežka poté doznala, že pět týdnů po smrti Laryše odnesla z fary k sobě domů pár drobností. Svědění však vysvětlila tím, že po kraji kolovaly různé zvěsti, že jim kolátoři chtějí zapečetit stateček. Výpověď rozhořčeně zakončila, že odnesené věci jí patřily a se svým majetkem si přeci může dělat, co chce. Anežka nevyvrátila ve své výpovědi ani svědectví kněží o rozdávání knih z farní knihovny. Obhajovala se však, že co ona pouze navrhovala, kněží sami činili. Anežka také potvrdila, že si z fary odnesla karmazínový kožich, avšak podle jejích slov jí ho Laryš daroval ještě před smrtí a měla tedy na něj právo. O krádeži cínového nádobí se Anežka odmítla bavit, protože tento čin se řešil už v rozepři s jejím mužem.

U soudu vystoupili také tito českokrumlovští měšťané: Jáchym Dorn, Jan Destilator a Václav Benignus. Na obhajobu Anežky svědčil zejména Václav Benignus, který se zmínil o jakémsi kšaftu, v němž Laryš odkázal něco Anežce i jemu. Tato závěť se ale nikde nenašla. Dále tvrdil, že to byl on sám, kdo z fary odnesl kožich a předal ho Anežce Weisové. Ale protože se Anežka sama přiznala, že kožich odnesla, plnomocníci označili jeho svědectví za nedůvěryhodné. Domnívali se, že Benignus se chtěl svou výpovědí odvděčit Anežce za knihy, které mu darovala. Za neprůkazné označil soud i svědectví Jana Destilatora, který vypověděl, že byl delší dobu s Anežkou v pokoji na faře a může tedy dosvědčit, že se z něj nic neztratilo. Nepamatoval si ale, jak dlouho tam setrval. Anežce nakonec nepomohlo ani svědectví Jáchyma Dorna, který u soudu popsal, jak pro ni plnomocníci před třemi nebo čtyřmi dny poslali. Zda jí chtěli něco odkázat či darovat, ale nevěděl. Nemohl ani potvrdit, že by plnomocníci pověřili Anežku správou hospodářství.

Soudci si ponechali měsíc na zvážení všech výpovědí a obě strany pozvali 20. dubna k vyhlášení rozsudku. Ještě před jeho publikováním vystoupil Martin Weis a zřekl se zastupování své ženy.³³⁶ Od této chvíle zodpovídala tedy Anežka sama za sebe. Soud uznal důkazy obžaloby a rozhodl, že Anežka je vinná z krádeže ložních šatů, kožichu, předuva,

³³⁶ „Martin Weis przed publikowaniem tego weypowiedi ohlasyl se wplnosti raddy aczkolyw jt, az posawad za plnomocnika od Anežky manzielky swe k teto 3 przy wystawen byl, pondz se pak wtoz przy cti a hrdla dotykati chce; zie takowe plnomocenstwi z sebe sklada;“ Strana 63 zápisu ze soudu s Anežkou Weisovou. Viz SOKA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 425.

knih z farní knihovny a cínového nádobí. Přesto soud Anežce uložil pouze pokutu a přikázal jí, aby všechny ukradené věci vrátila přesně na místo, kde je vzala. Mírný trest odůvodnil soud takto: „*Jsoucz wssak ona ziena mdleho a krzehkeho przirozeni; to se ji, ne tak za mocz, jako za wssetecznost a nerozum ziensky, v prawa poklada...*“³³⁷

Jak již bylo zmíněno, setrval Martin Weis přes veškeré protesty a žádosti o milost i po celý druhý a třetí soud v šatlavě. Podle stížnosti jeho manželky zaslané císaři Matyášovi,³³⁸ nejenom že jejího manžela zatkli, ale také mu ve vězení spoutali řetězy nohy a ruce. Protože Weis byl uvězněn, aby nemohl utéct z města, a ne za trest, žádala Anežka jeho propuštění. Weis se však z vězení domů ještě dlouho nevrátil.

Mezitím došlo totiž k exekuci jejich majetku. Plnomocníci sestavili již dříve inventář statku, který měl nyní Weis schválit. Z tohoto inventáře se dozvídáme, že Weisovi vlastnili dům a statek se stodolou, haltýřem a zahrádkou, který koupili od Grejnara. Z kupní částky 1 000 kop grošů složili do začátku soudu již 880 kop a Weis sám opravil statek za dalších 200 kop grošů. Později Weisovi přikoupili ještě dvě zahrádky za 100 kop grošů. Jak se ukázalo u soudu, prostředky na koupi jedné z nich získala Anežka z peněz, které patřily Václavu Laryšovi. Celý statek ocenil Martin Weis na 1 200 kop grošů. Na hotových penězích Weisovi téměř nic nevlastnili. Weis ale inventář doplnil o seznam svých dlužníků a věřitelů. Mezi jeho dlužníky patřili přídolští a pohorští sedláci, kterým Weis prodal obilí za 40 kop grošů. Weis sám poté musel do svatého Jiří zaplatit poslední splátku za dům,³³⁹ tj. 120 kop grošů, a vrátit půjčku 50 kop grošů Adamovi Plukovi ze Stupného a Matyáši Šmídovi³⁴⁰ půlesnímu písaři českokrumlovského panství. Poslední jeho dluhy činilo 8 kop grošů 3 denáry Antoniovi Vlachovi za rozličné věci a 10 kop 53 grošů 2 denáry Šimonovi Štroblovi za pití.

Přestože Martin Weis s obsahem inventáře souhlasil, měl určité výhrady k několika jeho bodům. Předně statek i dům patřily stejným dílem jemu i jeho manželce, ale exekuce se měla vztahovat jen na jeho majetek. Zdráhal se rovněž převést celý statek na plnomocníky, jak po něm žádali. Nedovedl si dobře představit, jak by celá záležitost proběhla. Jeho

³³⁷ Strana 64 soudního spisu s Anežkou Weisovou a jejím mužem. Tamtéž.

³³⁸ I tento list se dochoval pouze v konceptu, tedy bez datace. Přibližnou dataci můžeme určit podle listu císaře Matyáše konšelům a purkmistru Českého Krumlova ze soboty po svatém Vavřinci (13. 8.) 1616, v němž se císař odkazuje na list zaslaný mu Anežkou Weisovou. Anežka tak list musela zaslat přibližně v červenci až srpnu roku 1616. Tamtéž.

³³⁹ V SOKA Český Krumlov se dochoval dopis Martina Juryny z Veveří českokrumlovské městské radě, v němž dosvědčuje, že prodal Martinu Weisovi dům. Weis mu však dosud nezaplatil celou kupní částku. Po městské radě chtěl Juryna záruku, že své peníze dostane do svatého Vavřince (10.8.). Dopis nese dataci 30. 5. 1616. Tamtéž.

³⁴⁰ Šmíd před soudem tvrdil, že se mu Weis za půjčku zaručil svým statkem. Anežka Weisová to ale popřela. Dle dopisu Anežky Weisové místodržícím úředníkům Českého Krumlova. Tamtéž.

hlavní starostí bylo, kdo by splnil břemena vázané na statku.³⁴¹ Nejvíce však Weise vystrašilo prohlášení kolátorů, že kdyby neměl dost peněz, následoval by zřejmě tělesný trest.³⁴² Proti rozsudku protestoval proto u rektora jezuitské koleje.³⁴³

Přibližně ve stejnou dobu poslal kněz Mikuláš Klemens do české královské komory stížnost na Martina Weisa, že vzal z fary urbovní a gruntovní registra, nějaké věci a platy za celých třicet let. Prezident komory poté uložil českokrumlovským konšelům, aby znovu navštívili dům Weise a hledali dané věci. Pokud by je nenašli, měli peníze získat z Weisova statku.³⁴⁴

Datum exekuce stanovili plnomocníci na pátek po Všech svatých (4. 11.) roku 1616. Jejich úkolem bylo nejenom zajistit veškerý majetek Weisů, ale také dohlédnout na to, aby Anežka i Martin vrátili vše, co jim nepatřilo. Shrňme si naposledy, co všechno se podařilo manželům Weisovým z fary odnést nebo odvézt: 1) z věcí movitých - ložní povlečené merhovanými cíchami, tucet talířů koupených od Matyáše Smolíka, ubrus slezského díla, dvanáct servitů, jeden ručník, dvacet strychů hrachu, dva slady ječmene, pět set osmáct žejdlíků másla, dvacet tři ovcí, čtyři lokty karmazínu, kordolanskou kůži a jedno zemské zřízení;

2) ze zlata a stříbra – 200 kop míšeňských z prodeje ovoce roku 1614; 44 kop českých a bílých grošů za ovce prodané řezníkovi Klímovi Valentinovi 8. února roku 1615; 192 kop grošů za 128 strychů ječmene prodaného ještě nebožtíkem Laryšem Ondrášovi Hermanovi z Českých Budějovic roku 1614; 200 tolarů širokých, které Anežka schovala u svého otce; 80 širokých tolarů a 162 dukátů, které našel schované za krovky Hawel, čeledín Anežčina otce; měšec s penězi a zlatým sekretem a další stříbrné věci, které se našli v domě Martina Weise.

Anežka Weisová s exekucí nesouhlasila. Brzy po jejím provedení proto napsala stížnost místodržícím Českého Krumlova, v níž uvedla, že statek patří i jí a nejen jejímu

³⁴¹ Tuto otázku položil Martin Weis městské radě písemně. Dopis lze přibližně datovat podle Weisova údaje, že minulou středu dostal skrze rychtáře Ondřeje Woltara zprávu, že kolátoři přistoupí v nejbližší době k pošacování jeho statku. Muselo to tedy být jistě po konci soudu, ale ještě před jeho exekucí majetku, tj. v srpnu až listopadu roku 1616.

³⁴² „*Naposledy newim jak pany principales tim ucziniti raczy, zie sou toho doloziti raczily, kdybich gich nemohl peniezy hotowimy spokogiti, tehdy zie pry ziwotem swym coby se nedostawalo platiti musy, toby byla sspatna milost, ktery sem se ginaczegi od panuw principaluw tiessyl. Awssak gessie nadziegi ku panum principalum mam zie jakozto krzestianske pany toho ziadati nebudou abych miel dwiema metlama trestan byti.*“ Z konceptu listu Martina Weise zaslaného plnomocníkům a městské radě ČK. Tamtéž.

³⁴³ List Martina Weise rektorovi jezuitské koleje Jakubovi Colensovi, v němž Weis nesouhlasí s výpověďmi první, druhé i třetí pře. Tamtéž.

³⁴⁴ Dopis prezidenta české královské komory byl napsán 20. června 1616 na hradě pražském. To by znamenalo, že Mikuláš Klemens nevěděl nic o soudu s Weisem, což je velmi nepravděpodobné. Může ale také jít o pomalou reakci raněnovověké byrokracie. Tamtéž.

manželovi. Jí samotné žádný dluh neprokázali, a proto neměli nárok na její část statku. Radní jí i přesto chtěli statek zabavit a „*za piet peniez mezi sebou rozprodati*“. V závěru svého listu prosila Anežka úředníky, aby poručili radním, ať jí vydají zpět její statek a všechny věci.³⁴⁵

Svého majetku se ale domáhala marně. Místo, aby dostala vše zpět, pozvali si ji radní 29. září roku 1616 k dalšímu výslechu. Na jejich příkaz se měla dostavit 7. října na radnici v osm hodin polovičního orloje. Nevíme, jestli bylo psaní Anežce pozdě doručeno nebo to byla pouze její výmluva, ale Anežka se na radnici daného dne nedostavila. Radní jí proto určili jako náhradní termín 17. říjen. Ani v tento den se výslech nakonec nekonal. Anežka poslala radním pouze list, v němž udala jako důvod své nepřítomnosti, že je nemocná a nemá čas. Radní poté odkázala na svého muže, kterého zplnomocnila jednat za sebe. Konšelé však i nadále žádali, aby se dostavila na radnici osobně, a to nejpozději do tří neděl. Přes výhrůžný tón poslední výzvy Anežka na radnici nepřišla. Vymluvila se opět na chatrné zdraví, málo času a obavu, že ji zavrou do vězení. A tato obava byla více než oprávněná. Protože Anežka ani Martin dosud nezaplatili pokutu ani nevrátili ukradené věci, podali kolátoři novou stížnost na apelační soud a ten rozhodl, že pokud se Weis bude zdráhat i nadále, mají mu kolátoři odebrat celý statek.³⁴⁶

Teprve začátkem měsíce května roku 1617 ukončil soud najednou všechny tři pře a stanovil pro Martina Weise trest za zpronevěru farních peněz.³⁴⁷ Celkem měl Martin Weis kolátorům vrátit 6 000 kop grošů. Weis ale nebyl schopný zaplatit celou částku najednou. Z listu apelačního soudu³⁴⁸ vyplývá, že Weis měl složit nejprve polovinu sumy, tedy 3 000 kop grošů.³⁴⁹ Ze zbylé poloviny mu soudci odečetli jeho útraty z vězení. Z dochovaných účtů za jídlo a pití se můžeme přesvědčit, že Martin Weis ve vězení příliš nestrádal. Každodenně dostával do vězení pivo (staré i bílé), víno, chléb a „*rozličné další věci*“. Za jídlo dlužil po propuštění Matouši Cempřtovi 45 kop 38 grošů, za pivo Ondřeji Boltarovi 21 kop 2 groše a 2 denáry, panu rychtáři 38 grošů 4 denáry, Hawlovi Ziglerovi 3 kopy grošů a Jiříkovi Dolšovi 4 kopy 30 grošů. Raději než pivem zapíjel Weis jídlo vínem, alespoň podle počtu jeho dodavatelů za víno. Pavel Sak mu dodal víno za 14 kop 56 grošů, Alžběta Herycarová za 11 kop 30 grošů, Kašpar Kameník za 6 kop grošů, Prokeš za 2 kopy 20 gro-

³⁴⁵ Podle konceptu listu Anežky Weisové českokrumlovské městské radě. Tamtéž.

³⁴⁶ Dle listu prezidenta nad apelacemi z 21. února roku 1617. Tamtéž.

³⁴⁷ Městský soud čekal zřejmě na vyjádření apelačního soudu v Praze, kterému předal podklady k dané při. V konceptu dopisu prezidentovi apelačního soudu chtějí konšelé České Krumlova vysvětlení rozsudku nad Martinem Weisem učiněného 29. srpna 1616 v Praze. Ani tento rozsudek nebyl konečný. Soud s manželi Weisovými byl uzavřen až v květnu roku 1617.

³⁴⁸ Datace listu je 9. května roku 1617, kdy byly teprve přesně vyčísleny Weisovy útraty ve vězení.

³⁴⁹ Tamtéž.

šů a 4 denáry a Martin Port za 2 kopy 24 grošů. Účet za chléb, který Weis kupoval u pekaře Kubíčka, se vyšplhal na 1 kopy 30 grošů. Dále využíval Weis v šatlavě služeb posla rychtáře a městského písaře, jimž dohromady za jejich služby zaplatil 18 kop grošů.³⁵⁰

Po odečtení všech těchto věcí se částka, kterou měl Weis kolátorům zaplatit, snížila na 2 430 kop 29 grošů a 5 denárů. Kolátoři na Weise zřejmě naléhali, aby složil 1 000 kop grošů už do šesti neděl po skončení posledních dvou pří. Dalších sto kop grošů po něm požadovali na svatého Havla roku 1617 a na svatého Jiří roku 1618. Takto měl Weis pokračovat každého půl roku až do zaplacení celé částky. Weis však byl v této době ještě stále v šatlavě a neměl tedy možnost složit tak velkou částku. Nemohl se ani na nikoho obrátit s žádostí o půjčku, protože žádný z měšťanů nebyl ochotný riskovat, že Weis ve vězení zůstane a půjčku mu nikdy nesplatí. Weis proto žádal plnomocníky i městskou radu o propuštění z šatlavy. V případě, že by jeho žádosti vyhověli, byl připravený jim slíbit, že statek neprodá ani s ním nic neudělá, dokud nezaplatí první závdavek.

Na svobodu se Weis dostal až na začátku května roku 1617. Několik dní po propuštění navštívil Fridricha Frokšteina z Načeslavic a na Doubravici, aby se s ním poradil, jak získat peníze na zaplacení prvního závdavku 1 000 kop.³⁵¹ Frokštejn mu ale nemohl poradit, protože Weis mu neuměl či nechtěl říct, jak soud vlastně dopadl. Pán z Načeslavic se proto obrátil s žádostí o vysvětlení na radní Českého Krumlova. Jejich odpověď se bohužel nedochovala.

Zároveň se starostmi o zaplacení prvního závdavku začal nanovo i Anežčin boj o zabavené šaty, ložní a další majetek. Ve snaze získat vše zpět, psala Anežka dopisy úředníkům české královské kanceláře³⁵² i samotnému císaři.³⁵³ Obsah těchto listů je stejný. Anežka si stěžuje, že jí plnomocníci zabavili šaty, ložní, šperky, nábytek, různé svršky a peníze na splacení manželova dluhu. Anežka se však necítila povinna platit dluhy svého muže a žádala tedy císaře i úředníky kanceláře, aby plnomocníkům přikázali dané věci vrátit. Z dalšího listu zasláného zemským úředníkům vyplývá, že na příkaz úředníků české kanceláře jí radní část svršků vydali. Anežka se s tím ale nespokojila a naléhala na radní

³⁵⁰ Dle „*Poznamenání dluhuw Outratnych Cogich namnie za cely rok zde vwiezeny namnie jak za gidla, take y piti wule narzizeno wisslo*“ zapsaného samotným Martinem Weisem. Obdobně vypsál Weis svoje dluhy z vězení v listu rektorovi jezuitské koleje. Tamtéž.

³⁵¹ List Fridricha Frokšteina z Načeslavic a na Doubravici radním Českého Krumlova z 15. května 1617. Fridrich Frokštejn byl strýcem zemřelého arciděkana Václava Laryše z Načeslavic. Tamtéž.

³⁵² Dochována je reakce české královské kanceláře ze čtvrtka po svaté Voršile (26. 10.) 1617, v níž nařizuje radním vrátit Anežce věci. V případě, že jim Anežka lhala, mají radní podat zprávu do české kanceláře.

³⁵³ Dopis Anežky Weisové císaři se dochoval jen v konceptu, tedy bez datace. Tamtéž.

dál. Aby nedošlo k mýlce, sestavila i soupis svého majetku.³⁵⁴ Díky němu si můžeme vytvořit obrázek o životní úrovni manželů Weisových. Podle tohoto soupisu zadržovali na radnici ze stříbra 600 kop míšeňských ve zlatých a stříbrných mincích, jedny stříbrné ženské nožnice, kování na ženský pás, jedny stříbrné vidličky, jedno pižmové jablko, ze šatů jeden černý karmazínový kožich podšitý černými králíky, jeden kožíšek, soudek lnu a hrnec medu. Inventář vybavení domu Weisových obsahoval štučky látek, šaty, ložní, zlaté čepce, pentlíky a klenoty, hospodářské věci, nádobí a koření. Z klenotů vlastnila Anežka stříbrný řetízek s přívěskem ve tvaru jablka a černé korále na hrdlo a ruce. Nejdelší však byl seznam jejího oblečení. Anežka si mohla vybírat ze čtyř sukní, sedmi živůtků, tří fěrtochů, šesti kožíšků, dvou kabátků, pěti párů bot, různých čepic, kloboučků, punčochů a pentlíků.

Svůj majetek by snad nikdy Anežka nezískala zpátky nebýt Fridricha Frokšteina z Načeslavic a na Doubravici, který se jí ochotně zastal. Již koncem roku 1617³⁵⁵ napsal Frokštejn list městské radě a purkmistrovi Českého Krumlova, v němž popsal, jak se s Anežkou setkal na cestě z Prahy. Během společné cesty do Českých Budějovic se mu svěřila, že jí kancléř a další „vzácní páni“ dovolili vrátit se ke svému statku. Přesto se ale Anežka návratu domů obávala, neboť jí někteří lidé varovali, že ji radní chtějí uvěznit. Prošla tedy pána z Načeslavic, aby zjistil, zda jí takové nebezpečí opravdu hrozí nebo zda bude moci v klidu převzít své hospodářství. Protože Frokštejn nazývá Anežku ve svém listu sirotkem a rodičkou, je možné, že byla těhotná.³⁵⁶

Frokštejn zasáhl v Anežčin prospěch znovu v neděli po Třech králích (8. 1.) 1618, kdy odeslal městské radě a konšelům další list. V něm vyzval radní k smírnému ukončení sporu o majetek, aby Anežka nemusela jít žebrotou. Ani tentokrát ale neuspěl, jak dokazuje Anežčin dopis radním z poloviny ledna roku 1618.³⁵⁷ V něm se Anežka odkazuje právě na Frokštejnův dopis a upozorňuje radní, že již uběhlo deset dní od zaslání jeho listu a odpověď stále nepřišla. Prosí pak radní, aby ji vrátili alespoň kožíšek karmazínem povlečený a kunami podšitý, štolpelz, jeden pár punčoch a bílé botky, neboť už nastala zima a ona má jen lehké šaty, ve kterých nemůže ani do města.

Městská rada Českého Krumlova se nad Anežkou smílovala až v polovině března, kdy konečně vydala Matyáši ze Sudetu, jejímu plnomocníkovi, do té doby zadržované vě-

³⁵⁴ „Poznamenani vsselyjakoho statku mnie Anezssce Weysove vlastnie nalezejicziho“. Tento inventář poté Anežka zaslala arciděkanovi, zemským úředníkům, soudcům a místodržícím. Tamtéž.

³⁵⁵ List je datován na Doubravicích v pátek po svatě Lucii (19.12) 1617. Tamtéž.

³⁵⁶ Nikde jinde ale Anežka takto pojmenovaná není, takže nelze tuto hypotézu ani potvrdit ani vyvrátit.

³⁵⁷ Dopis poslala Anežka z Českých Budějovic 19. ledna 1618. Tamtéž.

ci. Ani předávání věcí však neproběhlo hladce. Matyáš čekal na plnomocníky celý den až do večera, kdy se konečně dostavili a předali mu Anežčiny šaty. Poté převezl vše se svými tovaryši do domu Anežky a už za tmy vyložil za přítomnosti dvou měšťanů. Druhý den ráno ale zjistil, že mezi oblečením chybí mantlík z černého karmazínu s dvěma prýmký z tlačeného aksamitu podšitý králíky. Napsal tedy ihned plnomocníkům a požádal je, aby znovu prohlédli sklepení, kde byl Anežčin majetek uložen.³⁵⁸ Plnomocníci ale kožíšek nehledali či nenašli, protože Anežka si na ně nakonec stěžovala na zemském soudu. Soudcové a úředníci zemští pak zaslali českokrumlovským radním list,³⁵⁹ ve kterém jim příkazují věci Anežce vrátit nebo podat do kanceláře vysvětlení, proč tak nemohou učinit. Jestli konšelé Českého Krumlova zemské soudce uposlechli, se však už nedozvídáme.

V pramenech se manželé Weisovi objevují až po roce, kdy se dochoval dopis Martina Weise purkmistra Českého Krumlova. Weis mu oznamuje, že minulý čtvrtek mu plnomocníci poslali řezanou ceduli, aby se dostavil na radnici a složil vydání, příjmy, pokutní a odúmrtní registra fary. Pokud by tak neučinil, hrozili mu pokutou 2 000 kop grošů. Plnomocníci rovněž tvrdili, že Weis i nadále zůstává nevyčteným služebníkem fary. Weis jim tedy přes purkmistra vzkázal, že už dříve řekl, že žádná taková lejstra nemá a jejich služebníkem dávno již není. Prosil, ať mu už dají pokoj. Pokud by stále naléhali, bude přemýšlet, jak se účinně bránit. Plnomocníci zřejmě Weisovi „pokoj dali“, protože v dalších pramenech není o něm nebo o jeho manželce ani zmínky.

³⁵⁸ V Českých Budějovicích v pátek po postní neděli 1618. Tamtéž.

³⁵⁹ List nese dataci na hradě pražském v pátek po postní neděli Judica (6. 4.) 1618. Tamtéž.

6.2 Spor s poddanými ze vsi Otmanka

Další spor vznikl mezi poddanými fary, a tedy i jezuitů, Vojtěchem Jonášem a Linhartem Kamarýtem a městskou radou. Jonáš³⁶⁰ i jeho soused Kamarýt vlastnili grunt ve vesnici Otmanka,³⁶¹ kterou již roku 1495 odkázal se všemi platy kostelu svatého Víta, purkmistru i radě Českého Krumlova pán Rytswar.³⁶² Podle jeho fundace byli poddaní této vsi povinni odvádět pravidelné dávky a roboty, které se vydávaly na procesí Božího těla a na pacholátka, která chodila o tomto svátku s korouhvičkami k nemocným. Fundaci pána Rytswara poté potvrdil za sebe i za své potomky Petr z Rožmberka.

Rozeprí rozpoutal Vojtěch Jonáš v roce 1608, kdy podal stížnost na městskou radu Českého Krumlova. Ve své suplikaci si stěžoval na nadměrné roboty vyžadované od něj radními, zejména na pomoc při stavbě nového pivovaru. Navíc se Jonáš nepovažoval za poddaného obce, ale pouze kostela. Protože odmítal nadále plnit svoje povinnosti, nechala ho městská rada uvěznit a nařídila zapečetit jeho statek. Jonáš proto požádal³⁶³ o přímluvu arcibiskupa Karla z Lamberka,³⁶⁴ který nechal prověřit fundaci pána Rytswara a rozhodl, že podle jeho privilegia patří Jonáš skutečně jen ke kostelu. Nadmíru rozčilen napsal poté ostrý dopis³⁶⁵ purkmistrovi a městské radě Českého Krumlova, v němž se podivil, jak si dovolují přivlastnit si kostelní poddané, a nařídil jim propustit Jonáše z vězení, odpečetit mu statek, již dále ho neobtěžovat dalšími platy a nebránit mu v jeho živnosti. Na závěr dopisu připojil arcibiskup výhrůžku, že pokud městská rada neuposlechne jeho příkazu, obrátí se se stížností výše.

V době, kdy byl arcibiskupův dopis do města doručen, byl Jonáš pravděpodobně již na svobodě. Přesto se konšelé zalekli a začali rychle jednat. Už v sobotu o svatém Valentinu sepsali odpověď na list zemských úředníků a soudců, ve které popřeli Jonášovu obžalo-

³⁶⁰ Podle výtahu ze sirotčích a gruntovních knih pro ves Otmanku hospodařil Vojtěch na statku od roku 1571 společně se svou matkou a od roku 1576 samostatně. Jeho otec Matěj zemřel roku 1568 a zanechal po sobě 9 dětí, syny Vojtěcha, Prokeše, Klímu, Marka a Linharta a dcery Mandu, Marianu, Anežku a Apolenu. Do roku 1571 vedla statek Vojtěchova matka sama. Údaje o rodině Kamarýta ve výtahu chybí. Dle SOKA Český Krumlov, AM ČK, Purkmistrovský úřad, kart. 431.

³⁶¹ Samotu patřící k vesnici Kamenný Újezd tvořily již v roce 1495 pouze dva grunty. Podle sbírky úroků z počátku 17. století vlastnil Vojtěch Jonáš ve vsi Otmance 1,5 lánu dědin, z nichž platil na svatého Jiří 41 grošů a na svatého Havla 47 grošů. Jeho soused Linhart Kamarýt obhospodařoval 0,5 lánu dědin. Na svatého Jiří odevzdával 31 grošů a na svatého Havla 54 grošů. Tamtéž.

³⁶² Kancléř pánů z Rožmberka.

³⁶³ „*Ale nejdůstogniegssi knize ponizenie z potreby důlezite oznamugi, ze pan Purgkmistr a pany Miesta Krumlova mne a souseda meho, asy ode čtyrz leth se ugimagi, a za poddaného diediecného sobie prziwlastmiti s platy s robotami chtiegi. Jessto Nebosstik died, otecz muj, y ga nikdy ziadne poddanosti a czlowieczenstwy gme ziadnemu neslybowali, ale jako kostelny poddany a k Bozimu tielu te welebne swatosti nalezegiecy wzdyckny grunthy s lesy, rybniky swobodny gme zůstawali.*“ Z dopisu Vojtěcha Jonáše Karlovi z Lamberka z 27. ledna roku 1609. Tamtéž.

³⁶⁴ Kníže Karel z Lamberka zastával také místo nejvyššího mistra křižovníků s červenou hvězdou.

³⁶⁵ Dopis arcibiskup napsal v Praze ve čtvrtek po Obrácení svatého Pavla (29. 1.) 1609. Tamtéž.

bu. Podle jejich slov ves Otmanku vždy ochraňovali a zádušní platy vydávali na procesí, nemocné a na opravu chrámu. Když peníze nestačily, dokonce sami po domluvě s arciděkanem přispívali na opravy z obecního groše. Ohledně stížnosti Jonáše na nadměrné roboty se ohradili, že šlo pouze ho výjimečnou práci na stavbě nového pivovaru, ze kterého jdou ostatně platy také kostelu. Slíbili, že tato robota se již opakovat nebude, protože pivovar už stojí a další nepotřebují. Co se týče zapečetění Jonášova statku, učinili tak z nutnosti, neboť nevěděli, kde se Jonáš nachází, a nechtěli, aby se v jeho nepřítomnosti něco ztratilo. Až se Jonáš domů vrátí, statek hned odpečetí.³⁶⁶

Aniž by Jonáš počkal na odpověď radních na arcibiskupův list, odjel do Prahy a obrátil se se svou prosbou na královskou kancelář. Ve svém listu se úředníkům svěřil i s obavou, že ho purkmistr a rada chtějí vsadit opět do vězení, a že se tedy bojí návratu domů. Nejvyšší úředníci a soudci zemští ho vzali pod svou ochranu a přikázali městským radním Českého Krumlova, aby mu vrátili statek a nežádali po něm již další roboty.³⁶⁷ Konšelé list zemských úředníků přijali,³⁶⁸ ale nechtěli jejich požadavkům vyhovět. Obávali se totiž, že kdyby Jonáše zprostili roboty, vzbouřili by se i ostatní poddaní a odmítali by také vykonávat své povinnosti. Příjmy z vesnic ale nepokryly žádného roku všechny náklady na kostel, a tak robota zádušních poddaných byla nutná. Kdyby jí nebylo, musela by na kostel přispívat obec, která ovšem nemohla ze svého rozpočtu uvolnit tolik peněz. Proto radní i nadále trvali na tom, že Jonáš je jejich poddaným. Jako důkaz uvedli, že za Jonáše platili v době války kontribuce a sbírky, čemuž se Jonáš samozřejmě nebránil. Nakonec konšelé požádali zemské soudce a úředníky o ochranu jich samých před Vojtěchem Jonášem a jeho přehnanými požadavky a stížnostmi.

Dopis českokrumlovské městské rady nezapůsobil na zemské úředníky, jak si konšelé přáli. Zemští úředníci zůstali i nadále na straně Vojtěcha Jonáše, a protože krumlovští jeho statek ještě stále neodpečetili, zopakovali úředníci důrazně svůj příkaz z předchozího dopisu.³⁶⁹ Ani tentokrát je krumlovští radní neuposlechli a stížnosti Jonáše i jeho souseda Kamarýta chodily do české kanceláře dál. Nejvyšší purkrabí Zdeněk z Lobkovic nakonec jmenoval komisaře,³⁷⁰ kteří měli tento případ prošetřit a pozvat si obě strany na určitý den

³⁶⁶ Zatímco Jonáš ve svém dopise tvrdil, že byl zatčen a zůstával ve vězení, z dopisu městské rady vyplývá, že z města odjel a zdržoval se neznámo kde.

³⁶⁷ Dopis nejvyšších úředníků a soudců zemských městu Český Krumlov ze čtvrtka po svatém Valentinu (19. 2.) 1609. Tamtéž.

³⁶⁸ Svou odpověď zaslali císaři, soudcům i úředníkům zemským 14. března roku 1609. Tamtéž.

³⁶⁹ List zasláný z Prahy v pátek po neděli Reminiscere (20. 3.) 1609. Tamtéž.

³⁷⁰ Byli to kněz Šimon Brosius z Podhorštejna, doktor písmá svatého a děkan kostela pražského a karlštejnského hradu Pawel Pistorius, vysoce učený Waclaw z Sslisnpachu a doktor obojích práv Jan Tober z Tobru.

do Prahy ke slyšení. Dále Zdeněk z Lobkovic přeposlal všechny stížnosti usedlých Otmanky apelační radě.

Určení komisaři dlouho neotáleli a již 9. května poslali městské radě Českého Krumlova, Vojtěchu Jonášovi a Linhartu Kamarýtovi výzvu,³⁷¹ aby se dostavili 3. června v 8 hodin ráno na Hrad do domu děkana pražského kostela. Zároveň si měli obě strany připravit svou obhajobu. K plánované schůzce ale nedošlo, protože českokrumlovští konšelé výzvy neuposlechli a do Prahy nepřijeli. Komisaři jim tedy určili náhradní termín, a to středu po apoštolech Petra a Pavla, tj. 1. července.³⁷² I přes ostrý tón druhého napomenutí se radní zdráhali do Prahy přijet a požádali proto o radu hejtmana českokrumlovského panství, který jim s ohledem na vysoké náklady na cestu doporučil nikam nejezdit, a pokud by se Jonáš nedal odbýt, oznámit to ihned na českou komoru.³⁷³ Hejtman také českou komoru o celé záležitosti předem informoval.

Jak se dalo očekávat, Jonáš ani Kamarýt se odradit nedali. Stále odmítali poslušnost městu a vzkazovali radním po jiných lidech, že nejsou jejich poddanými. Konšelé si již nevěděli rady, a proto se obrátili na českou komoru, jak jim doporučil hejtman. Pro velké zaneprázdnění však její úředníci nemohli spor ihned vyřešit.³⁷⁴ Nařídili ale Jonáše i Kamarýta vsadit do vězení, dokud neuznají poddanství městu a nezaplatí pokutu.

Na konečné rozhodnutí komory museli radní čekat až do konce října. Mezitím poslali list Petru Vokovi z Rožmberka, ve kterém ho seznámili s danou situací a poprosili ho o pomoc. Petr Vok jejich prosbě vyhověl a přimluvil se za ně na české komoře, kde žádal, aby Jonáše přísně napomenuli a donutili ho k poslušnosti a zachování privilegia jeho předků.³⁷⁵ Aby úředníci české komory mohli spor řádně prošetřit, nechali si v polovině října přivést do Prahy Jonáše a Kamarýta v doprovodu ozbrojených mužů k podrobnému výsledku. Dále prověřili znovu privilegium pána Rytswara a rozhodli, že obyvatelé vsi Otmanka jsou poddanými fary i města a jako takoví mají povinnost odvádět městu všechny dávky, platy i roboty.³⁷⁶ Po složení pokuty a slibu poslušnosti byli pak oba spolusousedé z Otmanky z vězení propuštěni.

³⁷¹ List komisařů městské radě z 9. května 1609. Tamtéž.

³⁷² Psaní Zdeňka z Lobkovic komisařům z 6. června 1609 a list komisařů radním Českého Krumlova, Kamarýtovi a Jonášovi z 8. června 1609. Tamtéž.

³⁷³ Dopis hejtmana Českokrumlovským ze čtvrtka navštívení Alžběty (2. 7.) 1609. Tamtéž.

³⁷⁴ Písař české komory informoval českokrumlovského purkmistra a radní o odložení sporu v listu odeslaném z Prahy v sobotu Nanebevzetí Panny Marie 1609. Tamtéž.

³⁷⁵ Tento list Petra Voka z Rožmberka byl odeslán v sobotu po svatém Matouši (26. 9.) 1609 z Třeboně. Tamtéž.

³⁷⁶ Rozhodnutí padlo v Praze v sobotu po svatém Šimonovi (30. 10.) 1609. Tamtéž.

Jak vyplývá z dalšího listu datovaného o rok později, i nadále se Jonáš i Kamarýt zdráhali plnit svůj slib poslušnost a chovali se stále, jako by byli svobodní lidé. Na počátku roku 1610 totiž bez svolení a vědomí děkana chrámu svatého Víta, rady města Českého Krumlova i samotné vrchnosti zasnoubili, provdali a obvěnili své dcery na jiné panství. Jejich čin samozřejmě nezůstal městské radě utajen, a tak jim byla 15. února vyměřena pokuta 50 kop Jonášovi a 16 kop grošů Kamarýtovi. Protože na její zaplacení ani jeden neměli dost peněz, strávili opět nějaký čas v městské šatlavě. Domů byli propuštěni až na přimluvu rychtáře ze Svince Wojty Příbyla, rychtáře z Třebonína Adama Wítků, Matěje Matouše ze Lhoty a řezníka Tomáše z Dobrkovic, kteří se navíc museli za ně zaručit, že zaplatí pokutu do dvou neděl, tj. do 6. března. Pokud by Jonáš nebo Kamarýt pokutu nesložili, museli by ji jako jejich ručitelé zaplatit sami. Přes svůj slib ale nakonec o peníze nepřišli ani provinilí otcové ani jejich ručitelé, protože 22. března se za Kamarýta a Jonáše přimluvil hejtman krumlovského panství Zikmund Turnovský z Turnštejna. Na jeho přimluvu vrátili radní oběma mužům již zaplacenou pokutu, avšak s dovětkem, že pokud by opět něco provedli, půjdou rovnou do vězení.

Další tři roky psali Jonáš i Kamarýt další a další suplikace a odvolání na rozhodnutí české komory z roku 1609. Mimo tento písemný boj se ale zřejmě chovali tak, aby nezadali radním příčinu k dalšímu věznění. K novému sporu došlo až v květnu roku 1614, kdy Jonáš a Kamarýt odmítli či opomněli zaplatit císařské sbírky. Purkmistr Českého Krumlova proto poslal Jonášovi pozvání,³⁷⁷ aby se dostavil následující čtvrtek na radnici. Jonáš se skutečně daný den na radnici zastavil, i když netušil, co po něm můžou radní chtít. Když mu purkmistr vytykal, že nezaplatil císařské sbírky, chtěl Jonáš svou chybu hned napravit. Bohužel měl u sebe jen drobné peníze, které radní odmítli přijmout. Nakonec se dohodli, že danou sumu, která se zvětšila o pokutu 10 kop grošů za prodlení, Jonáš donese do týdne. Na radnici nakonec dorazil jen Kamarýt a čeledín, kterého poslal Jonáš za sebe. Přestože oba muži složili peníze, jak bylo dohodnuto, vsadili je radní do vězení a nechali je tam celý týden. Za čtyři dny se k nim připojil i Jonáš, kterého si konšelé pozvali na radnici, kde ho hned také uvěznili. Nepoctivé jednání městské rady rozzlobilo Jonášova syna tak, že zapomněl na všechnu opatrnost a všude prohlašoval, že si pojede stěžovat na radní do Lince a Prahy k arcibiskupovi. Jeho jednání se samozřejmě neobešlo bez následků. Už další den se na Jonášův statek dostavili biřici s pouty, aby ho zatkli. Biřici rovněž vyhnali ze statku Jonášovu ženu a všechnu čeleď. Tím vážně ohrozili jeho živnost, protože než se Jonáš vrá-

³⁷⁷ Pozvání nese dataci 13. května 1614. Tamtéž.

til z šatlavy, byla většina čeládky již zaměstnána jinde a nové pracovníky nebylo snadné rychle získat.

Aby zachránil alespoň část svého statku, začal Jonáš jednat již ve vězení. Nejprve napsal list rektorovi jezuitské koleje,³⁷⁸ tedy své vrchnosti, v němž ho požádal o přímluvu, aby ho propustili z vězení, či alespoň o radu, zda se má obrátit i na arcibiskupa.³⁷⁹ V dalším listě adresovaném Otcům českokrumlovské koleje si Jonáš stěžoval na nový požadavek městské rady, která po něm chtěla 150 kop grošů za odúmrt' za statek. Po Kamarýtovi požadovali radní za statek 74 kop grošů. Navíc si konšelé vymysleli nový poplatek 23 kop grošů za slepice. Jonáš žádal Otce za zastání a ochranu, kterých se mu nedostalo u děkana chrámu svatého Víta, přestože byl zádušní poddaný.

Českokrumlovský děkan Václav Laryš se odmítl opravdu obou mužů zastat a k celé záležitosti se stavěl spíše nevšímavě, přestože ho pražský arcibiskup Jan Lohelius pověřil vše prošetřit. Pokud by děkan shledal, že Jonáš s Kamarýtem jsou v právu, měl se jich podle nařízení arcibiskupa ujmout a chránit je.³⁸⁰ Přesto byli s jeho vědomím Jonáš a Kamarýt znovu vězněni v městské šatlavě. Kdy přesně k jejich zatčení došlo, nevíme, ale již 25. července napsali Jonáš a Kamarýt vyznání, ve kterém uvedli, že v této době prodlévají stále ve vězení. V tomto listu oba muži doznali: *„Jakož gsme se s gistym wiedomym důstogneho welebnego a urozenego pana, knieze Waczlawaw Larysse z Naczieslawicz, pana archydyakona kraje bechynskeho a diekana krumlowskeho, z poruczieny slowuttne pocztivosti pana purgmistra a raddy starssich obecznych, y na mystie wssy obcze miesta horního krumlowa cieskeho, do wiezeny ssatlawneho wtemcz miestie krumlowie se dostali. A to za prziczinou znamenytou, zie gsme se tiezkeho weystupku przednie proti J.M.C. dopustili, milostiwou resoluczi jeho Mt. tež také JichMt. pana pana presydena a panuw radd J.M.C. zrzyzene komory w kralowstwi Cieskem y jmenem a na mistie J.M.C. prossle zlechczyli, panu diekanowi a panum purgmystrovi a raddie z poddanosti z powinnosti, a diedicznosti y z odoumrti, i niekterych starodawnych platuw jymz tymz panu diekanu a raddie wedle znieny Fundaczy kostelu ffarnymu jakozto diediczny poddany powinny gsme,*

³⁷⁸ První i druhý list Jonáše Otcům českokrumlovské koleje se dochoval jen v konceptu, to jest bez datace. Z událostí, které v dopisech Jonáš líčí, vyplývá, že první list napsal ještě ve vězení, zatímco druhý krátce po propuštění. Tamtéž.

³⁷⁹ Odpověď rektora nebo Patres se nám nedochovala, přesto však víme, že Jonáš se na arcibiskupa nakonec obrátil. O sepsání této suplikace požádal Matyáše z Českých Budějovic, který mu již dříve sepsal nějaké listy. V dopise, v němž ho žádá o tuto službu, vylíčil Jonáš celou záležitost s císařskými sbírkami a jeho následným uvězněním. List poslal Matyášovi v pátek po svatém Bonifáci (6. 6.) 1614. Matyáš suplikaci opravdu sepsal a 17. června odeslal Janu Lohelioví, pražskému arcibiskupovi. Tamtéž.

³⁸⁰ List pražského arcibiskupa Jana děkanovi chrámu svatého Víta v Českém Krumlově Václavu Laryšovi z 18. června 1614. Tamtéž.

*urputnosti nassy se wytahnouti gsme chtieli. Od pieti leth weliky a nesnesytedlny zaneprazdnieny zoumyslnie czynili, skrze mnohe spysy a supplykaczi przy wyssy wrchnosti zossklywyti hlediely, k welikym outratam messkanym a cziaстым pogeżdram przygozowali nemage se toho proti tiezke zapowiedi zrzyzeni zemskeho sniemownych snesseny a przygozowemu prawu jakozto diediczny poddany dopustiti, prociez za tiemy prziczinamy welykeho trestany gsme zaslouzily.*³⁸¹

Po přiznání svých činů poděkovali oba muži za všechny přímluvy, kterých se jim dostalo od poctivých lidí, a díky nimž se nad nimi děkan i purkmistr slitovali a dali jim milost. Jonáš i Kamarýt slíbili za sebe i své potomky, že se podobná věc již nikdy opakovat nebude a že budou vždy poslušnými poddanými. Kdyby svůj slib nedodrželi, měla městská rada právo určit jim jakýkoliv trest, včetně vyprodání ze záduší.

Toto vyznání ale nevzniklo jen tak. Předcházelo mu dlouhé naléhání městské rady, která podmínila jeho napsáním propuštění obou mužů z vězení. Zvláště Jonáš odmítal dlouho přiznat takto svou vinu. Stále se cítil nevinný a chtěl zemřít v klidu a míru na svém statku. Tvrdil i nadále, že celý spor je vlastně malé nedorozumění, které způsobil „třetí jazyk“. Než by se podřídil nátlaku radních, chtěl Jonáš raději svůj statek prodat hned a žít se všelijak. O ochranu požádal dokonce samotného císaře. Protože sám nevládl dobře perem, nechal si suplikaci sepsat od Tobiáše Šarlinského jinak Táborského ze Soběslavi.³⁸² Z výpovědi Tobiáše učiněné roku 1615 se pak dozvídáme, že Jonáš měl již na svůj statek zájemce z rytířského stavu. Tobiáš Šarlinský ho však od toho odrazoval, neboť takový prodej by se jistě nelíbil obci ani záduší a Jonáš by si jím jen přitížil. Tobiáši se také Jonáš svěřil, jak celý spor vlastně vznikl. Podle jeho slov mu někteří radní sdělili, že našli pro něj velmi výhodný list, který jemu i jeho manželce zaručí, že budou svobodní. Dokonce mu udělali i kopii toho listu. Nebýt jich a jejich ubezpečování, že vše dobře dopadne, Jonáše by nikdy nenapadlo začít se soudit. Tobiáš však odmítl říct, kteří radní Jonáše takto ponoukali.

Přestože oba muži revers nakonec podepsali a přiznali takto svou vinu, zdráhali se radní propustit je z vězení. Neuvěřili zřejmě jejich slibu a rozhodli se využít jejich slov, že se podřídí jakémukoliv trestu. Radním i děkanovi by se ulevilo, kdyby se nemuseli trápit s poddanými, kteří neustále vyvolávali nové konflikty, a tak začali přemýšlet, jak se Jonáše

³⁸¹ Psaní Jonáše a Kamarýta z vězení datované na svatého Jakuba (25. 7.) 1614. Tamtéž.

³⁸² Podle slov Tobiáše za ním Jonáš přijel se synem do Soběslavi. K jejich setkání tak muselo dojít, ještě než byl Jonáš zatčen, tedy v květnu až červnu roku 1614. V SOKA Český Krumlov je dochován pouze opis této suplikace, tj. bez datace. Tamtéž.

i Kamaryta zbavit.³⁸³ Nejprve nechali radní sestavit inventář jejich statků, a poté jim předložili již druhý revers. V něm po nich opět požadovali vyplacení odúmrti. Jonáš proto vyslal svou ženu do Lince, aby si na radní stěžovala před Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic. Nejvyšší kancléř doporučil Jonášovi trvat na znění prvního reversu a druhý nepodepsat. Zároveň napsal českokrumlovským radním, aby po Jonášovi ani Kamarytovi již více nepožadovali a propustili je z vězení.³⁸⁴ Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic své doporučení zopakoval Jonášovi ještě jednou, a to v listu odeslaném 15. září 1614 z Lince - pokud chce Jonáš zůstat na svém statku, ať podepíše revers, jinak ať se vyprodá.

Začátkem září roku 1614 obvinili purkmistr a rada města Český Krumlov Matyáše Jiskru z Českých Budějovic a Bartoloměje (jinak Bártů Jirku) z Doudleb z nabádání poddaných vsi Otmanky k odmítání poslušnosti faře a obci.³⁸⁵ Jednáním s obviněnými pány pověřila městská rada primase Kiliána Hölderleho ze Šattenperku, spoluradního Daniela Turka z Wosule, radního písaře Adama Klášterského z Rosengartnu a Floryana Renera. Zvolení komisaři již následující den sepsali všechny obvinění a zaslali je Bartoloměji z Doudleb.³⁸⁶ V jejich obžalobě mimo jiné stálo, že „*Wojtu Jonasa a Lynharta Kamarita ze wsy Otmanky proty panu purgmistru a raddie, starssym obeczny a wssy obcze pozdwihl a spysy, kderakby se sprotiwily a tudy z poddanosty diediczny a odoumrty vytahnouty mohly spisowal...*“, čímž způsobil radě velké útraty a zaneprázdnění.

Bartoloměj popřel, že by někdy někoho ponoukal k neposlušnosti. Ve svém listu radě Českého Krumlova z 19. září roku 1614 pouze přiznal, že podvkrát Jonášovi a Kamarytovi cosi psal pro kněze Laryše a jednou jim četl jakési psaní z Prahy. Protože byl ale člověk prostý, příliš těmto psáním neporozuměl. Na závěr svého dopisu žádal radní, ať napomenou žalobce, aby neobviňovali lidi jen tak pro nic za nic. Protože však listy psané Bartolomějem z Doudleb patřily k hlavním důkazům proti poddaným ze vsi Otmanky, připravili si konšelé pro Jonáše a Kamaryta několik otázek, aby zjistili, co všechno zapsal Bartoloměj na jejich přání a co si sám do listu přidal.³⁸⁷ Na otázku, zda Jonáš a Kamaryt požádali Bartoloměje, aby za ně psal suplikace, odpověděli oba muži záporně. Podle jejich slov s Bartolomějem sice mluvili, ale o žádných suplikacích nic nevěděli. Jestliže tedy ně-

³⁸³ Ve své snaze zbavit se vzpurných poddaných požádali radní dokonce císaře, aby si mohli vyměnit ves Otmanku za malotínský statek, který spadal do císařského majetku. Dle konceptu dopisu městské rady Českého Krumlova císaři. Tamtéž.

³⁸⁴ V Linci v oktáv Nanebevzetí Panny Marie 1614. Tamtéž.

³⁸⁵ Obvinění nese datací 4. září 1614 v Českém Krumlově. Tamtéž.

³⁸⁶ Dle listu určených plnomocníků Bartoloměji z Doudleb, odeslanému 5. září 1614 z Českých Budějovic. Tamtéž.

³⁸⁷ Radní Jonášovi a Kamarytovi tyto otázky položili v zámecké kanceláři Českého Krumlova 15. října 1614. Tamtéž.

jaké existují, napsal je Bartoloměj bez jejich vědomí. Jonáš i Kamarýt rovněž popřeli, že by Patres obvinili, že jim chtějí zničit živnost, sebrat dům, že zpronevěřili peníze za odúmrt' nebo že s nimi zachází hůř než dědičná vrchnost. Oba muži si dokonce ani nepamatovali, že by někdy chtěli získat fundaci do svých rukou. Konšelé tak od nich dostali za celý výslech jen jedinou kladnou odpověď, a to na otázku, zda chtějí i nadále zůstat při starých platech a nadáních.

Přestože Jonáš vyslovil v polovině října před městskou radou své přání ponechat vše jak dosud, uvažoval stále o prodeji svého statku a odchodu ze vsi Otmanky. Protože se ale obával, že radní mu peníze utržené za statek zabaví, poprosil znovu o přímluvu Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic. Ve svém psaní z 2. listopadu 1614 napomenul pak nejvyšší purkrabí českokrumlovskou městskou radu, aby Jonášovi dále nebránila v prodeji a následném odchodu ze statku a navrátila mu dosud zadržované ručnice a zbraně.

K prodeji statku však přece jenom nedošlo. Ještě v březnu roku 1615 vlastnil statek Jonáš, který se najednou rozhodl se ho jen tak na stará kolena nevzdat.³⁸⁸ Požádal proto radní, aby mohl na statku, který zdědil po svých rodičích, zůstat až do smrti. Za tuto laskavost jim opět slíbil, že bude již poslušný a nikdy se nebude protivit vrchnosti. Jako poděkování za vyhovění své prosbě věnoval Jonáš sto kop míšeňských grošů na opravu kostela svatého Víta.³⁸⁹ Jeho dar dosvědčili na radnici Matyáš Bartolomějský, Jan Thomanydes Kladrubský z Prostředního Svince, Matěj Matoušek z Domoradic, Adam Vítek z Třebonína, purkrabí Václav Holzsporer z Hohštejna a zámecký písař Jakub Nygrin z Turnštejna.

Tentokrát již Jonáš svůj slib pravděpodobně dodržel a zůstal věrným poddaným obce Český Krumlov a fary chrámu svatého Víta. Pokud se i nadále protivil jejich nařízením, činil tak zřejmě potichu a opatrně, tak aby se s nimi nedostal do žádného většího konfliktu. Jméno Vojtěch Jonáš stejně jako Linhart Kamarýt se v pramenech díky tomu již neobjevuje.

Dovětkem k Jonášově a Kamarýtově velké touze po svobodě je žádost Petra Kamarýta, syna Linharta, z 16. ledna roku 1639 městské radě o potvrzení, že patří mezi jejich poddané. Kamarýt se tímto potvrzením bránil nárokům rytíře Jana Chvala Kunáše

³⁸⁸ Jonášovi mohlo být tohoto roku 60-65 let.

³⁸⁹ Podle smlouvy uzavřené v Českém Krumlově v pátek po postní neděli Oculi (27. 3.) 1615 byla daná částka kostelu vyplacena rozděleně, a to 50 kop míš. na svatého Havla a 50 kop míš. na svatého Jiří. Tamtéž.

z Machovic³⁹⁰ a na Holkově, který chtěl ves Otmanku připojit do svého panství. To, proti čemu jeho otec bojoval, ochránilo nyní Petra před cizím pánem.

³⁹⁰ Jan Chval Kunáš z Machovic a na Holkově se snažil své nároky prosadit i u městské rady Českého Krumlova již dříve. Ve svém listu z 2. října 1628 se radních tázal, jakým právem se ujímají dvora Jonášovského a Kamarýtského. Odpověď městské rady byla tehdy stejná jako v roce 1639 – ves Otmanka patří rovným dílem kostelu i obci podle fundace pána Rytswara z roku 1495. Tamtéž.

VII. Závěr

První členové řádu Tovaryšstva Ježíšova dorazili do Českého Krumlova v době jeho největšího rozkvětu. Od nástupu Viléma z Rožmberka do čela panství se město překotně rozvíjelo. Nový vladař reformoval úřednickou správu celého dominia, do jehož čela postavil regenta. Dále spojil dosud samostatné městské části Latrán a staré město a postaral se o renesanční přestavbu celého města i hradu, díky níž získalo město jednotný vzhled, který si uchovalo až do našich dnů. Za vlády Viléma z Rožmberka město posílilo i hospodářsky. Vzrostl počet cechů a městu byla udělena nová privilegia, jako právo těžby nebo obchodu se solí. Ve městě žilo v této době přibližně 2 000 obyvatel české, německé i italské národnosti, z nichž přibližně 200 přijímalo podobojí.

Krátce po převzetí panství zahájil Vilém z Rožmberka jeho rekatolizaci v Hořicích a ve Vyšším Brodě. Aby rekatolizaci urychlil a také aby poskytl svým poddaným dobrou duchovní péči, nabídl Vilém jezuitskému řádu postavit v některém z větších měst panství řádový dům. Ačkoliv zpočátku pomýšlel na Třeboň, jezuité si nakonec pro svou misijní činnost vybrali sídelní město Český Krumlov. První misie dorazila do města roku 1584 a o tři roky později stála již kolej. V roce 1591 udělil Vilém z Rožmberka českokrumlovským Otcům právo kolatury nad farou kostela svatého Víta a podřídil jim tak všechny farnosti spadající pod tento kostel.

Jezuitům se ve městě vedlo pod vládou Viléma z Rožmberka, umírněného katolíka, velmi dobře. Dá se říci, že se sžili brzy s městem i jeho obyvateli, jimž poskytovali často pomoc během katastrof, které město postihly. Ať už šlo o epidemii moru, velké záplavy nebo obléhání města pasovskými vojsky v roce 1611, jezuité se vždy snažili být nápomocni. Hned od svého příchodu do města začali jezuitští Patres rovněž kázat a udělovat svátosti v kostele svatého Víta a v kostele svatého Jošta. Často také vysílali misie do farností v okolí Českého Krumlova, kde získávali pro katolickou víru nové věřící. Vedle zlepšené církevní správy zasáhli českokrumlovští jezuité výrazně do dějin města především ve sféře školství. V roce 1587 otevřeli první třídy svého gymnasia a postupně také převzali výuku v českokrumlovské městské škole. Studenti gymnasia si poté připravovali různá představení, dialogy či hry určené pro širší veřejnost a často se účastnili oslav různých náboženských svátků, při kterých vedli slavnostní průvody městem.

Můžeme tedy říci, že jezuité se poměrně rychle přizpůsobili svému novému domovu a že město své nové sousedy dobře přijalo. Důkazem dobrých vztahů obyvatel koleje s českokrumlovskými měšťany mohou být i záznamy jezuitského kronikáře věnované prv-

ním létům, které jezuité ve městě strávili, a v nichž se nenachází žádné zmínky o sporech, hádkách nebo nepříjemnostech.

První spory se objevily až za vlády Petra Voka z Rožmberka, člena Jednoty bratrské, který českokrumlovské panství zdědil po smrti svého bratra Viléma roku 1592. Už o rok později se vztahy mezi jezuity a novým vladařem zhoršily. Nejprve Petr Vok koleji pozastavil důchody panství Prachatice, které řádu připsal Vilém z Rožmberka již roku 1584 ve fundační listině, a poté nechal zamknout most vedle koleje. Zatímco uzavření mostu trvalo pár týdnů, spor o prachatické důchody se táhnul několik let.

V roce 1595 pozval Petr Vok do města luteránského predikanta, aby vedl nekato-lické bohoslužby a kázání v kostele Svaté Trojice. Přestože si jezuitský kronikář na tohoto kněze a jeho působení ve městě velmi stěžoval, neodvážil ve své kronice ostře vystoupit proti Petru Vokovi, který ho do města přivedl. Kronikář popsal, jak predikant přemlouval českokrumlovské měšťany, aby přešli na jeho víru, jak si otevřel ve městě luteránskou školu a přetahoval koleji žáky, jak docházelo mezi luteránskými a jezuitskými studenty ke rvačkám, ale vzhledem k úctě ke svému vladaři si pouze povzdechl, že predikant je pod vladařovou ochranou a nedá se tedy nic dělat. Nikde v kronice tak nenalezneme přímé obvinění Petra Voka ze všech těchto těžkostí, které kolej s predikantem měla.

Kromě „hádek“ jezuitů s Petrem Vokem o prachatické důchody, klíče od mostu vedle koleje nebo luteránského predikanta vznikl mezi nimi velký spor o právo kolatury nad českokrumlovskou farností. Petr Vok se totiž zdráhal uznat toto privilegium, které jezuité získali od jeho bratra, a snažil se, aby bylo vyškrtnuto z desk zemských. Rektor a Patres koleje se ale práva vzdát nechtěli a bránili se snahám Petra Voka připravit je o něj. Celý spor se tak dostal až před zemský soud v Praze, během něhož se za českokrumlovskou kolej ale i za rožmberského vladaře postavilo mnoho vlivných mužů. Po dlouhých peripetiích, kdy byl Petr Vok jednou koleji nakloněn, navštěvoval její obyvatele a posílal do koleje dary a podruhé odmítal s Otcí jednat a dával jim po svých úřednících ultimáta, jezuité svůj spor vyhráli a právo kolatury jim zůstalo.

Protože šlo o velmi důležitý spor, věnoval jezuitský kronikář jeho popisu několik stránek své kroniky. Z jeho záznamů se tak dozvídáme průběh celé pro jezuity velmi nepříjemné záležitosti. Kronikář podrobně vylíčil všechna jednání mezi vladařem a rektorem koleje týkající se daného sporu. Přesně zaznamenal požadavky Petra Voka, reakce rektora na ně i počet cest rektora do Prahy, během nichž chtěl získat na svou stranu četné přímluvce. Přestože tato kauza trvala několik let a kolej začala díky tomu pociťovat finanční nesnáze, ani tentokrát si kronikář neulevil ve svém hněvu jediným hanlivým přízviskem Petra

Voka. Výjimečně napsal, že Petr Vok „*koleji zle činí*“ nebo že „*s ním již mají špatné zkušenosti*.“ Je až obdivuhodné, jak si kronikář dokázal udržet nad celou záležitostí nadhled a nevměšovat do ní své pocity. Zřejmě byla tato jeho nestrannost ovlivněna také vědomím, že Petr Vok nebo nějaký jiný pán mu nakloněný by mohl do kroniky nahlédnout a pokud by v ní shledal něco urážlivého či nevhodného, vyvodit z toho pro kolej nepříjemné následky.

V roce 1601 Petr Vok prodal Český Krumlov královské komoře, aby penězi z prodeje alespoň částečně uhradil dluhy spočívající na celém rožmberském panství. Za královské správy se město přestalo rozvíjet a ze sídelní rezidence mocných Rožmberků se stalo provinčním městem. Do města byl dosazen královský purkrabí Jan Benýdek z Veveří a Mysletína, kterému se správou města pomáhali četní královští úředníci. Nový majitel města získal pod svou správou i jezuitskou kolej. Protože nová vrchnost byla katolická a tedy jezuitům příznivě nakloněná, a protože císař Rudolf II. předal správu města purkrabímu a sám do ní příliš nezasahoval, neobjevily se mezi kolejí a její novou vrchností v této době žádné spory.

Když už se Patres nemuseli obávat sporů s vrchností, rozvířil poklid v kolejí zdouhavý soudní proces s důchodním písařem Martinem Weisem a jeho ženou Anežkou. Manželé Weisovi byli roku 1614 obžalováni ze zpronevěry farních důchodů za posledních deset let a z odnesení různých věcí (ložní prádlo, kůže, cínové nádoby, kožich atd..) i hotovosti z fary. Podle účetních rejstříků chybělo na faře celkem 10 904 kop 59 grošů míšeňských a 2 denáry, které měl Weis protiprávně vybrat společně s arciděkanem kostela svatého Víta Václavem Laryšem z Načeslavic. Po smrti arciděkana přišli jezuité jako kolatoři chrámu na faru, aby sepsali Laryšův majetek a zkontrolovali účetní rejstříky. A právě při této kontrole zjistili, že peníze v pokladně neodpovídají sumě zapsané v rejstřících. Zatímco spor s Petrem Vokem z Rožmberka vedl sám rektor koleje, v tomto případě se nechali Patres u soudu zastupovat svými plnomocníky - Jiříkem Nygrinem, Florianem Ronnerem, Matyášem Rudnerem, Šimonem Fuchsem, Florianem Felicidem a Matyášem Hólderlem ze Šottnerpergu. Přestože se tedy Patres ani rektor nezúčastnili soudních přelíčení osobně, měli jistě na vyřešení daného soudu velký zájem. Soud nakonec uznal roku 1615 Martina Weise vinným jak ze zpronevěry farních peněz, tak z krádeže farních věcí a nařídil mu celou částku ve stanovených ročních splátkách zaplatit a všechny ukradené věci na faru vrátit.

Protože šlo o velkou sumu peněz, která by jistě vydatně zlepšila finanční situaci koleje, je s podivem, že kronikář téměř nic o tomto sporu nezaznamenal. Jméno Martin Weis ani Anežka Weisová se tak v zápisech věnovaných letům 1614 a 1615 vůbec neobje-

vuje. Jedinou zmínkou v kronice, týkající se tohoto soudního procesu pouze letmo, je oznámení o smrti Václava Laryše a o jeho pohřbu, který mu jezuitští bratři vystrojili v roce 1614. O chybějící částce peněz či ukradených předmětech se v kronice nedozvíme nic. Pravděpodobně nepřípadala tato záležitost kronikáři dostatečně důležitá nebo nechtěl, aby se případní čtenáři kroniky dozvěděli o špatné správě farního majetku, ke které došlo a na kterou Patres přišli teprve po deseti letech. Nelze však ani vyloučit, že dané pasáže z kroniky vypustil Pater Lichtblau - ať již proto, že je považoval za nezajímavé nebo nedůležité, anebo že z pohledu církve na prahu 19. století nepokládal jejich uvedení za vhodné.

V posledním sporu popisovaném v této diplomové práci vystupují českokrumlovští jezuité pouze okrajově. Jedná se o při, ve které se poddaní kostela, tj. společní poddaní českokrumlovských Patres i města Český Krumlov, snažili vymanit z poddanství města. Samotný spor se tedy odehrával mezi poddanými a městskou radou. Do celé záležitosti zasáhl rektor a Otcové jen, když je jejich poddaní požádali o přímluvu, aby je radní propustili z vězení. V tomto případě se rektor poddaných zastal a nařídil, aby byl celý spor znovu prošetřen. Tato pře zřejmě neměla větší vliv na život jezuitských bratrů, a proto se o ní ani tentokrát v kronice nic nedozvídáme. Možná docházelo do koleje více podobných žádostí o zastání, a tak tato událost tvořila v dějinách jezuitské koleje pouze malý nedůležitý střípek.

Když porovnáme záznamy v kronice věnované těmto třem sporům, můžeme zjistit, která událost se zdála pro jezuitského kronikáře (či autora neúplného opisu kroniky) důležitější a která tedy více ovlivnila život v koleji. Zatímco spor s Petrem Vokem, ať už o pračatické důchody nebo o právo kolatury, popsal kronikář podrobně na několika stránkách, soudnímu procesu s farním úředníkem stejně jako žádosti zádušních poddaných o přímluvu nevěnoval ani řádku své kroniky.

Je samozřejmé, že událost ohrožující základní práva koleje nutně rozvířila poklidný život všech obyvatel koleje. Proto jí také věnovali Patres velkou pozornost a kolej hájil u soudu sám její rektor. Soudní proces s Martinem Weisem sice také ohrozil kolej po finanční stránce, ale nepřípadal již Otcům natolik důležitý, aby se ho zúčastnili osobně, a tak převedli své pravomoci na plnomocníky. Z toho můžeme usuzovat, že zatímco spor s Petrem Vokem sledovali napjatě všichni obyvatelé koleje, podrobnosti o Martinu Weisovi a jeho provinění se již dozvěděli pouze někteří z nich. Zcela na okraji zájmu jezuitských bratrů pak stála žádost zádušních poddaných o pomoc ve sporu s městskou radou. Rektor se jich sice zastal, ale aktivněji do sporu nezasáhl. O této události tedy zřejmě obyvatelé koleje nevěděli nic nebo jen velmi málo.

Největší pozornost tedy věnovali obyvatelé koleje sporu se svou vrchností, méně soudnímu procesu s vlastním úředníkem a nejméně kauze týkající se jejich poddaných. Přesto ale z průběhu druhé i třetí pře vyplývá, že zádušní poddaní uznávali rektora i Patres jako svou vrchnost, ke které se v případě nouze obraceli o pomoc. Podle záznamů řádového kronikáře měli rovněž jezuité ve městě velkou autoritu, což dosvědčují časté návštěvy koleje významnými osobnostmi dané doby nebo četné dárky, které bratrům zasílali česko-krumlovští měšťané. Všechny tři uvedené kauzy tak vcelku přesvědčivě dokreslují poměry v Českém Krumlově v posledních desetiletích před Bílou horou a ukazují činnost a působení Tovaryšstva Ježíšova ve městě a na panství i z jiného úhlu pohledu než je tradiční obraz jezuity coby neústupného rekatolizátora, břitkého kazatele, vstřícného zpovědníka, vytrvalého misionáře či přísného učitele.

VIII. Seznam pramenů a literatury:

8.1 Prameny

a) archivní

Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově, sign. HA 55A, kart. 20.

Státní oblastní archiv Třeboň, Pobočka Český Krumlov, fond Jezuité, sign. I3 K2.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 14.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 80.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 310.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 423.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 425.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 427-436.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 444.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kart. 446.

SOkA Český Krumlov, Geschichte und Beschreibung der befreiten Berg- und Schutzstadt Krummau verfasst Nikolaus Urban von Urbanstadt k. k. Finanzwachinspector in Krummau 1841, I. Teil.

b) vydané

Bartůněk, V. (ed.), Jihočeské osady podle visitace z roku 1595, Jihočeský sborník historický 19, 1950, s. 45 - 49, 79 - 83.

Businská, H. (ed.), Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství české země, Praha 1986.

Dostál, J. (ed.), Václav Březan, Poslední Rožmberkové, Praha 1941.

Hejnic, J. (ed.), Václava Březana Posloupnost krumlovských farářů, Archivum Trebonense 1973, s. 217-248.

Kalista, Zd. (ed.), Cesty ve znamení kříže, Praha 1941.

Kalista, Zd. (ed.), České baroko, Praha 1941.

Kopecký, M. (ed.), Bohuslav Balbín, Rozprava krátká, ale pravdivá, Praha 1988.

Pánek, J. (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků, I-II, Praha 1985.

Sládek, M. (ed.), Malý jest člověk, aneb Výbor z české barokní prózy, Praha 1995.

Sládek, M. (ed.), Vít jest život člověka, aneb Život a smrt v české barokní próze, Praha 1995.

Sládek, M. (ed.), Svět je podvodný verbíř, aneb Výbor z českých jednotlivě vydaných svátečních a příležitostných kázání konce 17. a prvních dvou třetin 18. století, Praha 2005.

Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Stavebně historický průzkum – Český Krumlov, Horní ul. čp. 154, hotel Růže, Praha 1967.

Vašica, J., (ed.), Jan Tanner, Život a ctnosti P. Albrechta Chanovského, Praha 1932.

8.2 Literatura

- Adam, A., Liturgický rok. Historický vývoj a současná praxe, Praha 1998.
- Bílek, T. V., Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království Českého zvláště, Praha 1896.
- Bílek, T. V., Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů a bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených, Praha 1893.
- Binková, S. – Polišenský, J., Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století, Praha 1989.
- Blaschek, A., Das Schicksal Don Julius de Austria, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 70, 1932, s. 220-255.
- Bobková, K., Velikonoční slavnosti v Klementinu, Opera historica 8, 2000, s. 575-592.
- Bobková-Valentová, K., Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia, Praha 2006.
- Bůžek, V., Protiturecké tažení z roku 1594, Jihočeský sborník historický 58, 1989, s. 53-66.
- Bůžek, V. – Hrdlička, J. a kol., Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a panů z Hradce, Praha 1997.
- Bůžek, V. – Kubíková, A. – Zálaha, J., Český Krumlov, Třeboň–Český Krumlov 1995.
- Černý, J., Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko, České Budějovice 2004.
- Černý, K., Jezuitská kolej v Klatovech na počátku 18. století ve světle deníkových zápisů ministrů koleje, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1999.
- Černý, K., Liturgický rok ve světle zápisníků ministrů klatovské koleje, Opera historica 8, 2000, s. 555-574.
- Čornejová, I. (ed.), Dějiny Univerzity Karlovy II., 1622-1802, Praha 1995.
- Čornejová, I., Jezuitský řád v době Balbínově, in: M. Svatoš (ed.), Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách, Praha 1992, s. 23-32.
- Čornejová, I., Kapitoly z dějin pražské univerzity 1622-1654, Praha 1992.
- Čornejová, I., Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách, Praha 1995.
- Čornejová, I. – Fechtnerová, A., Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654 -1773, Praha 1986.
- Drs, T., Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2002.
- Dvořák, Fr. a kol., Český Krumlov. Jeho život a umělecký růst, Praha 1948.

- Evans, R. J. W., Rudolf II. a jeho svět, Praha 1997.
- Fechtnerová, A., Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773, I-II, Praha 1993.
- Franzen, A., Malé církevní dějiny, Praha 1995.
- Fridrich, J., Protireformace na zboží vyšebrodského kláštera roku 1588, Acta regionalia 1966-1967, s. 130-140.
- Fulöp - Miller, R., Moc a tajemství jezuitů, Praha 2000.
- Gersterndorfer, J., Geschichte des Gymnasiums in Krummau (1584-1777), Dreiundzwanzigster Jahresbericht des Staats - Obergymnasiums in Krummau, Krummau 1896.
- Gross, H., Bursa antiqua a brusa nova Rosensis v Čes. Krumlově, Sborník historického kroužku 24, 1923, s. 121-126.
- Gross, H., Dva inventáře záduší svatého Víta v Českém Krumlově z konce 16. století, Sborník historického kroužku 16, 1915, s. 48-53 a s. 74-88.
- Gross, H., Účetní rejstřík o vydání, učiněném na stavbu kolleje jesuitské v Českém Krumlově od 23. dubna do 16. října 1587, Sborník historického kroužku 17, 1916, s. 49-61.
- Hansová, J., Českokrumlovský kostel sv. Víta v 17. a 18. století, diplomová práce, Historický ústav Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, České Budějovice 1997.
- Hejnic, J., Českokrumlovská latinská škola v době rožmberské, Praha 1972.
- Hejnic, J., K zakládací listině českokrumlovského kostela, Jihočeský sborník historický 37, 1968, s. 187-194.
- Hejnic, J., Václav Laryš, Strahovská knihovna 9, 1974, s. 93-97.
- Historický atlas měst České republiky, sv. 11. Český Krumlov, Praha 2003.
- Hojda, Z. (ed.), Kultura baroka v Čechách a na Moravě, Praha 1992.
- Hrdlička, J., Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550 - 1650), České Budějovice 2000.
- Jakab, M., Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci v letech 1602-1610, diplomová práce, katedra historie, Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994.
- Kadlec, J., Církevní dějiny III. Od vrcholného středověku k reformaci, Praha 1972.
- Kadlec, J., Dějiny Svaté Koruny, Praha 1949.
- Kadlec, J., Přehled českých církevních dějin 2, Praha 1991.
- Kalista, Z. (ed.), Pražské baroko, Praha 1938.
- Kalista, Z., Století andělů a ďáblů. Jihočeský barok, Jinočany 1994.

- Kavka, F., Zlatý věk Růží, Praha 1993.
- Koidl, D., Geschichte des Stiftes Hohenfurth in Böhmen, Český Krumlov 1930.
- Kolářek, J., Bratr lékař. Jan Steinhöffer S.J. (1664-1716), Řím–Hradec Králové 1992.
- Kolářek, J., Matthias Cuculinus, Mohelnice 1996.
- Kolářek, J., První z Čech, Velehrad 1999.
- Kolářek, J., Šimon Boruhradský, Velehrad 1997.
- Kolářek, J., Tadeáš Enis (1714-1769), Velehrad 1997.
- Král, P., Český Krumlov za habsburské komorní správy, Opera historica 5, 1996, s. 399-421.
- Král, P., Život v českokrumlovské zámecké rezidenci mezi léty 1612-1622, diplomová práce, katedra historie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1996.
- Křížová, M., Ideální město v divočině. Misijní projekty Tovaryšstva Ježíšova a obnovené Jednoty bratrské v koloniální Americe, Praha 2007.
- Kubíková, A., České mariánské bratrstvo v Českém Krumlově, in: Documenta Pragensia 18, 2000, s. 57-75.
- Kubíková, A., Českokrumlovský špitál a kostel sv. Jošta, Jihočeský sborník historický 66-67, 1997-98, s. 104-111.
- Kubíková, A., Historická topografie Českého Krumlova, Jihočeský sborník historický 72, 2003.
- Kubíková, A., K prodeji českokrumlovského panství Rudolfovi II., Jihočeský sborník historický 48, 1979, s. 308-316.
- Kubíková, A., Nadání k záduší farnímu ve městě Krumlově všecka – Březanův soupis listin českokrumlovského kostela svatého Víta, Archivum Trebonense 2001, s. 48-65.
- Kubíková, A., Příspěvek k otázníkům okolo dona Julia de Austria, Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, 1987, s. 32-34.
- Kubíková, A., Rožmberský náhrobek v českokrumlovském kostele svatého Víta, Opera historica 3, 1993, s. 387-391.
- Kučera, J. – Rak, J., Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře, Praha 1983.
- Kyralová, M., Ignác z Loyoly, Praha 1992.
- z Loyoly, I., Duchovní cvičení, Řím-Praha 1990.
- Maříková, V., Hospodářské zázemí českokrumlovského kostela svatého Víta v předbělohorské době, Opera historica 3, 1993, s. 319-328.

- Mašková, V., Církevní instituce v Českém Krumlově v první polovině 15. století, in: Českokrumlovsko 1400-1460, Český Krumlov 1997, s. 54-64.
- Míka, A., Osud slavného domu, České Budějovice 1970.
- Mikulec, J., Barokní náboženská bratrstva v Čechách, Praha 2000.
- Mikulec, J., Pobělohorská rekatolizace v českých zemích, Praha 1992.
- Mikulec, J., 31. 7. 1627. Rekatolizace šlechty v Čechách, Praha 2005.
- Novotný, M., Jindřichohradecká kolej Tovaryšstva Ježíšova v letech 1594 - 1618, Opera historica 6, 1998, s. 371-386.
- Novotný, M. Mariánské družiny na jihu Čech od konce 16. do počátku 20. století, Jihočeský sborník historický 1971, 2002, s. 5-43.
- Oliva, V., Tovaryšstvo Ježíšovo, Brno 1910.
- Pánek, J., Poslední Rožmberk. Petr Vok, Praha 1996.
- Pánek, J., Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989.
- Pánek, J., Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547 - 1577, Praha 1982.
- Pánek, J., Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha 1989.
- Polišenský, J. - Binková, S., Česká touha cestovatelská, Praha 1989.
- Psíková, J., Nově nalezené listiny fondu Minorité Český Krumlov, Jihočeský sborník historický 47, 1978, s. 195-200.
- Pumpr, P., Hospodaření farního kostela v Pištíně v letech 1641-1700, in: Celostátní studentská vědecká konference Historie 1999, Olomouc 2000, s. 107-126.
- Salaba, J., Český náboženský mír z roku 1609 a rožmberské dědictví, Sborník historického kroužku 24, 1923, s. 110-116 a Jihočeský sborník historický 13, 1940, s. 109-118.
- Salaba, J., K politicko-náboženské činnosti Petra Voka z Rožmberka, Jihočeský sborník historický 14, 1941-45, s. 11-20 a 77-88.
- Schmidl, J., *Historiae Societatis Jesu provinciae Bohemiae I-IV*, Pragae 1749-1759.
- Schmidtmayer, R., *Krummauer Geschichten aus der Zeit vom Jahre 1584 bis zu Jahre 1720*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte des Deutschen in Böhmen 50, 1912, 229 - 253, 373 - 405.
- Svatoš, M. (ed.), Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách, Praha 1992.
- Šeda, O., Matěj Kozka z Rynárce a sekularizace borovanské augustiánské kanonie v šedesátých letech 16. století, Jihočeský sborník historický 37, 1968, s. 87-97, 133-143 a 225-237.
- Šotola, J., Tovaryšstvo Ježíšovo, Praha 1989.
- Treptow, K. W. a kol., Dějiny Rumunska, Praha 2000.

Truc, M., Jižní Čechy a jezuitská akademie pražská, Jihočeský sborník historický 27, 1958, s. 73-80.

Válka, J., Barokní slavnosti, in: Z. Hojda (ed.) Kultura baroka v Čechách a na Moravě, Praha 1992, s. 53-62.

Vašica, J., (ed.), České literární baroko, Praha 1995.

Veselý, K., Kde v Českém Krumlově byl pohřben don Julius de Austria, Výběr z prací členů historického kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, 1983, s. 48-52.

Vlček, P. - Sommer, P. - Foltýn, D., Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997.

Záloha, J., Český Krumlov, České Budějovice 1972.

Záloha, J., Ještě jednou o donu Juliovi d'Austria, Výběr z prací členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, 1985, s. 293-296.

Záloha, J., Sjednocení města Český Krumlov, Jihočeský sborník historický 41, 1972, s. 49-50.

Zemek, M., Dějiny jesuitské koleje v Uherském Hradišti, in: Kniha o Redutě, Velehrad 2001, s. 5-237.

<http://www.ckrumlov.info/docs/cz/mesto.xml>

http://www.ckrumlov.cz/cz1250/zamek/3nadvori/i_deleni.htm

http://www.ckrumlov.cz/cz1250/mesto/histor/i_kosjos.htm

<http://www.clavmon.cz/SI/extenso.htm>

IX. PŘÍLOHY

Seznam příloh:

- Příloha č. 1 Seznam superiorů a rektorů českokrumlovské jezuitské koleje v letech 1584-1622
- Příloha č. 2 Počty řeholníků v českokrumlovské koleji v letech 1589-1600 podle záznamů v kronice
- Příloha č. 3 Počty řeholníků v českokrumlovské koleji v letech 1589-1600 podle katalogu rakouské provincie Tovaryšstva
- Příloha č. 4 Posloupnost farářů kostela svatého Víta v Českém Krumlově v letech 1347-1614
- Příloha č. 5 Úvodní list jezuitské kroniky
- Příloha č. 6 Opis darovací listiny Viléma z Rožmberka v kronice (1591, latinsky)
- Příloha č. 7 Souhlas císaře Rudolfa II. s převedením práva kolatury na českokrumlovské Patres (1591, česky)
- Příloha č. 8 Opis darovací listiny Viléma z Rožmberka (1591, německy)
- Příloha č. 9 Spor jezuitů s Petrem Vokem o patronátní právo v kronice koleje (1597, latinsky)
- Příloha č. 10 Soudní spis z procesu s Martinem Weisem (1615, česky)
- Příloha č. 11 List poddaných ze vsi Otmanky rektorovi koleje (1614, česky)
- Příloha č. 12 Stavební plán jezuitské koleje – 1. patro
- Příloha č. 13 Stavební plán jezuitské koleje – 2. patro
- Příloha č. 14 Slovník vybraných řádových funkcí

Příloha č. 1

Seznam superiorů a rektorů českokrumlovské jezuitské koleje v letech 1584-1622.

Použité prameny a literatura:

Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20; Anna Fechtnerová *Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773*, Praha 1993, s. 70-75.

Jméno	Těž psaný	Narozen	Zemřel	Superior/Rektor od	do
Sturmius Wenceslaus	Šturm	Horšovský Týn 1533	Olomouc 27. 4. 1601	1584 (superior)	1586
Cochius Bernardus	Kochius, Koch	-	Chomutov 1594	1586 (superior)	15. 5. 1588
Cochius Bernardus	Kochius, Koch	-	Chomutov 1594	16. 5. 1588	1591
Zanthenus Richardus	Zantenus, Zanten, Zenten, Xanten	Belgie	Olomouc 1597	1591	1593
Geranus Jacobus		Gliwice 1558	Praha 29. 7. /8. 1601	1593	1601
Christecus Theophilus	Crysteccus, Cristecius, Krystecki, Krzystemek, Krzski, Krzyski	Biezc 1561	3. 11. 1622	20. 10. 1601	1607
Hermannus Wenceslaus		Silesius 1560	?	1607	1610
Stephetius Christophorus	Stephetz	Cliwice 1564	Štýrský Hradec 30. 4. 1621	1610	5. 10. 1614
Colens Jacobus	Kolens	Plzeň 1566	Praha 1. 8. 1623	5. 10. 1614	20. 9. 1620
Chanowsky Adalbertus		Svírajíce 1581	Klatovy 16. 4./5. 1643	1621 ³⁹¹	17. 3. 1622

³⁹¹ od 20.9.1620 vicerektor

Příloha č. 2

Počty řeholníků v českokrumlovské koleji v letech 1589-1600 podle záznamů v kronice.³⁹²

Použité prameny:

Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20, s. 11-55.

Rok	1589	1590	1591	1592	1593	1594	1595	1596	1597	1598	1599	1600
Patres	7	8	8	7	7	-	-	7	6	8	5	8
Magistri	4	6	5	5	5	-	-	5	4	4	-	4
Coadiutores	7	5	6	6	6	-	-	8	7	7	6	5
Scholastici	5	4	5	5	5	-	-	7	5	5	-	7
Celkem	23	23	24	23	23	27-28 ³⁹³	30	27	22	24	11	24

³⁹² Záznamy kronikáře o počtu obyvatel v koleji se liší od údajů, které byly každoročně posílány rakouskému provinciálovi. Tento rozdíl mohl způsobit proměnlivý počet bratrů v koleji během roku. Záleželo tedy na tom, zda oba soupisy vznikly najednou, nebo v různém časovém období.

³⁹³ Počet bratrů v koleji tohoto roku nebyl stálý. Kronikář však neuvedl žádné podrobnosti. Viz *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, s. 21.

Příloha č. 3

Počty řeholníků v českokrumlovské koleji v letech 1589-1600 podle katalogu rakouské provincie Tovaryšstva³⁹⁴

Použité prameny:

Catalogus personarum officiorumque provincie austriacae; <http://www.clavmon.cz/SI/extenso.htm>

Rok	1589	1590	1591	1592	1593	1594	1595	1596	1597	1598	1599	1600
Patres	6	8	8	8	8	7	7	7	7	8	5	9
Magistri	4	4	4	4	5	5	5	5	4	4	3	4
Coadiutores	5	7	5	7	4	6	7	9	7	6	5	5
Scholastici	-	3	-	3	-	3	4	5	2	4	-	7
Celkem	15	22	17	22	17	21	23	26	20	22	13	25

³⁹⁴ Údaje za léta 1589 a 1591-1595 odrážejí stav ke konci předchozího roku (zpravidla listopad – prosinec); údaje pro léta 1590 a 1596-1600 zahrnují počty jezuitů k počátku daného roku (zpravidla leden).

Příloha č. 4

Posloupnost farářů kostela svatého Víta v Českém Krumlově v letech 1347-1614

Použitá literatura:

Josef Hejnic (ed.), *Václava Březana Posloupnost českokrumlovských farářů*, Archivum Trebonense 1973, s. 217-248; Jaroslav Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků, I-II*, Praha 1985; Věra Mašková, *Církevní instituce v Českém Krumlově v první polovině 15. století*, in: Českokrumlovsko 1400-1460, Český Krumlov 1997, s. 54-64.

Jméno	Nástup do úřadu	Odchod z úřadu	Důvod odchodu
Ondřej	1336		
Mikuláš	1347	1360	
Martin za Strakonice	1360	1369	
Florián	1369		
Hostislav z Bílska	1369	1414	
Matěj z Kaplice	1414	1440	
Mikuláš ze Smržic (Nicolaus deHrnczicz)	1441	1445	zemřel
třeboňští augustiniáni	1446		dočasná správa
Mikuláš z Českého Krumlova	1447	1471	18. 10. zemřel
Jan z Hořic	1471	1489	zemřel
Alexandr z Krumlova	1489	1496	14. 10. zemřel
Martin Mareš z Krumlova	1496	1499	14. 2. zemřel
Václav Picetinus	1499	1524	odvolán
Ambrož Kytzheypl (Kitzhäupel)	1524	1527	rezignoval
Albrecht	1527	1527	rezignoval
Martin	1527	1533	odvolán?
Štěpán	1533	1534	?
Jan Holub	1534	1538	odešel na faru do Českých Budějovic
Pavel Polnenský	1538	1544	odstoupil
Vavřinec	1544	?	?
Mikuláš Mráz	1547	1552	13. 4. zemřel
Ambrož Kitzhäupeľ	1552	1553	22. 5. rezignoval ³⁹⁵
Tomáš Bavorský	1553	1558	odešel do Prahy
Šimon Soběslavský	1560	1568	5. 5. propuštěn
Matouš Petřík	1568	1569	1. 10. odvolán
Jiřík Netolický	1570	1575	?
Pavel Camillus	1575	1585	28. 2. zemřel
Urban Suchodem	1584	1597	?
Jan z Vínore	1597	1604	?
Václav Laryš z Načeslavic	1604	1614	zemřel

³⁹⁵ Po smrti faráře M. Mráze byl A. Kitzhäupeľ vybrán pražskou kapitulou vybrán za nového správce farnosti, což však odmítl. Až do přelomu dubna a května 1553, kdy se českokrumlovské fary ujal Tomáš Bavorovský, kterého si vybral Vilém z Rožmberka, však A. Kitzhäupeľ faru ve funkci zástupce faráře spravoval.

Příloha č. 5

Úvodní list jezuitské kroniky

Použité prameny:

Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově, sign. HA 55A, kart. 20, s. 1.

I. N. I.

Annus Domini 1584 rogatu Illustrissimi Domini Guilielmi
Ursini Rosensis, Domini Rosenbergici gubernatoris regni-
que Bohemiae Pro-Regis, duo e Societate nostra sacerdotes
P. Wenceslaus Sturmius et P. Lucas Pergerus annuente P.
P. Henrico Blyfsemio, Provinciali Austriae Crumloviam de-
stinati sunt, qui populum Crumloviensem qua concionebus fa-
ciendis, qua confessionibus excipiendis erudirent, religionemque ca-
tholicam vel labescentem sublesarent, vel captam erigerent.
Prima eis habitatio, ex consensu etiam Reverendissimi Pragensis
Crumloviae, aedes sacerdotum beneficiatorum plurimae templo as-
signatae fuerit, sacerdotibus partim interim ad domum parochialem
partim ad alias aedulas, huic usui olim designatas a R. P. Paulo
Carnillo, Decano Crumloviensi, translatis, excepto uno sene Sa-
cerdote R. P. Sebastiano qui in aedibus sacerdotum certis de cau-
sis erat relictus. His ita constitutis P. Wenceslaus Sturmius
una cum P. Luca Pergero, adscitis ad suam societatem duobus
fratribus sociis Stanislas Polono & Bartholomeo Scholz Crum-
loviam feliciter die 17. Martii attigerunt, quo cum remissent,
e vestigiis a nobilibus viris: P. Henrico Dominacio Puzg J. U. P.,
P. Thoma Jaczky artis Crumloviensis Praefecto P. Adams Kraupa
Iustore ejusdem artis, nomine Illm. Guilielmi Rosensis sunt
excepti, inque domum assignatam deducti, oblati 250 taleris, pro
rebus necessariis comparandis. Gratulati sunt adventu nostro
et R. P. Decanus et Erce; ille quidem per duos sacerdotes
(siquidem ipse ob morbum, quo lecto affixus fuerat, non potuit),
hi autem duobus e Senatu designatis, et honorario munere,
Bohemiacis civitatibus conducto, quorum utriusque, quam esset
adventu nostro acceptus, satis, superque verbis declaratum. Sub
idem tempus cautam est e voluntate Illm. decreto communi
Senatus: ne nostri aut verbo aut signo etiam incurioso
lasciverentur, ut, quos causa communis boni venisse sciret, eos etiam
omni honore et amore prosequerentur. Nostri eo pacto ab om-
nibus ordinibus exceptis, res suas domi componere coeperunt,
et ad diem diem Virginis Annuntiationis sacrum (qui pridie
Palmarum, eo quod in sanctiorem hebdomadam incidisset
ex veteri Regni Bohemiae consuetudine, celebrandus erat)

Příloha č. 6

Opis darovací listiny Viléma z Rožmberka v kronice (1591, latinsky)

Použité prameny:

Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20, s. 17.

17.

quod donatio ubi et auctoritate nobis maneat, dicitur et fundator eam
in tabulis Regni referri ubi ipsam fundationem. His ergo verbis
bohemice utramque in tabulis supra habetur.

Donatio huius Patronatus Parochie Prumlovienensis facta ab
Illustrissimo D. Guithelmo Rosenbergo Collegii Prumlovienensis
Societatis Soci.

Guithelmo de Rosenbergo, Dominum Prumlovii Bohemici, De
vniuerso Rosenbergo Subditor, Aurei Velleris Quae Sacra
S. Magistatus Consiliarius intromus, Superius Prag.
gravius Arcis Pragenensis, profidetur coram officialibus
ad Tabulas Regni constitutis: se hereditalem et qm colla
turo suo quod in parochiam Prumlovienensem habet, una
cum capellanis et aliis omnibus ad eam pertinentibus
eo pacto iureque, quo ipsemet haec tenet resus est, nulla
protestante aut titulo iuris sibi hereditibus suis relicto
desiste, et hac sua subscriptione testari, se dare et cedere
Rectori, Patribus et Magistris Collegii Societatis Societatis
Prumlovienensis Bohemorum, tam modernis quam futuris eorum
successoribus plene et perfecta jure, hac tamen exceptione,
ut si aliquando acciderit novos Parochos aut Sacellanos ad
praedictam parochiam eligi aut introduci debere, id cum
consensu Rectorum, Patrum et Magistris dicti Collegii cum
statu et voluntate ipsius Guithelmi Rosenbergo facere.

Ad hanc huius donationis in tabulis Regni inscriptionem seu
nisi Imperator et Princeps D. P. Rudolphus II. Vei
gratis sua Bohemiae consensum suum, tanquam huius
Regni Rex prohibet, quemadmodum eadem inscriptio
libro viridi relationum suo Magistatus et Nobilium anno 1591.
die lune post Trinitatem S. Petri facta clarius testatur.
Facta est haec contestatio Praga in domo ipsius D. Guithelmi
de Rosenbergo coram duobus supra nominatis Nobilibus
ad id formula huius Bohemici delegatis anno 1591. facta
quibus post transfigurationem Domini.

Anno 1592. viderunt in hoc Collegio Socii 23; Sacerdotes septem,
vniuersos eorum Praefatos, Magistri quinque, Scholastici quinque,
reliqui sui domestici Praefatos, vniuersi in Societatem incorporati est.
Suo Sacerdotes Praefati facti: P. Richardus Antonius Collegii huius
Praefator vniuersorum quatuor, P. Nicolaus Salinus, locum tenens
bohemicae vniuersorum trium, idque in templo parochiali S.
Balthasare Hirslovina Bohemia, rem diuinam faciente.

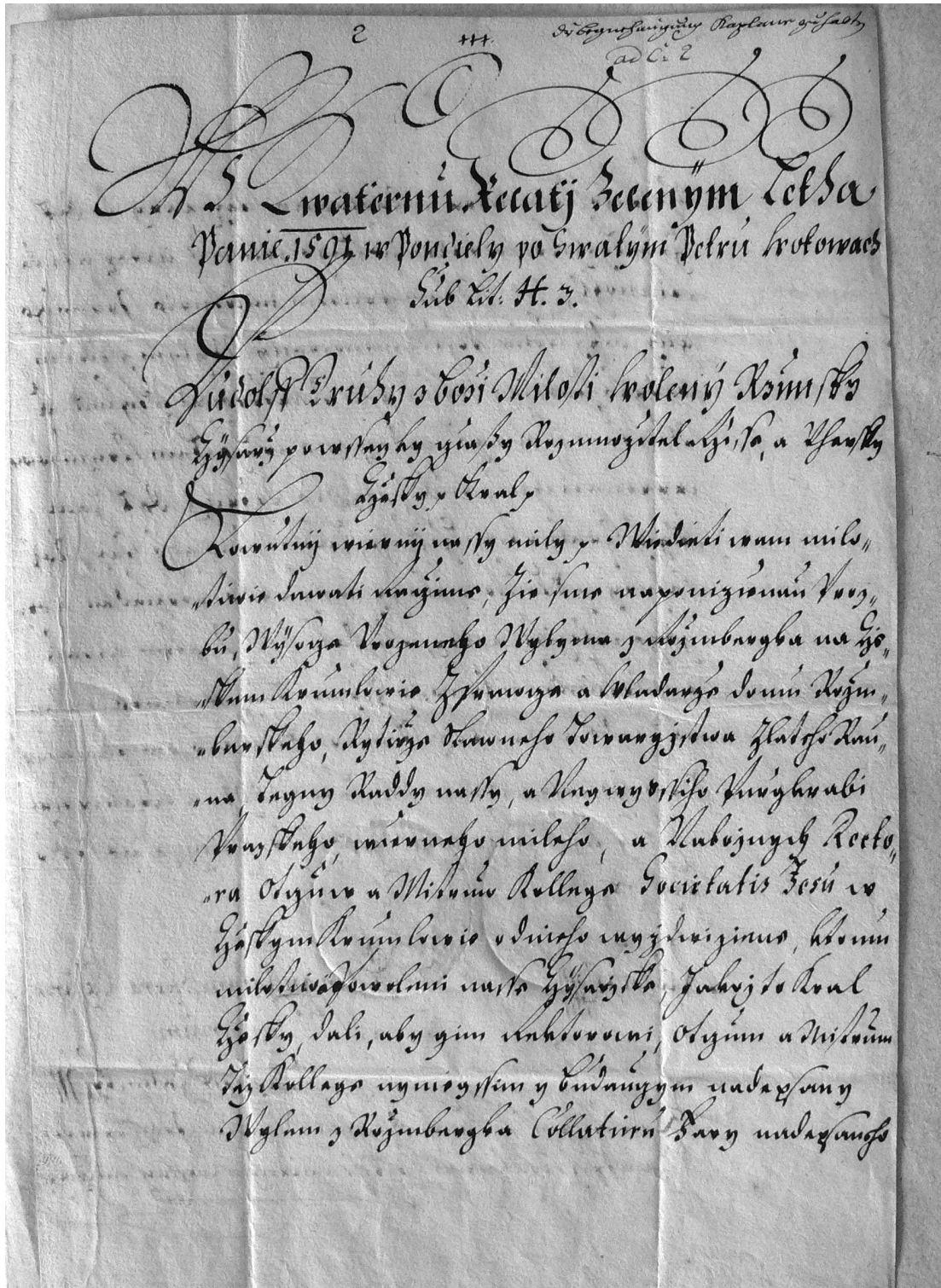
19

Příloha č. 7

Souhlas císaře Rudolfa II. s převedením práva kolatury na českokrumlovské Patres (1591, česky)

Použité prameny:

SOkA Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kar. 14.

Příloha č. 10

Spis z procesu s Martinem Weisem (1615, česky)

Použité prameny:

SOkA Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, Purkmistrovský úřad, kar. 425.

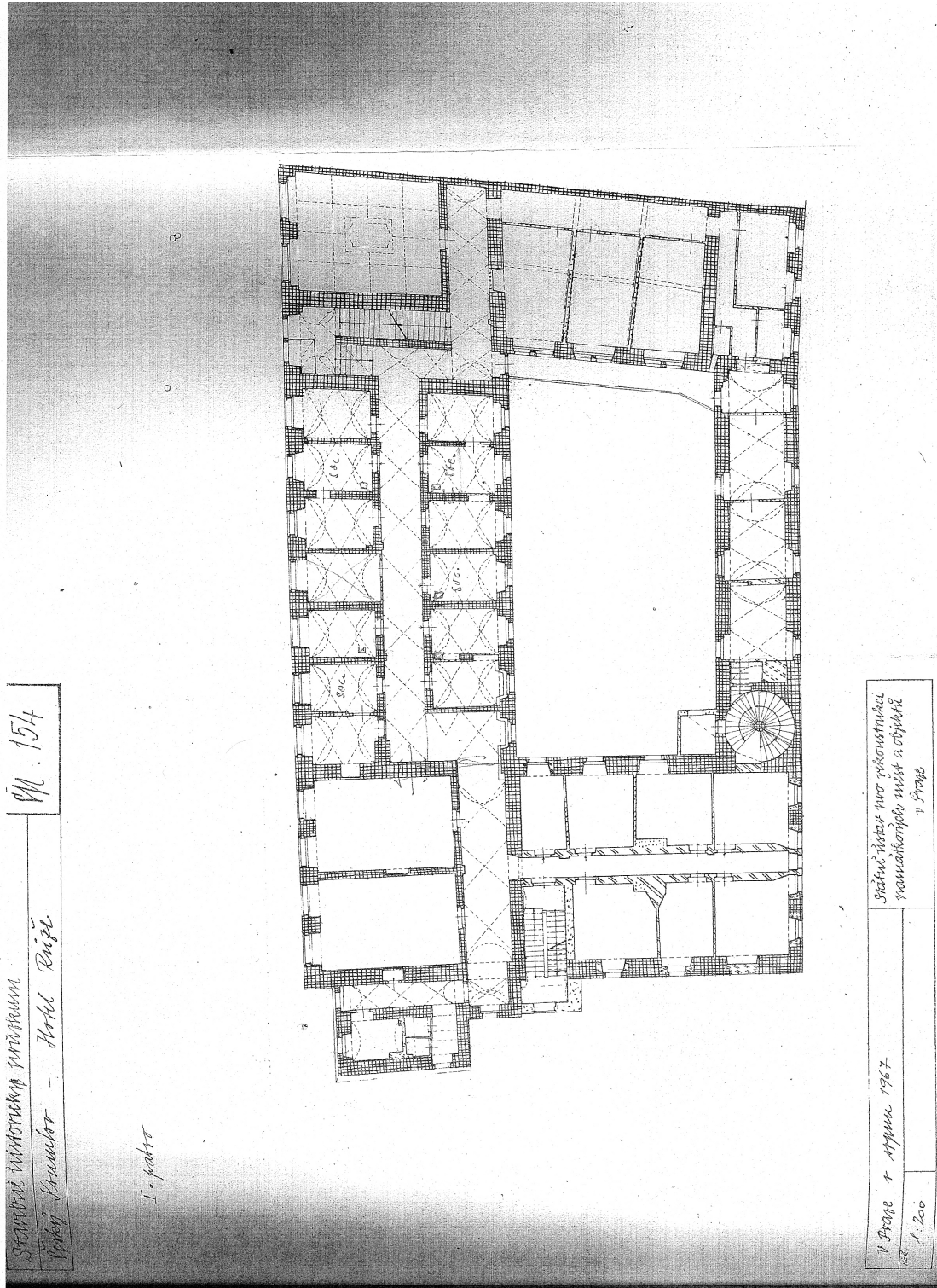
†
Weisformel Jarva domarso mezy pp. Pnomogniky
pp. Collatoruroj & Martinem Weisem dnušilem dnušilem
Vede toso tak yaloz gsu, nazijeni Pnomogniky
ad vobroveso A. P. Kertora Jakuba Dolense
y vessej Januro Bres Societ. Teri, doltgt
Weyssi Brumbrste, galyto. pp. Collatoruro
flarystori vteny miestie formim dnušilem: Cze:
tez od Jurymistria a tady, dtašsijes obecnyj
yna miestie vssy obce tezej miestie formifo
Brumbrora Cze: dfolegmituro gys; totiz
Ozivit myrin, Florian Konner, Mattheass
Fudner, Simon fuis, Florian Felicitas,
Mattheas fobale gystthetiqui, na miestie
a kruze veyssi dotzenyjs Brina saluro fresset,
vedle fony dneso Jarvifo obestany, obrni
mily gsu Jarvif Martinu Weysa dnušilem
tezej miestie dnušilem: Cze: yaloz to nerogitenefo
pluziebnita, miedy du fognes a vobroveso
A. Wazlarva Larasse Zharzstario, arcobystra
Arage Besfontesfo, die tana da ules fess, a ffa
vaze Brumbrora: Z dnušij fenejite 1090 4/13
599 z dnušij: ato yal dtaleso flatic, totiz z dnušij
voluro d. gys fess, a d. Jarvel fess, tak take
fenej ad dnušij, a fobitnyjs, vedesfo
letes fozad z dnušij fzigabes, mimo dnušij
foda zrospely kefo fofodazstori k tomu z fess,
foni nalezitefo, ja dages talove dnušij ya
kozto Jarvoj Collatoruro tezej flarystori
fo gys dnušij vsslem A. Waz: Larasse foni
vziti, a figitom se vvolugiz to vlagati, jic
vry fhotzeny m. vry, nerogit tonym fluzie
biebnitom, gys ne tezej A. Waz: Larasse mlyb
gys fess, Pnomocnituro, gys fomes falin
gys fustal, a zistara ja dfo foms fien
dnušij fane dnušij, na tom m. vry foni
a fobitnyjs setat vryem na ad fof foni
estiel dnušij de na fuvodys ad vobroveso
flaryto Juloby daty, v fated fo Jarvif
mathejs vry dnušijne tetta 1615 f.

F vry fadai gys dnušij fona vaktadnyjs

Příloha č. 12
Stavební plán jezuitské koleje – 1. patro

Použité prameny:

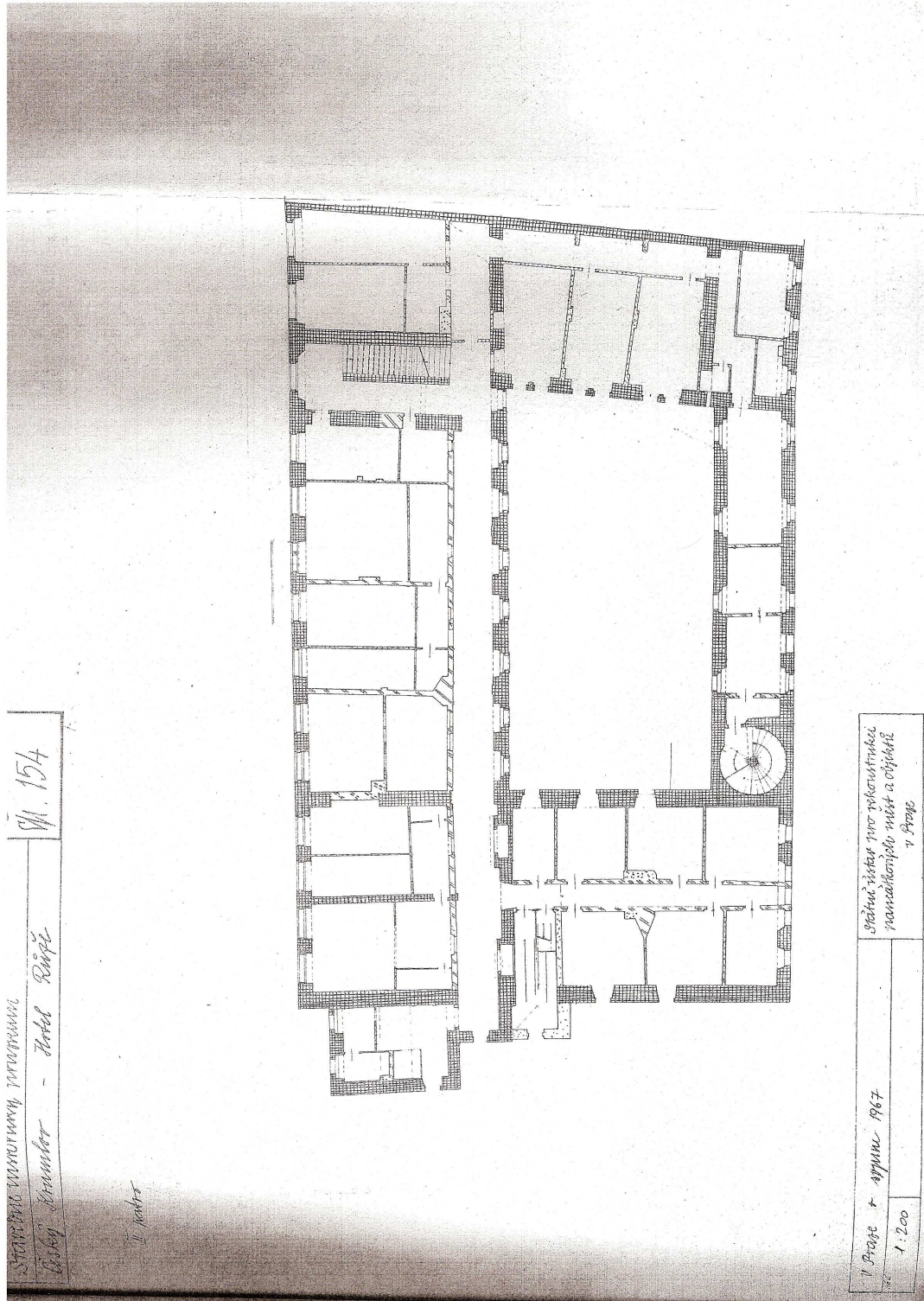
Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Stavebně historický průzkum – Český Krumlov, Horní ul. čp. 154, hotel Růže, Praha 1967.

Příloha č. 13
Stavební plán jezuitské koleje – 2. patro

Použité prameny:

Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Stavebně historický průzkum – Český Krumlov, Horní ul. čp. 154, hotel Růže, Praha 1967.

Příloha č. 14

Slovník vybraných řádových funkcí

Použitá literatura:

Čornejová, I. – Fechtnerová, A., *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654 -1773*, Praha 1986, s. 549-557.

Admonitor - pomocník řádových představených; o jejich činnosti podává zprávu nadřízeným

Agens (actor) causarum - představitel řádu, vyslanec u panovnického dvora

Alumnus - studující pobývajících v semináři, konviktu,

Apothecarius - lékárník

Bibliothecarius - knihovník

Cancellarius - kancléř, formální hlava univerzity, podřízen rektorovi

Catechista - katecheta, učitel katechismu

Catechista Bohemicus (Germanicus) - český (německý) učitel katechismu

Cellarius - sklepník

Censor - cenzor

Coadjutor - laický bratr, spolupracovník

Coadjutor spiritualis formatus - vysvěcený kněz Tovaryšstva

Collegium - kolej

Concionator - kazatel

Concionator Bohemicus (Germanicus) - český (německý) kazatel

Confessarius - zpovědník

Confessarius Boemorum - český zpovědník

Confessarius Externus - vnější zpovědník

Confessarius Nostrorum - zpovědník pro potřeby koleje

Confessarius Templi - zpovědník v kostele

Congregatio (sodalitas) - kongregace, sodalita, mariánská družina, náboženské sdružení

Consultor - hlavní pomocník řádových představených, poradce

Credentiarius - spízník

Director - direktor, ředitel studií

Dispensator - pokladník

Exhortator - duchovní konající promluvy, nejčastěji ke studentům

Exhortator domesticus - konající promluvy k členům koleje

Exhortator matutinus - konající promluvy na jitřní mši (matutinách)

Explanator casuum - rozhodčí případů, který řešil prohřešky proti řádu koleje
Historiographus (historicus) - historik, kronikář
Infirmarius - pomocník lékárníka
Instuctor (magister) novitiorum - novicmistr
Magister - magistr, mistr - učitel (zpravidla nižších tříd gymnasia), nemající kněžské svěcení
Minister - pečuje o hospodářské záležitosti koleje
Missionarius - misionář
Oeconomus - hospodářský správce domu
Operarius - duchovní, konající zejména službu v kostele
Praeceptor - učitel jednotlivých tříd gymnasia
Praefectus - správce, prefekt
Praefectus bibliothecae - správce knihovny
Praefectus congregationis - představený kongregace
Praefectus ecclesiae - správce kostela
Praefectus fabricae - správce stavby
Praefectus (regens) seminarii - správce semináře
Praefectus spiritualis - poradce řádových představených v duchovních záležitostech
Praefectus studiorum (scholarum) - studijní představený v koleji
Praefectus vestiarius - starající se o řádové oděvy
Praepositus - představený
Procurator - správce světských záležitostí (správa statků, zastupování před soudy)
Procurator collegii - prokurátor koleje
Professor (magister) - učitel jednotlivých tříd gymnasia
Professus - profes; člen řádu po složení čtvrtých slibů
Rector - rektor; nejvyšší představený koleje
Repetitor - učitel, který opakuje látku se studenty, ale nepřednáší
Residentia - rezidence, řádový dům podřízený koleji
Resolvens (praeses) casuum - předsedající interním disputacím v řádových domech, při nichž byly probírány závažné případy ze zповědnice
Sacellanus - pečuje o kapli
Sacristanus - pečuje o sakristii
Scholasticus - scholastik, studující na kněze
Scholasticus approbatus - studující po absolvování noviciátu a složení prvních slibů

Seminarium - seminář, internát pro výchovu budoucích kněží

Socius - nejbližší spolupracovník řadových funkcionářů

Superior - představený rezidence

Visitor - vizitátor